MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA

ŽILVINAS BRIEDIS
VERSLO TEISĖS PROGRAMA

SANDORIŲ, SUDARYTŲ PAŽEIDŽIANT AKCINIO KAPITALO BENDROVIŲ VALDYMO ORGANŲ KOMPETENCIJĄ, GINČIJIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
Doc. dr. Virginijus Bitė

Vilnius, 2014

TURINYS

ĮVADAS 3

1. AKCINIO KAPITALO BENDROVIŲ VALDYMO ORGANŲ SAMPRATA, FUNKCIJOS BEI KOMPETENCIJA 7

1.1. Bendrovės valdymas bei valdymo organai 7

1.1.1. Bendrovės valdymo sąvokų įvairovė 7

1.1.2. Bendrovės valdymo struktūros 9

1.1.3. Visuotinio akcininkų susirinkimo bei stebėtojų tarybos statusas bendrovės struktūroje 16

1.2. Bendrovės valdymo organų funkcijos bei kompetencija 18

2. SANDORIŲ, SUDARYTŲ PAŽEIDŽIANT AKCINIO KAPITALO BENDROVIŲ VALDYMO ORGANŲ KOMPETENCIJĄ, PRIPAŽINIMAS NEGALIOJANČIAIS ..27

2.1. *Ultra vires* doktrinos samprata 27

2.2. Direktyvos 68/151/EEB nuostatos dėl *ultra vires* doktrinos ir pastarųjų įgyvendinimas Lietuvoje 31

3. SANDORIŲ, SUDARYTŲ PAŽEIDŽIANT AKCINIO KAPITALO BENDROVIŲ VALDYMO ORGANŲ KOMPETENCIJĄ, GINČIJIMO ASPEKTAI LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE 38

3.1. Bendrovės valdymo organų sudaromų sandorių ir sprendimų santykis bei teisė ginčyti sandorius dėl valdymo organų kompetencijos pažeidimo 38

3.2. Sandorių, sudarytų pažeidžiant bendrovės valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais atskirų sąlygų vertinimas teismų praktikoje 41

3.2.1. Įstatymuose įtvirtintos bendrovės valdymo organų kompetencijos pažeidimas ir jo reikšmė analizuojamų sandorių galiojimui 42

3.2.2. Bendrovės kiekybinio atstovavimo taisyklės pažeidimas ir jo reikšmė 47

3.2.3. Bendrovės atstovo kompetencijos pažeidimas ir jo vertinimas 53

3.2.4. Trečiosios šalies nesąžiningumas bei bendrovės įstatų išviešinimo reikšmė 56

3.2.5. Kiti asmens pažeistų teisių ar teisėtų interesų gynimo būdai 59

IŠVADOS 62

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS 64

LITERATŪRA 65

SANTRAUKA 72

SUMMARY 73

ĮVADAS

Tyrimo problema ir aktualumas. Sandorių, sudarytų pažeidžiant privačiojo juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais subinstituto, kuris iš esmės yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso[1] (toliau – **Civilinis kodeksas**) 1.82 bei 2.83 straipsniuose, taikymas nacionalinėje teismų praktikoje sukelia nemažai problemų, kurias galimai sąlygojo nacionalinio įstatymų leidėjo netikslus dar 1968 m. Europos Bendrijų Tarybos priimtos Pirmosios Tarybos direktyvos 68/151/EEB nuostatų su vėlesniais pakeitimais[2] (toliau – **Direktyva**) įgyvendinimas nacionalinėje teisėje[3]. Kaip matysime vėliau, ne visos sandorių, sudarytų pažeidžiant privačiojo juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais sąlygos pastaruosiuose Civilinio kodekso straipsniuose yra suformuluotos aiškiai bei nedviprasmiškai (pavyzdžiui, nėra aiški kiekybinio atstovavimo taisyklės ar valdymo organų kompetencijos, numatytos įstatymuose, pažeidimo reikšmė pastarųjų sandorių galiojimui bei kt.). Teisės doktrinos atstovų pripažįstama, kad pastarųjų Civilinio kodekso straipsnių nuostatų netikslus suformulavimas pažeidžia teisinio apibrėžtumo principą (Civilinio kodekso 1.2 straipsnio 1 dalis) bei atitinkamai tai leidžia teismų praktikoje atsirasti skirtingiems išaiškinimams dėl sandorių, sudarytų pažeidžiant privačiojo juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, negaliojimo sąlygų[4]. Atitinkamai, autoriaus nuomone, tyrimo problemą galime apibrėžti kaip neaiškias sandorių, sudarytų pažeidžiant privačiojo juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, negaliojimo sąlygas.

Nuo Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsniuose įtvirtintų sąlygų vertinimo bei taikymo konkrečiose bylose priklauso privačiųjų juridinių asmenų sandorių galiojimas bei sąžiningų trečiųjų šalių teisių ir teisėtų interesų apsauga. Direktyvos nuostatomis būtent ir buvo siekiama užtikrinti trečiųjų šalių apsaugą (Direktyvos preambulės 2 punktas). Jeigu šios Civilinio kodekso nuostatos bus vertinamos bei taikomos skirtingai, sandorių, sudarytų pažeidžiant privačiojo juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, negaliojimo sąlygoms bus suteikiamos skirtingos reikšmės bei neužtikrinamas nei civilinių santykių stabilumas, nei sąžiningų trečiųjų šalių apsauga, todėl tinkamas pastarųjų sandorių negaliojimo sąlygų suvokimas bei atskleidimas neabejotinai aktualus ir svarbus. Aiškūs atvejai, kuomet sandoriai, sudaryti pažeidžiant privačiojo juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, būtų pripažįstami negaliojančiais verslo požiūriu užtikrintų teisinį tikrumą. Be kita ko, tai naudinga

[1] Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
[2] Pirmoji Tarybos Direktyva 68/151/EEB (su vėlesniais pakeitimais) dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos suvienodinti tokias apsaugos priemones visoje Bendrijoje, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, koordinavimo. OL L. 1968, Nr. 65.
[3] Smaliukas A., Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse // Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos. Vilnius: Justitia, 2007. P. 76-87.
[4] Ten pat, P. 85.

ir privačiųjų juridinių asmenų dalyviams, kurie paveda bendrovės kasdieninių reikalų tvarkymą bendrovės valdymo organams. Esant aiškioms sąlygoms dėl analizuojamų sandorių pripažinimo negaliojančiais, atitinkamai juridinio asmens dalyviams (pavyzdžiui, akcininkams) būtų aiškesnės bendrovės valdymo organų kompetencijos veikti bendrovės vardu ribos.

Tyrimo objektas. Šio darbo tyrimo problema sąlygoja ir tyrimo objektą, kuris yra sandorių, sudarytų pažeidžiant privačiojo juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, negaliojimo subinstitutas pagal Direktyvos nuostatas, Lietuvos Respublikos teisę bei nacionalinę teismų praktiką.

Tyrimo dalykas. Atsižvelgiant į tai, kad privačiojo juridinio asmens sąvoka apima įvairias privačiojo juridinio asmens teisines formas (pavyzdžiui, akcines bendroves (AB), uždarąsias akcines bendroves (UAB), žemės ūkio bendroves (ŽŪB), ūkines bendrijas (ŪB), individualiąsias įmones (ĮI)), o šio tiriamojo darbo apimtis ribota, tikslinga nustatyti tyrimo dalyką, kuris yra sandorių, sudarytų pažeidžiant akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių valdymo organų kompetenciją, negaliojimo subinstitutas pagal Direktyvos nuostatas, Lietuvos Respublikos teisę bei nacionalinę teismų praktiką. Šių teisinių formų juridinių asmenų pasirinkimą sąlygojo tai, kad pastarųjų teisinių formų juridiniai asmenys, Juridinių asmenų registro duomenimis, yra populiariausi pagal įregistruotą skaičių Lietuvoje[5], todėl ir aktualiausia aptarti šių teisinių formų juridinių asmenų sandorių negaliojimo aspektus. Kitų teisinių formų juridinių asmenų aspektai darbe bus aptarti tik tiek, kiek reikalinga atskleisti akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių valdymo organų sampratą, funkcijas, kompetenciją bei kt. Toliau šiame magistro darbe akcinės bei uždarosios akcinės bendrovės bus taip pat vadinamos akcinio kapitalo bendrovėmis[6], bendrovėmis arba tiesiog juridiniais asmenimis, nebent kontekstas leidžia vertinti šias sąvokas kitaip.

Tyrimo hipotezė. Sandorių, sudarytų pažeidžiant akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais atskiros sąlygos dėl netikslaus Direktyvos nuostatų nacionalinėje teisėje įgyvendinimo teismų praktikoje yra vertinamos skirtingai.

Siekiant patikrinti iškeltos hipotezės pagrįstumą, šio magistro baigiamojo darbo **tikslas** yra įvertinti sandorių, sudarytų pažeidžiant akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kompetenciją, negaliojimo sąlygas pagal Direktyvos nuostatas, Lietuvos Respublikos teisę bei nacionalinę teismų praktiką. Tikslo įgyvendinimui keliami žemiau pateikti **uždaviniai**:

1. Identifikuoti akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kategorijai priskiriamus

[5] Juridinių asmenų registro 2014 m. pirmo ketvirčio pradžios duomenimis, neišregistruotų akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių Lietuvoje skaičius buvo lygus 169 075 iš 213 846 apskritai neišregistruotų juridinių asmenų skaičiaus. Statistikos prieiga per internetą adresu: http://www.registrucentras.lt/jar/stat/index.php [prisijungimo laikas: 2014-01-02].

[6] Autoriaus vertinimu, be papildomos detalesnės analizės akcines bei uždarąsias akcines bendroves Lietuvoje pagrįstai galima vadinti akcinio kapitalo bendrovėmis, kadangi būtent akcinės bei uždarosios akcinės bendrovės Lietuvoje turi įstatinį kapitalą padalytą į dalis, vadinamas akcijomis.

bendrovės organus, jų funkcijas bei kompetenciją ir atitinkamai išskirti valdymo organus, turinčius teisę sudaryti sandorius bendrovės vardu;

2. Atlikti *ultra vires* doktrinos, Direktyvos nuostatų bei pastarųjų įgyvendinimo nacionalinėje teisėje vertinimą;
3. Įvertinti nacionalinę teismų praktiką, taikant bei aiškinant atskiras sandorių, sudarytų pažeidžiant akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais sąlygas;
4. Gauto tyrimo pagrindu pateikti sandorių, sudarytų pažeidžiant akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kompetenciją, negaliojimo subinstituto vertinimą bei pateikti pasiūlymus ir rekomendacijas.

Atliktų tyrimų apžvalga. Mokslo darbai panašia tematika apima tik atskirus šio magistro baigiamojo darbo aspektus. Be to, dalis šių mokslo darbų nors ir pamini vieną ar kitą problemą, susijusią su sandorių, sudarytų pažeidžiant bendrovių valdymo organų kompetenciją, negaliojimo sąlygomis bei pastarųjų vertinimu teismų praktikoje[7], tačiau neanalizuoja problemos iš esmės. Autoriaus vertinimu, ganėtinai išsamiai *ultra vires* doktriną yra išnagrinėję doc. dr. A. Smaliukas ir V. Pacenkaitė, kurių darbe[8] yra analizuojamas *ultra vires* doktrinos sutikimas su Europos Sąjungos teise bei kaip šią doktriną taiko Lietuvos Respublikos teismai, tačiau analizė darbe ir apsiriboja tik įvairių problemų taikant *ultra vires* doktriną nustatymu, tačiau ne jų išsprendimu. Dr. G. Jakuntavičiūtės daktaro disertacijoje[9] ganėtai išsamiai atskleista bendrovių valdymo organų kompetencija bei funkcijos ir pateikta papildomos literatūros šaltinių aktualių šiam tyrimui. Užsienio autoriai taipogi yra parengę mokslinių straipsnių, susijusių su tyrimo tema. Pavyzdžiui, Greenfield K.[10], Leacock Stephen J.[11] bei Joshi V.[12] nagrinėjo *ultra vires* doktrinos taikymą įvairiose Europos Sąjungos šalyse bei kurių pateiktos išvados neabejotinai aktualios ir Lietuvai. Edwards V.[13] atliko Direktyvos nuostatų analizę, vertino pastarųjų nuostatų priėmimo priežastis bei kitus svarbius aspektus. Problemos, susijusios su sandorių, sudarytų pažeidžiant bendrovių valdymo organų kompetenciją,

[7] Dambrauskaitė, A. Sandorių pripažinimas negaliojančiais ir sąžiningo įgijėjo interesų apsauga. Jurisprudencija, 2002. T. 28 (20). P. 23–33.
[8] Smaliukas A., Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse // Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos. Vilnius: Justitia, 2007. P. 76 – 87.
[9] Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, 2012. P. 32-62.
[10] K. Greenfield. Ultra Vires Lives! A Stakeholder Analysis of Corporate Illegality (with Notes on How Corporate Law Could Reinforce International Law Norms) // Boston College Law School Research Paper. 2001, Nr. 2001-02. P. 1-102. Prieiga per internetą adresu: http://ssrn.com/abstract=253770 [prisijungimo laikas: 2014-01-02].
[11] S. J. Leacock. The Rise and Fall of the Ultra Vires Doctrine in United States, United Kingdom, and Commonwealth Caribbean Corporate Common Law: A Triumph of Experience over Logic // DePaul Business & Commercial Law Journal. 2006, Nr. 5. P. 67-104.
[12] V. Joshi. Doctrine of Ultra Vires a Changing Attitude in Company Law // The Journal of Legal Awareness. 2009, Nr. 4. P. 26-39.
[13] Edwards V. Europos Sąjungos bendrovių teisė. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 31-64.

negaliojimo subinstitutu yra kompleksinės ir joms ištirti neabejotinai nepakanka nagrinėti pavienius klausimus. Šiame tyrime siekiama atskleisti minėto subinstituto probleminius aspektus bei jų vertinimą nacionalinėje teismų praktikoje iš esmės, todėl sisteminė analizė neabejotinai aktuali ir būtina.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados ir pasiūlymai bei rekomendacijos, literatūros sąrašas bei santrauka lietuvių ir anglų kalbomis. Pirmajame bei antrajame skyriuje aptariami labiau teoriniai, o trečiajame skyriuje – praktiniai aspektai, susiję su sandorių, sudarytų pažeidžiant bendrovių valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais subinstitutu.

Tyrimo metodai. Šiame magistro baigiamajame darbe buvo naudoti mokslinės literatūros, teisės aktų ir nacionalinės teismų praktikos analizės, sisteminimo, lyginamosios analizės bei apibendrinimo metodai. Mokslinės literatūros, teisinių aktų ir nacionalinės teismų praktikos analizės metodas pasitelktas, renkant ir analizuojant Lietuvos ir užsienio valstybių mokslinę literatūrą bei nacionalinių teismų sprendimus. Sisteminės analizės metodas sudarė galimybes nuosekliai išanalizuoti bendrovių valdymo organų kompetenciją bei atskleisti sandorių, sudarytų pažeidžiant pastarąją kompetenciją, negaliojimo sąlygų reikšmes. Lyginamosios analizės metodo panaudojimas leido sugretinti pasirinktų užsienio valstybių Vokietijos, Anglijos ir Prancūzijos teisinį reglamentavimą, kiek tai susiję su bendrovių valdymo organų samprata bendrovės valdymo struktūrų įvairovės kontekste. Lyginamosios analizės metodas buvo panaudotas siekiant atskleisti ir įvertinti Lietuvoje įtvirtintos bendrovės valdymo struktūros ypatumus bei priežiūros organo statusą, tačiau magistro baigiamojo darbo tikslas nebuvo pateikti išsamią lyginamąją šio subinstituto teisinio reguliavimo bei taikymo užsienio šalyse analizę. Apibendrinimo metodo pagalba buvo įvertinta akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kompetencija bei sandorių, sudarytų pažeidžiant šią kompetenciją, negaliojimo sąlygų reikšmė, taip pat šio metodo pagalba buvo suformuluotos esminės magistro baigiamojo darbo išvados.

1. AKCINIO KAPITALO BENDROVIŲ VALDYMO ORGANŲ SAMPRATA, FUNKCIJOS BEI KOMPETENCIJA

1.1. Bendrovės valdymas bei valdymo organai

1.1.1. Bendrovės valdymo sąvokų įvairovė

Autoriaus nuomone, akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų sampratos, funkcijų bei kompetencijos analizė be bendrovės valdymo sąvokos bei esmės atskleidimo būtų pakankamai paviršutiniška bei neišsami. Bendrovės valdymo sąvokos bei esmės atskleidimas tam tikra apimtimi galimai gali padėti atskirti bendrovės valdymo organus nuo kitų bendrovės organų. Atsižvelgiant į tai, visų pirma, pamėginsime žemiau atskleisti bendrovės valdymo sąvoką bei esmę.

Analizuojant teisinę literatūrą, galima pastebėti įvairių bei tam tikra apimtimi besiskiriančių bendrovės valdymo sąvokos apibrėžimų. Civilinio kodekso Antrosios knygos komentaro autoriai juridinio asmens valdymą apibrėžia kaip vidinę valdymo organų funkciją bei pastaroji atskleidžiama per konkrečių Civilinio kodekso 2.82 straipsnio 3 dalyje įtvirtintų juridinio asmens valdymo organų pareigų[14] išaiškinimą[15]. 2004 m. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos parengtuose Įmonių valdymo principuose juridinio asmens valdymas apibrėžiamas kaip „santykiai tarp bendrovės valdymo, priežiūros organų, akcininkų bei kitų suinteresuotų šalių“ bei „struktūra, per kurią yra įgyvendinami bendrovės tikslai, o taip pat nustatomos šių tikslų pasiekimo bei vykdymo priežiūros priemonės“[16]. Europos Komisijos išleistoje Žalioje knygoje „ES įmonių valdymo sistema“ juridinio asmens valdymas suprantamas kaip „įmonių valdymo ir kontrolės sistema“ bei kaip „vadovybės, valdybos, akcininkų ir kitų suinteresuotųjų šalių santykių visuma“[17]. NASDAQ OMX Vilnius listinguojamų bendrovių valdymo kodekse, kuriame pateiktos rekomendacijos yra pagrįstos pasaulinės geros bendrovių valdymo praktikos analize bei naujausiomis Europos Sąjungos rekomendacijomis bendrovių valdymo tobulinimo srityje, juridinio asmens valdymas apibrėžiamas kaip „sistema, per kurią bendrovė yra valdoma ir kontroliuojama“ bei pabrėžiama, kad juridinio asmens valdymas „apima santykius tarp bendrovės valdymo ir

[14] Pagal Civilinio kodekso 2.82 straipsnio 3 dalį juridinio asmens valdymo organai atsako už juridinio asmens dalyvių susirinkimo sušaukimą, pranešimą juridinio asmens dalyviams apie esminius įvykius, turinčius reikšmės juridinio asmens veiklai, juridinio asmens veiklos organizavimą, juridinio asmens dalyvių apskaitą, veiksmus, nurodytus šio kodekso 2.4 straipsnio 3 dalyje, jei kitaip nenumatyta atskirų juridinių asmenų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose.

[15] Bartkus G., Keserauskas Š., Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2002. T. 2. P. 106-110.

[16] OECD Principles of Corporate Governance. 2004, P. 11. Prieiga per internetą adresu: <http://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceprinciples/31557724.pdf> [prisijungimo laikas: 2013-09-10].

[17] Žalioji knyga „ES įmonių valdymo sistema“. 2011, P. 2. Prieiga per internetą adresu: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0164:FIN:LT:PDF [prisijungimo laikas 2013 m. rugsėjo 10 d.].

priežiūros organų, bendrovės akcininkų bei interesų turėtojų“[18].

Bendrovės valdymo sąvoką bei esmę padeda atskleisti ne tik teisinėje literatūroje pateikti įvairaus pobūdžio apibrėžimai. Pastebėtina, kad valdymo sąvoka bei esmė yra nagrinėjama tiek vadybos[19], tiek ekonomikos[20] moksluose. Tiesa, nors valdymo sąvoka pastarosiose moksluose nėra siejama konkrečiai tik su bendrovės valdymu, tačiau šiuose moksluose pateiktos įžvalgos apie valdymo procesą taip pat aktualios ir nagrinėjant bendrovės valdymo sąvoką bei esmę.

Užsienio valstybių praktikoje taipogi nėra vienareikšmės bendrovės valdymo sąvokos. Atkreiptinas dėmesys, kad vien anglų kalboje juridinio asmens valdymui apibūdinti yra vartojamos įvairios sąvokos: „governance“, „management“, „administration“ arba „direction“ [21]. Autoriaus vertinimu, vienas iš naujausių juridinio asmens valdymo apibrėžimų užsienio valstybių literatūroje yra pateiktas S. Bloomfield, kurio nuomone, bendrovės valdymas (angl. *Corporate Governance*) turėtų būti suprantamas kaip valdymo struktūra bei valdymo procesas organizacijoje, kurio metu prižiūrima kaip riboti ištekliai yra efektyviai naudojami įmonės bei akcininkų poreikiams. S. Bloomfield teigimu, bendrovės valdymas turėtų būti paremtas etikos standartais bei vykdytinas pagal teisės aktų reikalavimus[22].

Apibendrinant įvairius bendrovės valdymo apibrėžimus, galima teigti, kad teisinėje ar užsienio literatūroje bendrovės valdymo sąvoka bei esmė atskleidžiama per juridinio asmens sistemą (struktūrą), pabrėžiant toje sistemoje dalyvaujančius asmenis bei jų tarpusavio santykius. Apibendrinant vadybos bei ekonomikos moksluose suformuluotus valdymo apibrėžimus, galima teigti, kad šiuose moksluose priimtina valdymą apibrėžti kaip kryptingą bendrovės veiklos planavimo, organizavimo, vadovavimo bei kontrolės procesą, pabrėžiant ne juridinio asmens valdyme dalyvaujančias asmenis ar jų tarpusavio santykius, bet patį valdymo procesą.

Nors, kaip buvo minėta aukščiau, bendrovės valdymas gali būti apibrėžiamas ganėtinai skirtingai, tačiau negalime nepastebėti, kad dauguma aukščiau aptartų bendrovės valdymo sąvokų turi tam tikrą bendrą požymį, t. y. bendrovės valdymas apibrėžiamas kaip tam tikra struktūra (sistema), apimanti daugybę tarpusavyje susijusių elementų ir veiksnių.

---

[18] NASDAQ OMX Vilnius listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas. P. 1. Prieiga per internetą adresu: http://www.nasdaqomxbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas%20(galioja%20nuo%202010-01-01).pdf [prisijungimo laikas 2013-09-11].

[19] Stoner J. A. F., Freeman R. E., Gilbert D. R. Vadyba. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2005. P. 6; Fayol H. Administravimas: teorija ir praktika. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 27; Šalcius A. Organizacijos valdymas. Mokomoji knyga. Vilnius: Efrata, 2009. P. 7.

[20] J. Kiršienė, A. Tikniūtė. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55(47). P. 35.

[21] J.Kiršienė, A. Tikniūtė. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55(47). P. 35.

[22] Bloomfield S. Theory and practice of corporate governance: an integrated approach. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2013. P. 19-20.

Atitinkamai ir šiame magistro darbe bus laikomasi tokios pozicijos, kad bendrovės valdymą reikia suprasti per požiūrį į juridinio asmens valdymo struktūrą (sistemą) bei jos elementus. Tačiau tuo pačiu reikėtų pastebėti, kad pastarasis bendrovės valdymo apibrėžimas bei valdymo esmės suvokimas yra ganėtinai abstraktaus pobūdžio bei nepadeda atskirti akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų nuo kitų bendrovės organų, kaip to buvo tikėtasi valdymo sąvokos bei esmės analizės pradžioje. Vadovaujantis aukščiau aptartais bendrovės valdymo sąvokos apibrėžimais, galima daryti pagrįstą išvadą, kad ne tik įprastai akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių valdymo organais laikomi bendrovės vadovas ir valdyba, tačiau ir dalyvių susirinkimas, darbuotojai ar kiti bendrovės veikla suinteresuoti asmenys gali būti tam tikra prasme priskiriami prie bendrovės valdymo veikloje dalyvaujančių asmenų, taigi ir prie akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kategorijos. Dėl pastarosios priežasties bendrovės valdymą reikėtų atskleisti ne tik bendrai kaip struktūrą (sistemą), tačiau pamėginti išanalizuoti detaliau galimas bendrovės valdymo organų struktūras. Tikimasi, kad valdymo organų struktūrų analizė padės ne tik geriau suprasti bendrovės valdymo sąvoką bei esmę, tačiau ir atskirti akcinio kapitalo bendrovių valdymo organus nuo kitų bendrovės veikloje veikiančių organų.

1.1.2. Bendrovės valdymo struktūros[23]

Taigi, siekiant atskirti akcinio kapitalo bendrovių valdymo organus nuo kitų organų bei išsamiau atskleisti bendrovės valdymo sąvoką bei esmę, pamėginsime toliau aptarti įvairias pasaulyje egzistuojančias bendrovės valdymo struktūras. Suprantama, kad valdymo organų atskyrimas nuo kitų bendrovės organų reikalingas tam, kad vėliau galėtume nustatyti bendrovės valdymo organus, turinčius teisę bendrovės vardu sudaryti sandorius, jų funkcijas bei kompetenciją ir sandorių, sudarytų pažeidžiant valdymo organų kompetenciją, negaliojimo sąlygas.

Atlikus mokslinės literatūros bei užsienio teisės aktų analizę, galima pastebėti, kad bendrovės valdymo struktūra skiriasi ne tik įvairiose pasaulio valstybėse, tačiau net ir Europos Sąjungos valstybėse nėra vieningos bendrovės valdymo struktūros. Galima manyti, kad dėl įvairiausių istorinių įvykių, politinių ar socialinių ideologijų skirtumų įvairiose šalyse neegzistuoja viena universali bendrovių valdymo struktūra. Tačiau vis dėlto juridinio asmens valdymo struktūras pagal tai struktūrai būdingus atitinkamus požymius galima suskirstyti į keletą grupių. Įvertinus mokslinę literatūrą, galima išskirti šias skirtingų valstybių įmonių teisėje egzistuojančias bendrovės valdymo struktūras: 1) vienpakopę (unitarinę) (angl. *one-tier*); 2) dvipakopę (dualistinę) (angl. *two-tier*); 3) mišrią.

[23] Atsižvelgiant į aptartus juridinio asmens valdymo sąvokų apibrėžimus įvairiose moksluose, autoriaus vertinimu, be papildomos analizės, sistemos bei struktūros sąvokas galima laikyti iš esmės identiškomis sąvokos. Paprastumo bei aiškumo tikslas, toliau šiame magistro darbe bus naudojama tik struktūros sąvoka.

Pamėginsime toliau bendrai aptarti pastarųjų bendrovės valdymo struktūrų grupių požymius. Vienpakopei (unitarinei) juridinio asmens valdymo struktūrai būdinga tai, kad juridinis asmuo neturi savarankiško kolegialaus priežiūros organo[24]. Vienpakopės valdymo struktūros bendrovėse yra valdyba (angl. *Board of Directors*), kurią sudaro vykdantieji bei nevykdantieji direktoriai (angl. *Executive and Non-Executive Directors*), o stebėtojų taryba (angl. *Supervisory Board*) kaip savarankiškas bendrovės organas nėra sudaroma[25]. Dvipakopėje juridinio asmens valdymo struktūroje egzistuoja tiek valdymo organas, tiek savarankiškas priežiūros organas. Dvipakopėje juridinio asmens valdymo struktūroje valdyba, kurią sudaro vykdantieji direktoriai, atsakinga už kasdieninių bendrovės reikalų tvarkymą, o priežiūros organas, kurį sudaro nevykdantieji direktoriai, atsakingas už priežiūros bei kontrolės funkcijų vykdymą[26]. Šalyse, kuriose juridinio asmens valdymo struktūrą galima laikyti mišria yra leidžiama bendrovėms pasirinkti arba vienpakopę, arba dvipakopę struktūrą kaip alternatyvas[27].

Vienpakopė bendrovės valdymo struktūra tarptautiniu mastu yra dominuojanti[28]. Vienpakopę juridinio asmens valdymo struktūrą pripažįsta tokios valstybės kaip Airija, Ispanija, Jungtinė Karalystė, Švedija ir kt.[29]. Dvipakopė valdymo struktūra pripažįstama Austrijoje, Danijoje, Vokietijoje, Olandijoje ir kt.[30]. Mišrią valdymo struktūrą, kuriai esant galima nuspręsti taikyti alternatyviai arba vienpakopę, arba dvipakopę valdymo struktūrą, pasirinkusi Lietuva[31], Belgija, Suomija, Prancūzija, Graikija bei kt.[32].

Aukščiau bendrai ir trumpai aptarta bendrovės valdymo struktūrų įvairovė, autoriaus nuomone, leidžia teigti, kad kasdienių bendrovės veiklos klausimų tvarkymas, nepriklausomai nuo valdymo struktūros, tam tikra apimtimi priskiriamas bendrovės valdybos organui. Tačiau vienpakopėse juridinio asmens valdymo struktūrose valdybos vaidmuo ženkliai stipresnis, kadangi pastarajame sutelkiama ir bendrovės veiklos priežiūra ir kontrolė. Priešingai dvipakopėse valdymo struktūrose, kuomet bendrovės veiklos priežiūra ir kontrolė laikoma

[24] Greičius R. Įmonių valdymas Europos bendrovių teisės reformos kontekste // Teisės problemos. 2003, Nr. 4. P. 27.
[25] Ten pat.
[26] Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, 2012. P. 40.
[27] Comparative Study of Corporate Governance Codes Relevant to the European Union and its Member States. P. 43-44. Prieiga per internetą adresu: http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/corpgov/corp-gov-codes-rpt-part1_en.pdf [prisijungimo laikas: 2013-09-23].
[28] Greičius R. Įmonių valdymas Europos bendrovių teisės reformos kontekste // Teisės problemos. 2003, Nr. 4.P. 27.
[29] Comparative Study of Corporate Governance Codes Relevant to the European Union and its Member States. P. 43-44. Prieiga per internetą adresu: http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/corpgov/corp-gov-codes-rpt-part1_en.pdf [prisijungimo laikas: 2013-09-23].
[30] Ten pat.
[31] Tačiau, kaip matysime vėliau, Lietuvoje juridinio asmens valdymo struktūra, nors ir priskirtina prie mišrios valdymo struktūros, turi ir savitumų.
[32] Comparative Study of Corporate Governance Codes Relevant to the European Union and its Member States. P. 43-44. Prieiga per internetą adresu: http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/corpgov/corp-gov-codes-rpt-part1_en.pdf [prisijungimo laikas: 2013-09-23].

atskiro bendrovės organo veikla. Atsižvelgiant į tai, kas aptarta, galima teigti, kad valdyba, kad ir kaip ji būtų pavadinta įvairiose šalyse, turėtų būti pripažįstama kaip vienas iš pagrindinių bendrovės valdymo organų, kuriam tenka pagrindinė atsakomybė už kasdieninių bendrovės veiklos klausimų tvarkymą. Aptarta bendrovės valdymo struktūrų įvairovė leidžia teigti ir tai, kad nėra įmanoma identifikuoti vieningos bendrovės valdymo sąvokos. Dėl struktūrinių skirtumų juridinio asmens valdymas gali būti suprantamas skirtingai. Bet kokiu atveju, galima papildyti aukščiau aptartą bendrovės valdymo sąvoką bei pastarąjį reiškinį laikyti kaip struktūrą (sistemą), kuri, priklausomai nuo pasirinkto bendrovės valdymo struktūrinio modelio, yra vertinama skirtingai.

Kaip minėta aukščiau, bendroji juridinio asmens valdymo struktūrų įvairovės analizė leidžia identifikuoti valdybą kaip vieną svarbiausių bendrovės valdymo organų. Tačiau šiuo magistro darbu siekiama nustatyti bei atskleisti sandorių, sudarytų pažeidžiant akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kompetenciją, negaliojimo sąlygas, taikytinas Lietuvoje, todėl reikalinga konkreti (išsamaus, bet ne bendro pobūdžio) Lietuvoje įtvirtintos bendrovės valdymo struktūros analizė, kuri leistų identifikuoti konkrečius akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių valdymo organus Lietuvoje bei vėliau nustatyti valdymo organus, turinčius teisę bendrovės vardu sudaryti sandorius. Autoriaus nuomone, Lietuvoje įtvirtintą bendrovės valdymo struktūrą, visų pirma, padės atskleisti ne nacionalinės teisės aktų nuostatos, o Vokietijoje, Jungtinė Karalystėje bei Prancūzijoje įtvirtintų bendrovės valdymo struktūrų išsamesnė analizė. Būtent pastarųjų šalių pasirinkimą įtakojo tai, kad šios šalys yra skirtingų bendrovės valdymo struktūrų atstovės (kaip minėta, Vokietijoje įtvirtinta dvipakopė, Anglijoje vienpakopė, o Prancūzijoje mišri bendrovės valdymo struktūra), o tai, autoriaus vertinimu, padės suprasti Lietuvoje pasirinktos bendrovės valdymo struktūros esmę bei jos savitumą. Be to, pastarųjų šalių teisinė praktika apskritai daro didelę įtaka Europos Sąjungos teisės sistemai. Kaip matysime vėliau, Direktyvos nuostatos dėl sandorių, sudarytų pažeidžiant akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais buvo parengtos atsižvelgiant į Vokietijoje bei Jungtinėje Karalystėje pripažįstamas juridinio asmens valdymo teorijas.

Bendrovės valdymo struktūros modelis Vokietijoje. Vienas iš dvipakopės juridinio asmens valdymo struktūros pavydžių – Vokietijoje įtvirtintas juridinio asmens valdymo struktūros modelis. Dvipakopės juridinio asmens valdymo struktūros modelis yra įtvirtintas Vokietijos Akcinių bendrovių įstatymu (vok. *Aktiengesellschaften*)[33] taip pat sprendžiant Vokietijoje veikiančių listinguojamų bendrovių ar kitų bendrovių, nurodytų Vokietijos Akcinių

[33] Vokietijos Akcinių bendrovių įstatymas. Prieiga per internetą adresu: http://www.gesetze-im-internet.de/aktg/index.html [prisijungimo laikas 2013_09-27].

bendrovių įstatymo 161 straipsnyje, valdymo klausimus aktualus ir Vokietijos bendrovių valdymo kodeksas (vok. *Deutsche Corporate Governance Kodex*)[34].

Analizuojant Vokietijos Akcinių bendrovių įstatymo nuostatas, galima pastebėti, kad Vokietijoje veikiančių bendrovių valdymo struktūra sudaroma iš dviejų organų, t. y. valdybos (vok. *Vorstand*), atliekančios atstovavimo ir vadovavimo funkcijas, bei priežiūros tarybos (vok. *Aufsichtsrat*), įgyvendinančios priežiūros funkciją bei kartais bendrovės atstovavimo funkciją[35]. Juridinio asmens valdyba atsakinga už bendrovės valdymą, kurios darbą koordinuoja valdybos pirmininkas. Priežiūros taryba kontroliuoja valdybą, jos veiklos atitikimą teisės aktų nuostatoms bei patvirtintiems įstatams bei įgyvendinamas verslo strategijas. Priežiūros taryba taip pat turi pirmininką, kuris koordinuoja pastarosios darbą. Priežiūros tarybai ir valdybai vadovauja skirtingi asmenys[36].

Bendrovės valdymo struktūros modelis Jungtinėje Karalystėje. Vienas iš vienpakopės juridinio asmens valdymo struktūros pavydžių – Jungtinėje Karalystėje įtvirtintas juridinio asmens valdymo struktūros modelis. Vienpakopės juridinio asmens valdymo struktūros modelis yra įtvirtintas Jungtinės Karalystės 2006 m. Bendrovių įstatymu (angl. *Companies Act 2006*) su vėlesniais jo pakeitimais[37] taip pat sprendžiant Jungtinėje Karalystėje veikiančių Londono vertybinių popierių biržoje listinguojamų bendrovių valdymo klausimus aktualus ir 2012 m. Jungtinės Karalystės Bendrovių valdymo kodeksas[38].

Analizuojant Jungtinės Karalystės Bendrovių įstatymą, galima pastebėti, kad Jungtinėje Karalystėje veikiančios bendrovės valdymas iš esmės sutelktas viename kolegialiame organe – direktorių valdyboje (angl. *Board of Directors*). Tačiau, jeigu bendrovė yra privatus juridinis asmuo, tai pagal Jungtinės Karalystės 2006 m. Bendrovių įstatymo 154 straipsnio 1 dalį pastarasis gali turėti pasirinktinai arba vienasmenį valdymo organą direktorių, arba kolegialų valdymo organą – direktorių valdybą. Direktorių valdyba arba direktorius atlieka vadovavimo, atstovavimo bei priežiūros funkcijas[39]. Direktorių valdyba sudaryta iš vykdančiųjų direktorių (angl. *Executive Directors*) bei nevykdančiųjų direktorių (angl. *Non-Executive Directors*). Nevykdantieji direktoriai įgyvendina įvairias vadovavimo funkcijas, priima esminius

[34] The Government Commission appointed by the German Federal Minister of Justice. German Corporate Governance Code. Prieiga per internetą adresu: http://www.corporate-governance-code.de/eng/kodex/index.html [prisijungimo laikas: 2013-10-02].
[35] Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, 2012. P. 42.
[36] Greičius R. Įmonių valdymas Europos bendrovių teisės reformos kontekste // Teisės problemos. 2003, Nr. 4. P. 27.
[37] Companies Act 2006. Prieiga per internetą adresu: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents [prisijungimo laikas: 2013-10-02].
[38] The UK Corporate Governance Code. Prieiga per internetą adresu: http://www.frc.org.uk/Our-Work/Publications/Corporate-Governance/UK-Corporate-Governance-Code-September-2012.pdf [prisijungimo laikas: 2013-10-02].
[39] Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, 2012. P. 42.

sprendimus dėl bendrovės verslo strategijos, kuriuos toliau įgyvendina vykdantieji direktoriai, bei atlieka ir priežiūros funkcijas, prižiūrint ar bendrovės veiksmai atitinka teisės aktų nuostatuose įtvirtintus reikalavimus. Šiuo atveju priežiūros funkcija, be kita ko, apima vykdančiųjų direktorių veiklos priežiūrą[40].

Bendrovės valdymo struktūros modelis Prancūzijoje. Vienas iš mišrios juridinio asmens valdymo struktūros pavydžių – Prancūzijoje įtvirtintas juridinio asmens valdymo struktūros modelis. Mišrios juridinio asmens valdymo struktūros modelis yra įtvirtintas 2003 m. priimtame Prancūzijos Komerciniame kodekse (pranc. *Code de commerce*)[41] su vėlesniais jo pakeitimais taip pat sprendžiant Prancūzijoje veikiančių listinguojamų bendrovių valdymo klausimus aktualus ir dar 2013 m. birželio mėnesį iš esmės naujai peržiūrėtas Prancūzijos listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas[42] (pranc. *Code de gouvernement d'entreprise des sociétés cotées*).

Autoriaus vertinimu, Prancūzijoje veikiančių bendrovių organų struktūra gali būti atskleista išsamiausiai analizuojant atviro tipo ribotos atsakomybės bendrovių (pranc. *Des sociétés anonymes*) struktūrą, kadangi, be kita ko, šiai juridinio asmens valdymo struktūrai yra skirta daugiausiai Prancūzijos Komercinio kodekso nuostatų (Prancūzijos Komercinio kodekso V skyrius, L. 225-1 – L. 225-270 straipsniai bei kt.). Prancūzijos Komercinio kodekso nuostatos leidžia atviro tipo ribotos atsakomybės bendrovėms pasirinkti juridinio asmens valdymo struktūrą arba vienpakopę, arba dvipakopę. Vienpakopėje bendrovės valdymo struktūroje veikia savarankiškai direktorių taryba (pranc. *Conseil d'administration*) (Prancūzijos Komercinio kodekso V skyrius, L. 225-17 – L. 225-56 straipsniai), o dvipakopėje bendrovės valdymo struktūroje veikia valdybos taryba (pranc. *Du directoire*) skiriama stebėtojų tarybos (pranc. *Du conseil de surveillance*). Atviro tipo ribotos atsakomybės bendrovės yra laisvos pasirinkti vienpakopę ar dvipakopę juridinio asmens valdymo struktūrą, nustatant tai savo įstatuose (Prancūzijos Komercinio kodekso V skyrius, L. 225-57 straipsnis). Direktorių taryba vienpakopėje bendrovės valdymo struktūroje atsakinga už kasdieninius bendrovės veiklos klausimus ir jų įgyvendinimą (Prancūzijos Komercinio kodekso V skyrius, L. 225-35 straipsnis) taip pat ir valdybos taryba turi panašias funkcijas dvipakopėje bendrovės valdymo struktūroje, tačiau pastarosios veiklą riboja ne tik įgaliojimai suteikti visuotinio akcininkų susirinkimo metu bei bendrovės veiklos tikslai, tačiau nemažai įgaliojimų pagal Prancūzijos Komercinio kodekso nuostatas yra perkeliamos stebėtojų tarybai, kuri atlieka valdybos tarybos

[40] Ten pat.

[41] Code de commerce. Prieiga per internetą adresu: http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000005634379 [prisijungimo laikas: 2013-10-02].

[42] Corporate Governance Code of Listed Corporations. Prieiga per internetą adresu: http://www.ecgi.org/codes/documents/afep_medef_code_revision_jun2013_en.pdf [prisijungimo laikas: 2013-10-02].

nuolatinę bei tam tikrais atvejais neplaninę veiksmų kontrolę (Prancūzijos Komercinio kodekso L. 225-64 bei L. 225-68 straipsniai).

Aukščiau aptartos bendrovės valdymo struktūros pasirinktose šalyse atskleidžia pagrindinius juridinio asmens valdymo struktūrinius skirtumus vienpakopėse, dvipakopėse ir mišriose bendrovės valdymo struktūrose. Kaip buvo tikėtasi, anksčiau atlikus bendrąją įvairių bendrovės valdymo struktūrų analizę, pagrindinis skirtumas šiuose struktūriniuose modeliuose yra priežiūros bei kontrolės funkcijų vykdymo bendrovėse klausimas. Aptarę juridinio asmens valdymo struktūros modelius pasirinktose šalyse, pamėginsime nustatyti Lietuvoje egzistuojančią bendrovės valdymo struktūrą ir jos savitumą pasirinktų šalių atžvilgiu. Tikimasi, kad Lietuvoje įtvirtintos bendrovės valdymo struktūros analizė tam tikra apimtimi padės identifikuoti akcinio kapitalo bendrovių valdymo organus.

Bendrovės valdymo struktūros modelis Lietuvoje. Mokslinėje literatūroje pripažįstama, kad Lietuvoje įtvirtintas juridinio asmens valdymo struktūros modelis turėtų būti priskiriamas prie mišrios juridinio asmens valdymo struktūros pavyzdžių[43]. Tačiau, kaip matysime žemiau, Lietuvoje įtvirtintas bendrovės valdymo struktūrinis modelis tam tikra apimtimi skiriasi nuo Prancūzijoje įtvirtintos bendrovės valdymo mišrios struktūros bei turi tam tikrų savitų ypatumų. Analizuojant Lietuvos teisės aktus, galima pastebėti, kad bendrosios juridinio asmens valdymo struktūrinės nuostatos iš esmės yra įtvirtintos Civilinio kodekso 2.82 straipsnyje, o specifinės juridinio asmens struktūrinės nuostatos nustatomos kituose teisės aktuose, reglamentuojančiuose atskiras juridinių asmenų teisines formas bei juridinio asmens įstatuose, kiek tai neprieštarauja imperatyvioms teisės aktų nuostatoms (Civilinio kodekso 2.81 straipsnis). Taip pat sprendžiant Lietuvoje listinguojamų bendrovių valdymo klausimus aktualus ir NASDAQ OMX Vilnius listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas[44].

Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (toliau – **Akcinių bendrovių įstatymas**)[45] įtvirtina specialiąsias valdymo struktūros taisykles šiame magistriniame darbe analizuojamiems juridiniams asmenims, kurių teisinės formos yra akcinė bendrovė bei uždaroji akcinė bendrovė. Pagal Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnio 1 dalį bendrovės turi privalomai turėti visuotinį akcininkų susirinkimą bei vienasmenį valdymo organą, t. y. bendrovės vadovą, tačiau pagal Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnio 2 dalį aptariami juridiniai asmenys gali turėti taip pat kolegialų priežiūros organą, vadinamą stebėtojų taryba, bei kolegialų valdymo organą, vadinamą valdyba. Taigi pastarosios Akcinių bendrovių

[43] Greičius R. Įmonių valdymas Europos bendrovių teisės reformos kontekste // Teisės problemos. 2003, Nr. 4. P. 31.
[44] NASDAQ OMX Vilnius listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas. Prieiga per internetą adresu: http://www.nasdaqomxbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas%20(galioja%20nuo%202010-01-01).pdf [prisijungimo laikas: 2013-10-02].
[45] Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914; 2003, Nr. 123-5574.

įstatymo nuostatos, autoriaus vertinimu, įtvirtina galimybę pasirinkti vieną iš alternatyvių bendrovės valdymo struktūros modelių. Kaip teisingai pastebi G. Jakuntavičiūtė, Akcinių bendrovių įstatymu yra galimybė pasirinkti vieną iš keturių alternatyvių bendrovės valdymo struktūrinių modelių: 1) keturių lygmenų struktūrinį modelį, kur bendrovės organai laikytini visuotinis akcininkų susirinkimas, stebėtojų taryba, valdyba ir vadovas; 2) trijų lygmenų struktūrinį modelį su stebėtojų taryba, kur bendrovės organai laikytini visuotinis akcininkų susirinkimas, stebėtojų taryba bei vadovas; 3) trijų lygmenų struktūrinį modelį su valdyba, kur bendrovės organai laikytini visuotinis akcininkų susirinkimas, valdyba bei vadovas; bei paprasčiausią 4) dviejų lygmenų struktūrinį modelį, kur bendrovės organai laikytini visuotinis akcininkų susirinkimas bei vadovas[46]. Dėl aiškumo žemiau pateikiami Akcinių bendrovių įstatyme įtvirtinti alternatyvūs bendrovės valdymo struktūriniai veiklos modeliai (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Bendrovės valdymo alternatyvūs struktūriniai modeliai

Nr.	Bendrovės organų struktūrinis modelis pagal Akcinių bendrovių įstatymą	Bendrovės organai[47]
1.	Keturių lygmenų struktūrinis modelis	**1.** Valdymo organai (vadovas bei valdyba); **2.** Stebėtojų taryba; **3.** Visuotinis akcininkų susirinkimas.
2.	Trijų lygmenų struktūrinis modelis su stebėtojų taryba	**1.** Valdymo organai (vadovas); **2.** Stebėtojų taryba; **3.** Visuotinis akcininkų susirinkimas.
3.	Trijų lygmenų struktūrinis modelis su valdyba	**1.** Valdymo organai (vadovas ir valdyba); **2.** Visuotinis akcininkų susirinkimas.
4.	Dviejų lygmenų struktūrinis modelis	**1.** Valdymo organai (vadovas); **2.** Visuotinis akcininkų susirinkimas.

Apibendrinant aukščiau aptartą reglamentavimą (žr. 1 lent.), autoriaus vertinimu, Akcinių bendrovių įstatyme įtvirtintą bendrovės valdymo struktūrinį modelį galima laikyti mišriu, kuomet juridinio asmens valdymo struktūrose pakanka arba vadovo, arba vadovo ir valdybos, arba leidžiama alternatyviai turėti ir priežiūros organą – stebėtojų tarybą. Tačiau, kaip minėta aukščiau, autoriaus nuomone, teisingai teisės doktrinoje pripažįstama, kad Lietuvoje įtvirtintas mišrusis bendrovės valdymo struktūrinis modelis turi tam tikrų ypatumų, lyginant kitus mišriuosius juridinio asmens valdymo struktūrinius modelius, įtvirtintus kitose

[46] Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė. P. 44.
[47] Priskyrimas juridinio asmens organo prie valdymo organų kategorijos bus aptariamas vėliau.

Europos Sąjungos šalyse (pavyzdžiui, aukščiau aptartoje Prancūzijoje)[48]. Lietuvoje įtvirtinto bendrovės valdymo struktūrinio modelio ypatumas – bendrovės vadovo statusas. Priešingai nei Prancūzijoje, Lietuvoje bendrovės vadovas laikytinas atskiru vienasmeniu bendrovės valdymo organu, kuris turi plačią kompetenciją, sprendžiant ir bendrovės valdybai pagal Akcinių bendrovių įstatymą priskirtinus klausimus, tuomet, kai valdyba bendrovėje nėra sudaroma (pavyzdžiui, Akcinių bendrovių įstatymo 37 straipsnio 10 dalis bei kt.). Prancūzijoje bendrovės vadovas nėra laikomas atskiru valdymo organu bei dažniausia yra direktorių tarybos (vienpakopės sistemos atveju) arba valdybos tarybos (dvipakopės struktūros atveju) nariu (Prancūzijos Komercinio kodekso L. 225-47 bei L. 225-59 straipsniai)[49]. Pripažintina ir tai, kad Lietuvoje įtvirtintas bendrovės valdymo struktūrinis modelis aptartu bendrovės vadovo statusu skiriasi ir nuo Jungtinė Karalystėje įtvirtintos vienpakopės juridinio asmens valdymo struktūros modelio. Pavyzdžiui, net, jeigu Lietuvoje veikiančioje bendrovėje stebėtojų taryba kaip atskiras valdymo organas nebūtų įtvirtintas, o būtų pasirinktas trijų lygmenų struktūrinis modelis su valdyba[50], juridinio asmens vadovui, o ne valdybai, tektų teisė atstovauti valdymo organą[51] bei tokiu atveju valdybą labiau paverčiama priežiūros ir kontrolės[52], o ne kasdieninių reikalavimų vykdymo organu (tai neatitinka vienpakopės valdymo struktūros modelio esmės, kuri buvo aptarta aukščiau).

Aukščiau aptarta Akcinių bendrovių įstatyme įtvirtinta bendrovės valdymo struktūra leidžia identifikuoti bendrovės vadovą bei valdybą kaip akcinio kapitalo bendrovių valdymo organus. Tai įtvirtinta analizuotose bei nedviprasmiškose Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnio nuostatose. Atsižvelgiant į tai, kad Akcinių bendrovių įstatymo nuostatos neįvardija bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo bei stebėtojų tarybos valdymo organais, atrodytų, kad akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių valdymo organų sampratos problematikos nėra. Tačiau jeigu pažvelgtume ne tik į formalias teisės aktų nuostatas, bet ir į aukščiau atskleistą bendrovės valdymo sąvoką, kuri pabrėžia ir kontrolės elementą, kaip vieną iš valdymo proceso sudedamųjų dalių, iš tiesų gali kilti pagrįstas klausimas, ar bendrovės visuotinis akcininkų susirinkimas ir (arba) stebėtojų taryba neturėtų būti laikytini taip pat akcinio kapitalo bendrovių valdymo organais.

1.1.3. Visuotinio akcininkų susirinkimo bei stebėtojų tarybos statusas bendrovės struktūroje

Kaip minėta aukščiau, klausimo dėl bendrovės vadovo ir valdybos priskyrimo prie

[48] Greičius R. Įmonių valdymas Europos bendrovių teisės reformos kontekste // Teisės problemos. 2003, Nr. 4. P. 31.
[49] Raworth P. The French Commercial Code in English, 2010: Le Code de Commerce Francais Traduit en Anglais, 2010. New York: Oxford University Press, 2011. P. 120-124.
[50] Tai iš esmės būtų tam tikra apimtimi panašu į vienpakopį struktūrinį modelį Jungtinėje Karalystėje.
[51] Tai leidžia teigti Akcinių bendrovių įstatymo 37 straipsnio 10 dalis.
[52] Tai leidžia teigti Akcinių bendrovių įstatymo 34 straipsnio nuostatos.

akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kategorijos nėra. Tačiau kyla pagrįstos abejonės dėl visuotinio akcininkų susirinkimo bei stebėtojų tarybos vaidmens (statuso) bendrovės struktūroje. Prieš identifikuojant bendrovės valdymo organus, turinčius teisę sudaryti bendrovės vardu sandorius, pastarųjų funkcijas bei kompetenciją, autoriaus vertinimu, tikslinga pamėginti trumpai išanalizuoti visuotinio akcininkų susirinkimo bei stebėtojų tarybos struktūrinio statuso klausimą.

Kiek tai susiję su visuotinio akcininkų susirinkimo statuso akcinio kapitalo bendrovės valdymo struktūroje vertinimu, tenka pripažinti, kad teisės doktrina bei teismų praktika šiuo metu vieningai pripažįsta, kad visuotinis akcininkų susirinkimas neturėtų būti priskiriamas prie bendrovės valdymo organų kategorijos. Tiek teisės doktrinoje[53], tiek teismų praktikoje[54] pripažįstama, kad akcininkų (taigi ir visuotinio akcininkų susirinkimo) dalyvavimas bendrovės veikloje yra siejamas su akcininko teisių įgyvendinimu, kurios apibūdinamos kaip valdymas nuosavybės teise[55]. Vadovaujantis pastaruoju akcininkų valdymo nuosavybės teise aspektu, bendrovės kasdieninių reikalų tvarkymas priskiriamas ne visuotiniam akcininkų susirinkimui, tačiau bendrovės valdymo organų veiklos sričiai. Teismų praktikoje pripažįstama, kad visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimai pagal Akcinių bendrovių įstatymo 20 straipsnio nuostatas iš esmės yra susiję su viso ar esminės juridinio asmens dalies turto pasikeitimu (pavyzdžiui, akcinės bendrovės įstatinio kapitalo didinimu ar mažinimu) bei nėra pripažįstami kasdienės veiklos pobūdžio klausimais[56].

Kiek tai susiję su stebėtojų tarybos statuso akcinio kapitalo bendrovės valdymo struktūroje vertinimu, tenka pripažinti, kad teisės doktrina bei teismų praktika nėra vieninga. Pastebėtina, kad teisės doktrinoje stebėtojų tarybos statuso bendrovės struktūroje klausimas mokslininkų vertinamas per juridinio asmens organų atliekamas funkcijas. Vieni teisės doktrinos atstovai[57] laikosi nuomonės, kad priežiūros ir kontrolės funkcijos, be kita ko, yra priskirtinos valdymo organų funkcijų sričiai, todėl ir stebėtojų taryba dėl savo atliekamų priežiūros ir kontrolės funkcijų turėtų būti priskiriama prie valdymo organų kategorijos. Kitų mokslininkų[58] vertinimu, valdymo organams nepriskirtina priežiūros ir kontrolės funkcija, todėl

[53] Greičius R. Įmonių valdymas Europos bendrovių teisės reformos kontekste // Teisės problemos. 2003, Nr. 4. P. 31.
[54] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-329/2009.
[55] Pagal Akcinių bendrovių įstatymo 3 straipsnio 2 dalies nuostatas kiekvienam akcininkui bendrovėje suteikiamos tokios teisės, kokias suteikia jam nuosavybės teise priklausančios akcijos bendrovėje.
[56] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-329/2009.
[57] Kavalnė S., Norkus R. Bankroto teisė. Antroji dalis. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2011. P. 119.; Kononovič A. Bendrovių valdymas, akcininkų susirinkimai, vertybiniai popieriai. Vilnius: Vilniaus universiteto spaustuvė, 2001. P. 13.
[58] J. Rimas. Akcijų opcionai kaip privataus kapitalo investuotojo ir bendrovės vadovų interesų derinimo priemonė // Teisė. 2009, T. 73. P. 124-125; A. Smaliukas, Y. Goldammer. Kiekybinio atstovavimo taisyklės taikymo

stebėtojų taryba neturėtų būti priskiriama prie valdymo organų kategorijos. Autoriaus vertinimu, galima pastebėti, kad nacionalinėje teismų praktikoje egzistuoja taip pat skirtingos pozicijos dėl stebėtojų tarybos priskyrimo prie valdymo organų kategorijos. Praktikoje galima rasti nemažai pavyzdžių[59], kuomet stebėtojų taryba yra pripažįstama kaip nevykdomasis valdymo organas, o vienasmenis vadovas ir (arba) valdyba laikytini vykdomuoju valdymo organu. Pastarojoje teismų praktikoje pripažįstama, kad vykdomasis valdymo organas yra atsakingas už tinkamą įmonės valdymą, siekiant įgyvendinti nustatytuosius tikslus, tinkamą komercinę-ūkinę veiklą, taip pat už įmonės valdymo praktiką ir įmonės kontrolę, o nevykdomasis valdymo organas (šiuo atveju stebėtojų taryba) už valdybos veiklos kontrolę, įmonės finansinės būklės bei lėšų panaudojimo analizę, tinkamą buhalterinę-finansinę apskaitą bei kt.[60]. Tačiau yra ir kitokios teismų praktikos, kurioje pripažįstama, kad stebėtojų taryba bei valdyba turėtų būti laikytini skirtingos kompetencijos bendrovės organai bei atitinkamai pripažįstant šių organų statuso bei veiklos principų specifiškumą[61].

Apibendrinant tai, kas išdėstyta aukščiau, galima teigti, kad visuotinis akcininkų susirinkimas nėra priskirtinas prie akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kategorijos. Teismų praktikoje pastarojo bendrovės organo statuso reikšmė bendrovės valdymo veikloje yra specifinė, kuri pasireiškia per valdymo įgyvendinimą bendrovės veikloje nuosavybės bei strateginio pobūdžio klausimų sprendimu. Organams priklausantiems valdymo organų kategorijai priskiriamas kasdieninių veiklos klausimų sprendimas. Stebėtojų tarybos statusas bendrovės struktūroje vertinamas skirtingai tiek tarp teisės doktrinos atstovų, tiek teismų praktikoje. Todėl pastaroji analizė, deja, neatskleidžia akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų galutinai – lieka neaiškus stebėtojų tarybos statusas. Tačiau negalime nepastebėti, kad tiek aptartoje teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje vieno ar kito valdymo priskyrimas valdymo organų kategorijai yra sprendžiamas per valdymo organų atliekamas funkcijas. Atitinkamai tikslinga toliau išnagrinėti akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių valdymo organų atliekamas funkcijas bei kompetenciją ir galutinai įvertinti stebėtojų tarybos statusą bei identifikuoti valdymo organus, turinčius teisę bendrovės vardu sudaryti sandorius.

1.2. Bendrovės valdymo organų funkcijos bei kompetencija

problemos // Justitia. 2007, Nr. 3(65). P. 278. Greičius R. Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007. P. 106.

[59] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012, Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 12 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-1517/2012, 2013 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-108/2013 bei 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1415/2012.

[60] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006.

[61] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-139/2009.

Šiame poskyryje pamėginsime atskleisti akcinio kapitalo bendrovės valdymo organams priskirtinas funkcijas bei vėliau – kompetenciją. Tikimasi, kad bendrovės valdymo organų funkcijų analizė leis galutinai nustatyti stebėtojų tarybos statusą bei vėliau atskleisti bendrovės valdymo organų kompetenciją. Suprantama, nustačius akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kompetenciją, galėsime identifikuoti valdymo organus, turinčius teisę bendrovės vardu sudaryti sandorius, bei sekančiame skyriuje aptarti sandorių, sudarytų pažeidžiant akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų, kompetenciją pripažinimo negaliojančiais klausimus.

Prieš pradedant funkcijų bei kompetencijų analizę, reikėtų, autoriaus vertinimu, suprasti ir pastarųjų žodžių reikšmę. Štai sąvoka „funkcija“ tarptautinių žodžių žodyne apibrėžiama kaip pareiga, paskirtis bei veiklos sritis[62], o sąvoka „kompetencija“ apibrėžiama kaip kurio nors asmens teisių ir pareigų, kurias nustato to asmens (organo) statutas ar nuostatai visuma[63]. Pastarųjų sąvokų analizė leidžia teigti, kad bendrovės valdymo organų funkcijos turėtų būti apibrėžiamos per valdymo organų paskirtį bei veiklos sritį, o valdymo organų kompetencija atskleista nagrinėjant konkrečias valdymo organo teises bei pareigas įtvirtintas teisės aktuose bei juridinio asmens įstatuose. Bendrovės valdymo organų kompetencija, be kita ko, detalizuoja bei konkretizuoja bendrovės valdymo organų funkcijas[64].

Galima pastebėti, kad teisės doktrinoje išskiriamos šios bendrovės organų atliekamos funkcijos: 1) bendrovės valios formavimas ir išreiškimas; 2) veikimas bendrovės vardu be atskiro įgaliojimo; 3) vadovavimas bendrovės veiklai[65]. Be kita ko, mokslininkų taip pat pripažįstama, kad bendrovės organai įgyvendina ir 4) kontrolės funkciją arba esminę jos dalį[66]. Taigi, kurios funkcijos priklauso bendrovės valdymo organų kategorijai?

Autoriaus vertinimu, esminės juridinio asmens valios formavimas bei išreiškimas neabejotinai turėtų būti priskiriamas juridinio asmens dalyvių susirinkimui (pavyzdžiui, visuotiniam akcininkų susirinkimui). Kaip trumpai aptarta aukščiau, kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad visuotinis akcininkų susirinkimas turėtų būti laikytinas aukščiausiu bendrovės organu, kuriam priskirta spręsti esminius bei tuo pačiu svarbiausius su juridinio asmens veikla susijusius klausimus, turinčius reikšmės tolimesnei bendrovės veiklai, statusui ir apskritai egzistavimui[67]. Autorius pastebi, kad šių esminių klausimų sprendimas

[62] Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Žodynas, 2001. P. 392.
[63] Ten pat, P. 641.
[64] Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, 2012. .P. 53.
[65] Baranauskas E. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 204-205.
[66] J. Kiršienė, A. Tikniūtė. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55(47). P. 38.
[67] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-350/2010.

priklauso išimtinai visuotiniam akcininkų susirinkimui, kadangi pagal Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnio 5 dalį nesuteikiama teisė šiam organui pavesti kitiems bendrovės organams spręsti jo kompetencijai priskirtų klausimų. Akcinių bendrovių įstatymo 20 straipsnio 1 dalimi visuotiniam akcininkų susirinkimui suteikiama plati išimtinė kompetencija, o pagal šios straipsnio 2 dalį šis organas turi teisę spręsti ir kitus įstatuose nustatytus klausimus, jeigu tai nėra priskirta kitų bendrovės organų kompetencijai ir pagal esmę tai nėra valdymo organų funkcijos. Taigi aptariamas juridinio asmens dalyvių susirinkimo (pavyzdžiui, visuotinio akcininkų susirinkimo) vaidmuo bendrovės struktūroje, autoriaus vertinimu, patvirtina tai, kad bendrovės esminės valios formavimo bei išreiškimo funkcija priklauso išimtinai bendrovės dalyvių susirinkimui. Tai, kad būtent dalyvių susirinkimas formuoja bendrovės valią, kurią įgyvendina per savuosius valdymo organus patvirtinta ir kasacinio teismo praktika[68]. Atsižvelgiant į tai, kad visuotinis akcininkų susirinkimas nėra valdymo organas, tai bendrovės esminės valios formavimo bei išreiškimo funkcija neturėtų būti priskiriama valdymo organų kategorijai. Suprantama, ne visuomet visuotinis akcininkų susirinkimas dalyvauja juridinio asmens valios formavime bei išreiškime, ypač kasdieninių reikalų tvarkyme. Pavyzdžiui, priimant bei atleidžiant darbuotojus, sudarant ir nutraukiant su jais darbo sutartis, sudarant bendrovės vardu sandorius su trečiaisiais asmenimis, kuomet visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimas nėra būtinas ar pan. Tuomet, bendrovės valios formavimo bei išreiškimo funkciją galima priskirti tam tikra apimtimi ir bendrovės valdymo organams vadovui ir (arba) valdybai (Akcinių bendrovių įstatymo 34, 37 bei kiti straipsniai).

Kiek tai susiję su bendrovės atstovavimo be įgaliojimo funkcija, t. y. galimybe organui veikti juridinio asmens vardu be atskiro įgaliojimo, pažymėtina, kad pastaroji funkcija tam tikrų teisės doktrinos mokslininkų pripažįstama kaip netinkamas kriterijus, siekiant atriboti juridinio asmens valdymo organus nuo kitų juridinio asmens organų[69]. Pastaroji mokslininkų pozicija paremta pagrinde tuo, kad dalyvių susirinkimas (pavyzdžiui, visuotinis akcininkų susirinkimas) tam tikra apimtimi, be valdymo organų, taip pat atstovauja be atskiro įgaliojimo juridiniam asmeniui pagal Civilinio kodekso 2.81 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nuostatą, pagal kurią juridiniai asmenys įgyja civilines teises bei pareigas bei jas įgyvendina per savo organus, sudarytus ir veikiančius pagal teisės aktų ir steigimo dokumentų reikalavimus. Autoriaus vertinimu, aptartoji mokslininkų pozicija iš esmės neturėtų būti laikytina teisinga. Autoriaus pritaria G. Jakuntavičiūtės išsakytai nuomonei, kad atstovavimo funkcija turėtų būti sietina su

[68] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-329/2009.
[69] J. Kiršienė, A. Tikniūtė. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55(47). P. 34.

valdymo organų veiksmais bendrovės vardu santykiuose su trečiaisiais asmenimis[70]. Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad bendrovės atstovavimas turi būti laikytinas kaip viena iš išorinių juridinio asmens organų funkcijų, į kurią įeina „sutarčių ir kitokių sandorių sudarymas, atstovavimas juridinio asmens interesams (įvairiose institucijose, įmonėse, įstaigose ar santykiuose su fiziniais asmenimis), juridinio asmens interesų gynimas teisme, arbitraže ir panašiai“[71]. Ši išorinė atstovavimo funkcija „apima visą veiklą, dėl kurios juridinis asmuo yra „matomas: visuomenėje ir „identifikuojamas“[72]. Pagal Akcinių bendrovių įstatymo 37 straipsnio 10 dalį tokia išimtinė teisė suteikiama bendrovės vadovui, nebent juridinio asmens įstatuose nustatytas kiekybinis atstovavimas juridinio asmens atžvilgiu. Teismų praktikoje pripažįstama, kad pastaroji Akcinių bendrovių įstatymo nuostata suteikia būtent vienasmeniam bendrovės valdymo organui teisę atstovauti bendrovę prieš trečiuosius asmenis be specialaus įgaliojimo[73]. Akcinių bendrovių įstatymo 20 straipsnyje nustatyta visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencija, autoriaus vertinimu, yra laikytina ne bendrovės atstovavimo funkcijos įgyvendinimu, tačiau juridinio asmens valios formavimo bei išreiškimo vidinės funkcijos įgyvendinimu, kuri aktuali juridinio asmens dalyviams, o ne santykiuose su trečiaisiais asmenimis.

Vadovavimo bendrovės veiklai funkcija teisės doktrinoje apibrėžiama kaip vidinė valdymo organo funkcija[74], kuri reiškia vadovavimą kasdienių juridinio asmens reikalų planavime, tvarkyme bei kt. Valdymo (vadovavimo) funkcija pagal Akcinių bendrovių įstatymo nuostatas priskirtina vienasmeniam valdymo organui vadovui bei kolegialiam valdymo organui valdybai, jeigu tokia bendrovėje sudaromi (Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnio 1-2 dalis). Įvertinus Akcinių bendrovių įstatyme įtvirtintą valdybos bei bendrovės vadovo kompetenciją, kasacinis teismas yra pabrėžęs, kad juridinio asmens kolegialios valdymo organo (valdybos) funkcijos yra iš esmės siejamos su juridinio asmens vadovo veiklos kontrole, bendresnio pobūdžio valdymo funkcijų atlikimu bei kur kas pasyvesniu dalyvavimu kasdienėje bendrovės veikloje, už kurią atsakomybė tenka bendrovės vadovui[75].

Kaip minėta aukščiau, teisės doktrinoje pripažįstama, kad bendrovės organams priskirtina ir kontrolės funkcija. Autoriaus vertinimu, kontrolės funkcija turėtų būti laikytina sudėtinė aukščiau aptartos valdymo funkcijos dalis, kadangi valdymas tiek teisiniu, tiek

[70] Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, 2012. P. 52.
[71] Vileita A. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Justitia, 2009. P. 268.
[72] Ten pat.
[73] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-577/2013 bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-496/2010.
[74] Vileita A. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Justitia, 2009. P. 269.
[75] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-6/2013, 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014.

vadybos ar ekonomikos mokslo požiūriu, kaip procesas (sistema), apima ir valdomų subjektų kontrolę. Įvertinus teismų praktiką bei Akcinių bendrovių įstatymo nuostatas, galima pastebėti, kas pastaroji funkcija galėtų būti priskiriama bendrovės vadovui, valdybai ir stebėtojų tarybai. Kiek tai susiję su vadovo vykdomą kontrolės funkcija, galima pažymėti teismų praktikoje pabrėžiamą vadovo teisinį statusą bei vienasmeniam valdymo organui tenkantį vaidmenį bendrovės struktūroje. Kasacinio teismo praktikoje pabrėžiama, kad bendrovės vadovas atstovauja bendrovei bei atitinkamai yra atsakingas ne tik už kasdieninės veiklos organizavimą, tačiau jis turi veikti rūpestingai, sąžiningai, atidžiai, kvalifikuotai bei tuo pačiu daryti viską, kas nuo jo priklauso, kad jo vadovaujama įmonė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus[76]. Kiek tai susiję su stebėtojų tarybos atliekama kontrolės funkcija, teismų praktikoje pabrėžiama, kad stebėtojų taryba privalo kontroliuoti, prižiūrėti, analizuoti įmonės valdybos arba administracijos veiklą bei tai yra pagrindė priežiūros organo atliekama funkcija. Taigi galima pastebėti, kad juridinio asmens vadovo kontrolės vykdymo pareiga stengtis daryti viską, kad vadovaujama įmonė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus yra ženkliai mažesnės apimties, lyginant su kontrolės pareiga, kuri pavesta atlikti sudaromai stebėtojų tarybai, kur kontrolės funkcija yra pagrindinė stebėtojų tarybos veikla bei pagal šiuo metu galiojančias Akcinių bendrovių įstatymo nuostatas nedeleguotina pareiga. Šiuo metu įregistruotas naujas Akcinių bendrovių įstatymo projektas[77] neabejotinai sustiprina poziciją, kad kontrolės (priežiūros) funkcija turėtų būti laikytina valdymo organų funkcija. Pagal 2013 m. gruodžio 16 d. įregistruotą Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projektą siekiama, be kita ko, šio įstatymo 34 straipsnį papildyti 10 dalimi, pagal kurią būtų leidžiama tam tikroms sąlygoms ir nesudarius stebėtojų tarybos, valdybai atlikti veiklos priežiūros funkciją, nustatant tai įstatuose.

Taigi aukščiau aptartos bendrovės organų funkcijos, leidžia daryti išvadą, kad akcinio kapitalo bendrovės valdymo organai vykdo tam tikra apimtimi juridinio asmens valios formavimo ir išreiškimo, atstovavimo, valdymo bei kontrolės funkcijas. Šiame kontekste pažymėtina, kad vienos ar kitos funkcijos priskyrimas konkrečiam valdymo organui gali būti tam tikra prasme laikytinas sąlyginiu (galima teigti, kad tam tikra apimtimi kiekvienas valdymo organas atlieka visas aptartas funkcijas), tačiau pastebėtina, kad kiekvienas valdymo organas turi vieną kažkurią, iš aukščiau aptartų, dominuojančią funkciją. Bet kokiu atveju, šių funkcijų priskyrimas valdymo organams, leidžia stebėtojų tarybą taip pat priskirti prie akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kategorijos.

[76] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-444/2009.

[77] Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 19, 20, 24, 25, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 44, 54, 59, 60(1), 63, 67, 69, 72 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 45(2) straipsniu ir įstatymo priedo pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas. Prieiga per internetą adresu: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=462269 [prisijungimo laikas: 2013-12-02].

Aukščiau aptarę bendrovės valdymo organų funkcijas (juridinio asmens valios formavimo ir išreiškimo, atstovavimo, valdymo bei kontrolės) ir galutinai identifikavę akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kategorijai priskiriamus bendrovės organus (vadovą, valdybą bei stebėtojų tarybą), galime aptarti pastarųjų valdymo organų kompetenciją. Kaip minėta aukščiau, funkcijas konkretizuoja valdymo organams priskiriama konkreti kompetencija, t. y. teisių ir pareigų visuma, įtvirtinta teisės aktuose bei juridinio asmens steigimo dokumentuose. Taigi, kurie akcinio kapitalo bendrovių valdymo organai pagal jiems priskirtiną kompetenciją turi teisę bendrovės vardu sudaryti sandorius?

Bendroji juridinių asmenų valdymo organų kompetencija yra nustatoma iš esmės pagal Civilinio kodekso 2.82 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas nuostatas, pagal kurias valdymo organų kompetencijai priskiriami šie bendrovės veiklos klausimai: 1) juridinio asmens dalyvių susirinkimo sušaukimas, 2) pranešimas juridinio asmens dalyviams apie esminius įvykius, reikšmingus juridinio asmens veiklai; 3) veiklos organizavimas; 4) juridinio asmens dalyvių apskaita; 5) dokumentų bei informacijos apie turtą, verslą ar profesinę veiklą apsauga bei kt. Teisės aktais, reglamentuojančiais atskirų juridinių asmenų veiklą, leidžiama numatyti ir kitokią valdymo organų kompetenciją. Teisės doktrinoje pripažįstama, kad pastaroji juridinio asmens valdymo organų kompetencija priklauso vidinei juridinio asmens valdymo organų funkcijai[78], todėl be šios Civilinio kodekso 2.82 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos bendrosios vidinės valdymo organų kompetencijos, autoriaus vertinimu, reikėtų neužmiršti ir bendrosios juridinio asmens valdymo organų išorinės kompetencijos, kiek tai susiję su valdymo organų teise veikti bendrovės vardu be atskiro įgaliojimo santykiuose su trečiaisiais asmenimis (atstovavimo funkcijos be atskiro įgaliojimo įgyvendinimas).

Konkrečiai nagrinėjant akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kompetencijos klausimus, autoriaus vertinimu, reikėtų vadovautis papildomai Akcinių bendrovių įstatymo nuostatomis, apibrėžiančiomis bendrovės valdymo organų, t. y. vadovo, valdybos bei stebėtojų tarybos, kompetenciją.

Aptariamų teisių formų juridinio asmens vadovo kompetencija įtvirtinta Akcinių bendrovių įstatymo 37 straipsnio 8-15 dalyse. Aptariamos Akcinių bendrovių įstatymo nuostatos bendrovės vadovui suteikia plačius įgalinamus (kompetenciją) vadovauti bendrovės kasdieninėje veikloje, disponuoti bendrovei priklausančiu turtu ir organizuoti juridinio asmens darbą[79]. Pagal Akcinių bendrovių įstatymo 37 straipsnio 10 dalį bendrovės vadovas veikia bendrovės vardu ir turi teisę vienvaldiškai sudaryti sandorius, išskyrus atvejus, kai bendrovės įstatuose nustatytas kiekybinis atstovavimas arba pagal Akcinių bendrovių įstatymo nuostatas

[78] Vileita A. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Justitia, 2009. P. 270.
[79] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugpjūčio 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-1698/2013.

reikalingas sudarytos bendrovės valdybos sprendimas sudaryti atitinkamą sandorį. Taigi, bendrovės vadovas laikytinas akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių valdymo organu, turinčiu teisę sudaryti sandorius bendrovės vardu. Bendrovės vadovo kompetencijos kontekste, autoriaus vertinimu, aktualu pažymėti bendrovės vadovo pareigų reikšmę juridinio asmens veikloje. Kasacinis teismas yra pabrėžęs, kad priešingai nei visuotinio akcininkų susirinkimo interesai, kurie gali ne visada sutapti su paties bendrovės veiklos interesais, bendrovės vadovas turi fiduciarinių (pasitikėjimo) pareigų vadovaujamam juridiniam asmeniui bei pareigą veikti išimtinai vadovaujamo juridinio asmens interesais (Civilinio kodekso 2.87 straipsnis)[80]. Atsižvelgiant į tai, kad vadovas tai asmuo, geriausiai žinantis visas bendrovės finansinės padėties bei veiklos aplinkybes, jos santykius su trečiaisiais asmenimis, bendrovės gebėjimą prisiimti naujus įsipareigojimus bei turintis išskirtinę teisę atstovauti bendrovės vardu, autoriaus vertinimu, vadovas teismų praktikoje pagrįstai pripažįstamas specialiu subjektu, kuriam taikomi aukštesni veiklos ir atsakomybės reikalavimai nei įprastam juridinio asmens dalyviui ar kitam to juridinio asmens darbuotojui[81].

Bendrovės valdybos kompetencija įtvirtinta Akcinių bendrovių įstatymo 34 straipsnyje. Jeigu valdyba nėra sudaroma, tuomet valdybos kompetencija su tam tikromis Akcinių bendrovių įstatyme numatytomis išimtimis priskiriama bendrovės vadovui (Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnio 4 dalis). Kaip minėta aukščiau, pagal Akcinių bendrovių įstatymo nuostatas tam tikrais atvejais vadovui reikalingas bendrovės valdybos sprendimas sudaryti atitinkamą bendrovės sandorį (Akcinių bendrovių įstatymo 34 straipsnio 4 dalies 3, 4, 5, ir 6 punktai bei 37 straipsnio 10 dalis). Autorius pastebi, kad nors bendrovės valdyba tam tikrais atvejais ir dalyvauja sandorių bendrovės vardu sudaryme, tačiau valdyba sprendimu išreiškia tik vidinę bendrovės valią dėl sandorio sudarymo, todėl valdyba negali būti laikoma akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių valdymo organu, turinčiu teisę sudaryti bendrovės vardu sandorio (sandorio bei sprendimo santykis bus atskleistas šio magistro darbo 3.1 poskyryje). Atsižvelgiant į tai, kad valdyba yra alternatyvus kolegialus bendrovės valdymo organas, autoriaus vertinimu, Akcinių bendrovių įstatymo nuostatomis pagrįstai valdybai suteikiama labiau bendresnio pobūdžio kasdieninio valdymo kompetencija nei bendrovės vadovui (t. y. pagrindiniam vienasmeniam valdymo organui)[82] bei nemažai kompetencijos skiriama bendrovės vadovo veiklos kontrolei, už kurią atsako pats vadovas (pavyzdžiui, pagal Akcinių bendrovių įstatymo 34 straipsnio 2 dalį valdyba turi teisę rinkti ir atšaukti bendrovės

[80] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-528/2009.
[81] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-715/2013.
[82] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-6/2013.

vadovo kandidatūrą, nustatyta vadovo gaunamą atlyginimą ar kitas darbo sąlygas bei tvirtinti pareiginius nuostatus, skirti nuobaudas ar nuopelnus bei kt.). Šiame kontekste pažymėtina, kad bendrovės valdybos nariams taip pat taikomos fiduciarinės (pasitikėjimo) pareigos valdomo juridinio asmens atžvilgiu (Civilinio kodekso 2.87 straipsnis), o šių pareigų nevykdymas ar netinkamas vykdymas gali lemti valdybos nario organo atsakomybę pagal Civilinio kodekso 2.87 straipsnio 7 dalies nuostatas[83].

Stebėtojų tarybos kompetencija įtvirtinta Akcinių bendrovių įstatymo 32 straipsnyje, kuri nėra deleguojama kitiems bendrovės organams (Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnio 3 dalis bei 32 straipsnio 2 dalis). Vertinant stebėtojų tarybos kompetenciją, galima teigti, kad pastarasis valdymo organas nelaikytinas turinčiu teisę bendrovės vardu sudaryti sandorius. Stebėtojų tarybos vaidmuo, kiek tai susiję su sandorių bendrovės vardu sudarymu, autoriaus vertinimu, pasireiškia nebent per jau sudarytų sandorių priežiūrą bei kontrolę. Autorius pritaria teisės praktikų pozicijai, kad Akcinių bendrovių įstatymo nuostatomis nors ir sukuriamas alternatyvus juridinio asmens kolegialus priežiūros organas, tačiau suteikiama kompetencija iš tiesų yra ne realios kontrolės ar priežiūros funkcijos įgyvendinimas, o stebėtojų taryba turėtų būti laikytina labiau patariamojo pobūdžio institucija[84]. Pavyzdžiui, atsiliepimų ir pasiūlymų dėl bendrovės veiklos strategijos, finansinių ataskaitų ar kitų susijusių klausimų teikimas, vargu ar suteikia realią juridinio asmens veiklos priežiūrą bei kontrolę, kadangi galutiniai sprendimai priimami, vis dėlto, vadovo bei valdybos, jeigu pastaroji sudaryta. Suprantama, ši stebėtojų tarybos kompetencija gali būti išplečiama bendrovės įstatuose ar visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimuose (Akcinių bendrovių įstatymo 32 straipsnio 1 dalies 6 punktas).

Apibendrinant bendrovės valdymo organų funkcijas bei kompetenciją, galima teigti, kad svarbiausias vaidmuo tenka akcinio kapitalo bendrovių vadovui, turinčiam išskirtinę teisę veikti bendrovės vardu bei sudaryti vienašališkai bendrovės vardu sandorius, jeigu nėra numatytas kiekybinis atstovavimas. Akcinių bendrovių įstatymo nuostatų analizė daryti išvadą, kad bendrovės valdymo organai valdyba bei stebėtojų taryba nėra laikytini turinčiais teisę akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių vardu sudaryti sandorius.

Apibendrinant pirmą šio magistrinio darbo skyrių galima daryti išvadą, kad akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kategorijai turėtų būti priskiriamas bendrovės vadovas, valdyba bei stebėtojų taryba. Pastarųjų bendrovės organų priskyrimą prie valdymo organų kategorijos lėmė atlikta bendrovės valdymo sąvokos bei esmės, valdymo struktūrų įvairiose šalyse bei Lietuvoje ir bendrovės organų funkcijų analizė. Visuotinio akcininkų susirinkimo

[83] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-244/2009.

[84] Smaliukas A. Tobulintina bendrovių valdymo sistema. Prieiga per internetą adresu: http://lt.triniti.ee/archives/3100 [prisijungimo laikas: 2013-12-02].

dalyvavimas bendrovės veikloje nėra priskiriamas prie kasdieninio veiklos pobūdžio klausimų, kuriuos sprendžia bendrovės valdymo organai. Visuotinio akcininkų susirinkimo dalyvavimas bendrovės veikloje pabrėžiamas kaip akcininkų teisių įgyvendinimas, kurios pabrėžiamos kaip valdymas nuosavybės teise. Bendrovės valdymo organams priskiriamos tam tikra apimtimi bendrovės valios formavimo ir išreiškimo, atstovavimo be įgaliojimo, valdymo (vadovavimo) bei kontrolės funkcijos. Bendrovės esminės valios formavimo ir išreiškimo funkcija priskiriama visuotiniam akcininkų susirinkimui, tačiau kituose veiklos klausimuose bendrovės valią formuoja tam tikra apimtimi vadovas ir (arba) valdyba. Atstovavimo be atskiro įgaliojimo funkcijas priskiriama bendrovės vadovui, jeigu nėra nustatytas kiekybinis atstovavimas. Valdymo (vadovavimo) funkcija priskiriama bendrovės vadovui ir valdybai, jeigu pastaroji sudaroma. Kontrolės funkcija priskiriama tiek bendrovės vadovui bei valdybai, tiek stebėtojų tarybai. Šių funkcijų priskyrimas vien ar kitam organui yra sąlyginis, kadangi galima teigti, kad visi bendrovės organai tam tikra prasme įgyvendina visas šias funkcijas. Atitinkamai aptartas funkcijas, priskirtinas konkretiems valdymo organams, turėtume laikyti kaip dominuojančias konkrečių valdymo organų funkcijas. Bendrovės valdymo organų funkcijas detalizuoja jiems priskirtina kompetencija. Bendrovės vadovo kompetencija įtvirtinta Akcinių bendrovių įstatymo 37 straipsnio 8-15 dalyse, valdybos kompetencija įtvirtinta Akcinių bendrovių įstatymo 34 straipsnyje, stebėtojų tarybos kompetencija įtvirtinta Akcinių bendrovių įstatymo 32 straipsnyje. Įvertinus bendrovės valdymo organų kompetenciją, galima teigti, kad svarbiausias vaidmuo akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų struktūroje tenka vadovui, kuris turi tam tikra apimtimi visas valdymo organams priskirtinas funkcijas (bendrovės valios išreiškimo ir formavimo, atstovavimo, vadovavimo bei kontrolės) bei turi išskirtinę teisę veikti bendrovės vardu bei sudaryti vienašališkai bendrovės vardu sandorius, jeigu nėra numatytas kiekybinis atstovavimas. Akcinių bendrovių įstatymo nuostatų analizė daryti išvadą, kad bendrovės valdymo organai valdyba bei stebėtojų taryba nėra laikytini turinčiais teisę akcinio kapitalo bendrovių vardu sudaryti sandorius. Identifikavę akcinio kapitalo bendrovių valdymo organus, turinčius teisę bendrovės vardu sudaryti sandorius, bei pastarųjų organų funkcijas bei kompetenciją, sekančiame skyriuje aptarsime sandorių, sudarytų pažeidžiant akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kompetenciją, negaliojimo sąlygas.

2. SANDORIŲ, SUDARYTŲ PAŽEIDŽIANT AKCINIO KAPITALO BENDROVIŲ VALDYMO ORGANŲ KOMPETENCIJĄ, PRIPAŽINIMAS NEGALIOJANČIAIS

Identifikavimas pirmajame šio magistro darbo skyriuje vadovą, valdybą bei stebėtojų tarybą kaip akcinio kapitalo bendrovių valdymo organus bei pastarųjų bendrovės valdymo organų funkcijų ir Akcinių bendrovių įstatyme įtvirtintos kompetencijos aptarimas leidžia šiame antrajame magistro darbo skyriuje autoriui nagrinėti sandorių, sudarytų pažeidžiant akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais koncepciją, įtvirtintą teisės doktrinoje, bei vėliau aptarti pastarųjų sandorių pripažinimo negaliojančiais reglamentavimą Europos Sąjungos bei Lietuvos teises aktuose.

2.1. *Ultra vires* doktrinos samprata

Šiame poskyryje aptarsime *ultra vires* doktrinos sampratą, plėtojamą teisės mokslo atstovų. Tikimasi, kad pastarosios doktrinos suvokimas padės tolimesniame poskyryje atlikti Europos Sąjungos bei Lietuvos teisės aktų analizę dėl sandorių, sudarytų pažeidžiant bendrovės valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais.

Minėta, kad juridiniai asmenys įgyja civilines teises bei prisiima civilines pareigas ir pastarosios yra įgyvendinamos juridinio asmens organų dėka, kurių tarpe didžiausias vaidmuo tenka juridinio asmens valdymo organams. Tačiau svarbu pabrėžti, kad kiekvienas juridinio asmens organas turi būti sudaromas bei veikti pagal teisės aktų ir steigimo dokumentų nustatytą tvarką (Civilinio kodekso 2.81 straipsnio 1 dalis). Autoriaus nuomone, net nevertinant atskiras juridinių asmenų teisines formas reglamentuojančių teisės aktų ar kitų Civilinio kodekso nuostatų, galima daryti pagrįstą išvadą, kad aptariamos Civilinio kodekso 2.81 straipsnio nuostatos nustato bendrą pareigą juridinio asmens organams, įgyvenant juridinio asmens valią, veikti teisės aktų bei steigimo dokumentų suteiktų įgaliojimų ribose (lot. *intra vires*). Kaip matysime žemiau, šios pareigos nepaisymo ar netinkamo jos vykdymo pasekmės sprendžiamos taikant tam tikra apimtimi bei sąlygomis *ultra vires* doktriną (liet. *daugiau negu leidžia jėgos*).

Ultra vires doktrina pripažįstama daugelio valstybių privatinės teisės praktikoje[85]. Šia doktrina bendruoju požiūriu pabrėžiamas principas, kad bendrovės teises viršijantys veiksmai laikytini neteisėtais, net tuo atveju, jei tokiems bendrovėms veiksmams pritariama visų akcininkų balsais[86]. Klasikinės *ultra vires* doktrinos siauruoju požiūriu pabrėžiama, kad juridiniai asmenys iš esmės turi specialiuosius veiklos tikslus, įtvirtintus steigimo dokumentuose ar teisės aktuose, bei atitinkamai sandoriai, sudaryti pažeidžiant juridinio asmens veiklos tikslus, yra negaliojantys bei neįpareigojantys juridinio asmens trečiųjų asmenų

[85] Smaliukas A., Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse // Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos. Vilnius: Justitia, 2007. P. 76.
[86] Edwards V. Europos Sąjungos bendrovių teisė. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 50.

atžvilgiu[87]. Tačiau klasikinė *ultra vires* doktrina plačiuoju požiūriu akcentuoja ir tai, kad negalioja taip pat sandoriai, sudaryti juridinio asmens valdymo organų, jiems viršijant teisės aktuose ar steigimo dokumentuose nustatytą savo kompetenciją[88]. Autoriaus nuomone, būtent pastarasis *ultra vires* doktrinos aspektas aktualus, siekiant suvokti ir įvertinti sandorių, sudarytų pažeidžiant bendrovės valdymo organų, ginčijimo sąlygas.

Nors kaip minėta aukščiau, *ultra vires* doktrina yra pripažįstama daugelio valstybių praktikoje, tenka pripažinti, kad *ultra vires* doktrina tam tikra apimtimi įvairiose šalyse buvo vertinama skirtingai. Atitinkamai ir trečiųjų asmenų apsaugos lygis pastaruoju aspektu buvo nevienodas. Skirtingą *ultra vires* doktrinos vertinimą bei taikymą tam tikra apimtimi iš esmės galimai sąlygojo skirtingas valstybių praktikoje juridinio asmens ir jo organų tarpusavio santykio, pastariesiems veikiant juridinio asmens vardu, suvokimas[89].

Vokietijoje, vertinant juridinio asmens organų statusą, pastariesiems veikiant juridinio asmens vardu, buvo plėtojama Organinė teorija (vok. *Organtheorie*)[90]. Šios teorijos atstovų teigimu, valdymo organai veikia juridinio asmens vardu ne įprasto sutartinio atstovavimo tarp juridinio asmens bei jo organų pagrindu, tačiau taip, kaip tai daro pati bendrovė, tarsi „veiktų fizinis asmuo vienu iš savo kūno organų“[91]. Atsižvelgiant į tai, kad valdymo organai, veikiantys juridinio asmens vardu, nėra tikruosiuose atstovavimo santykiuose, tai pastarųjų teisė veikti bendrovės vardu pirmiausia kildinama būtent iš įstatymo nuostatų, o valdymo organų įgaliojimai veikti bendrovės vardu atitinkamai negali būti ribojami kitų tos bendrovės organų veiksmais ar sprendimais[92], nebent įstatymo ribose tai galėtų padaryti visuotinis akcininkų susirinkimas ar stebėtojų taryba atitinkamais sprendimais, taip pat įstatymo ribose tai būtų leistina pagal steigimo dokumentus[93]. Autoriaus vertinimu, aptarta Organinė teorija leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad Vokietijoje *ultra vires* doktrinos taikymas buvo suprantamas tuo aspektu, kad būtent sandoriai, sudaryti pažeidžiant valdymo organų kompetenciją, buvo laikytini negaliojančiais. Tai leidžia teigti šioje Organinėje teorijoje pripažįstamas valdymo organų tapatumas pačiai bendrovei bei valdymo organų veikimas įstatymo ribose. Kiek tai susiję su *ultra vires* doktrinos kitu aspektu dėl sandorių, sudarytų pažeidžiant bendrovės veiklos tikslus, negaliojimo, tai tokių sandorių teisėtumas atitinkamai Vokietijoje buvo nepriklausomas

[87] Bartkus G., Keserauskas Š., Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. P. 170-171.
[88] Smaliukas A., Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse // Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos. Vilnius: Justitia, 2007. P. 77.
[89] Ten pat.
[90] Edwards V. Europos Sąjungos bendrovių teisė. Vilnius: Eugrimas, 2002. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 49.
[91] Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, 2012. P. 37.
[92] Edwards V. Europos Sąjungos bendrovių teisė. Vilnius: Eugrimas, 2002. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 49.
[93] Smaliukas A., Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse // Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos. Vilnius: Justitia, 2007. P. 77.

nuo sandorio atitikimo bendrovės veiklos tikslams[94]. Šios Organinės teorijos pripažinimas Vokietijoje svarbus ir kitu *ultra vires* doktrinos aspektu dėl sąžiningų trečiųjų asmenų interesų apsaugos, tuomet, kai bendrovė ginasi nuo sudaryto sandorio su trečiuoju asmeniu remiantis tuo pagrindu, kad sandoris buvo sudarytas pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją. Jeigu Vokietijos bendrovės valdymo organų kompetencija buvo viršyta, pažeidžiant įstatyme įtvirtintą jos kompetenciją veikti bendrovės vardu, tuomet sąžininga trečioji šalis nėra ginama bei taikoma *ultra vires* doktrina visa apimtimi, pripažįstant tokį bendrovės sandorį negaliojančiu. Tačiau sąžininga trečioji šalis yra ginama tais atvejais, kai juridinio asmens valdymo organai sudaro sandorį viršydami savo kompetenciją, kuri buvo įstatymo ribose bei teisėtai apribota kitų juridinio asmens organų, bei tuomet toks sandoris, kad ir pažeidžiant valdymo kompetenciją, sukuria prievoles juridiniam asmeniui. Na o tais atvejais, kuomet trečioji šalis žinojo, jog bendrovės valdymo organas piktnaudžiauja savo kompetencija, nepriklausomai ar įstatymo nustatyta ar įstatymo ribose apribota kitų juridinio asmens organų, arba piktavališkai veikia su juridinio asmens valdymo organu išvien, tai tokia šalis neapsaugoma bei bendrovės sudarytas sandoris yra negaliojantis[95].

Jungtinėje Karalystė bei Prancūzijoje ar kitose kontinentinės teisės valstybėse, vertinant juridinio asmens organų statusą, pastariesiems veikiant juridinio asmens vardu, buvo plėtojama Įgaliojimo teorija (angl. *Mandate Theory*)[96], iš esmės priešinga aukščiau aptartai Organinei teorija (vok. *Organtheorie*)[97]. Šios teorijos atstovų teigimu, juridinis asmuo savo veiklos tikslus įgyvendina per atstovą, kurio funkcijų ir kompetencijos ribos nustatomos pagal įgaliojimo turinį ir atitinkamai valdymo organų kompetencija yra kintamo pobūdžio arba plačios, arba siauros apimties[98]. Atitinkamai šios Įgaliojimo teorijos plėtojamas leido aptariamose šalyse *ultra vires* doktriną taikyti plačiau nei Vokietijoje bei pripažinti ne tik sandorius, sudarytus pažeidžiant privačiojo juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, negaliojančiais, tačiau ir sandorius, kurie prieštaravo juridiniams tikslams. Sandoriai buvo pripažįstami negaliojančiais nepriklausomai nuo fakto ar juridinio asmens valdymo organo kompetencija apribota įstatymo ar kitų bendrovės organų[99]. Kiek tai susiję su trečiųjų asmenų interesų apsauga, trečiasis asmuo nebuvo ginamas, jeigu jis žino ar privalėjo žinoti apie valdymo organų įgaliojimų veikti bendrovės vardu viršijimą[100]. Autoriaus vertinimu, ši sąžiningų trečiųjų asmenų interesų apsauga tam tikra apimtimi skyrėsi bei buvo platesnė nuo

[94] Ten pat, P. 78.
[95] Ten pat.
[96] Kai kurių teisės doktrinos atstovų ši teorija dar vadinama ir Atstovavimo teorija.
[97] Edwards V. Europos Sąjungos bendrovių teisė. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 49.
[98] Ten pat.
[99] Smaliukas A., Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse // Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos. Vilnius: Justitia, 2007. P. 78.
[100] Ten pat.

aukščiau aptartos Vokietijoje. Pažymėtina, kad Vokietijoje reikėtų įrodyti ne tik tai, kad sąžininga trečioji šalis nežinojo bei negalėjo žinoti apie valdymo organų įgaliojimų galimą viršijimą, tačiau ir valdymo organų piktnaudžiavimo suteikiamais įgaliojimais faktą[101]. Be aukščiau aptarto, aptariamose šalyse, kuriose buvo plėtojama Įgaliojimo teorija, taip pat galiojo ir numanomo žinomo (angl. *constructive notice*) prezumpcija, pagal kurią buvo laikoma, kad trečiosioms šalims yra žinomi valdymo organų įgaliojimai veikti bendrovės vardu bei nustatyti apribojimai[102].

Tradicinė *ultra vires* doktrina, kuomet dar nebuvo pabrėžiama sąžiningų trečiųjų interesų apsauga, tenkindavo valstybės bei juridinio asmens dalyvių interesus. Pirmuoju *ultra vires* aspektu, kuomet sandoriai, sudaryti pažeidžiant juridinio asmens veiklos tikslus, buvo negaliojantys bei bendrovę neįpareigojantys leido netiesiogiai valstybei prižiūrėti bei kontroliuoti bendrovių veiklos sferas, galią bei įtaką rinkoje. Antruoju *ultra vires* aspektu, kuomet sandoriai, sudaryti pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, buvo negaliojantys bei bendrovę neįpareigojantys leido bendrovės dalyviams būti užtikrintiems dėl konkrečių valdymo organų įgaliojimų, nustatytų steigimo dokumentų apimtyje, bei tiksliai įvertinti galimą investavimo į bendrovę ir jos veiklos riziką, pavedant kasdieninius veiklos klausimus valdymo organų kompetencijai[103]. Tačiau, kaip taikliai pastebi K. Greenfield, neribotas *ultra vires* doktrinos pripažinimas ir taikymas bendrovių teisėje sukėlė neigiamų pasekmių bendrovės kreditorių atžvilgiu. Bendrovės, susidurdamos su įsipareigojimų prieš kreditorius įvykdymo sunkumais, siekdavo ginčyti šiuos sandorius, sudarytus su trečiaisiais asmenimis, pasinaudojant *ultra vires* doktriną (arba sandoris prieštarauja tikslams, arba valdymo organų kompetencijai). Teismuose nustatytas dažnas formalus juridinio asmens valdymo organų kompetencijos pažeidimas lėmė daugumos sandorių negaliojimą bei bendrovės išlaisvinimą nuo įsipareigojimų prieš trečiuosius asmenis[104].

Apibendrinant tai, kas išdėstyta aukščiau, galima teigti, kad *ultra vires* doktrina yra suvokiama dviem aspektais. Pirmuoju aspektu, kaip neįpareigojimas bendrovės dėl sandorių, prieštaraujančių juridinio asmens veiklos tikslams. Antruoju aspektu, kaip neįpareigojimas bendrovės dėl sandorių, sudarytų pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją. Vokietijoje *ultra vires* doktrina buvo suvokiama skirtingai nei Jungtinėje Karalystėje ar kitose kontinentinės teisės valstybėse. Pastarojo suvokimo bei tuo pačiu trečiųjų asmenų interesų

[101] Edwards V. Europos Sąjungos bendrovių teisė. Vilnius: Eugrimas, 2002 P. 50.
[102] Smaliukas A., Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse // Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos. Vilnius: Justitia, 2007. P. 78.
[103] K. Greenfield. Ultra Vires Lives! A Stakeholder Analysis of Corporate Illegality (with Notes on How Corporate Law Could Reinforce International Law Norms) // Boston College Law School Research Paper. 2001, Nr. 2001-02. P. 66-67. Prieiga per internetą adresu: http://ssrn.com/abstract=253770 [prisijungimo laikas: 2014-01-02].
[104] Ten pat, P. 26-27.

apsaugos lygio vertinimo skirtumus sąlygojo skirtingas juridinio asmens ir juridinio asmens organų santykio pripažinimas. Vokietijoje buvo plėtojama aukščiau aptarta Organinė teorija, o kitose šalyse labiau paplitusi minėta Įgaliojimo teorija. Pastarųjų aspektų suvokimas yra reikšmingas, nes, kaip matysime žemiau, Direktyvos nuostatos, susijusios su *ultra vires* doktrina, yra aukščiau aptartos Vokietijoje plėtotos Organinės teorijos bei Jungtinėje Karalystėje bei kontinentinės teisės šalyse, išskyrus Vokietiją, Įgaliojimo teorijos kompromisas[105].

2.2. Direktyvos 68/151/EEB nuostatos dėl *ultra vires* doktrinos ir pastarųjų įgyvendinimas Lietuvoje

Sandorių, prieštaraujančių juridinio asmens veiklos tikslams, arba sudarytų, viršijant šių juridinių asmenų valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais bei atitinkamai atvejų, kuomet pastarieji sandoriai vis dėlto sukuria juridiniams asmenims prievoles, pagrindai yra iš esmės įtvirtinti Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 – 2.84 straipsniuose, o pastarieji Civilinio kodekso straipsniai įtvirtinti siekiant įgyvendinti Direktyvos 10 straipsnio nuostatas[106]. Autoriaus vertinimu, siekiant tinkamai suprasti bei įvertinti sandorių, sudarytų pažeidžiant bendrovės valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais sąlygas, įtvirtintas Civilinio kodekso straipsniuose, būtina šias Civilinio kodekso nuostatas vertinti neatskirai nuo Direktyvos nuostatų. Atitinkamai, visų pirma, pastaruoju tikslu aptarsime Direktyvos *ultra vires* doktrinos nuostatas.

Pirmiausia atkreiptinas dėmesys, kad Direktyva, įskaitant ir Direktyvos 10 straipsnį, taikoma tik akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių atžvilgiu (Direktyvos 1 straipsnis), o Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 – 2.84 straipsnių formuluotės, autoriaus vertinimu, leidžia teigti, kad pastarieji straipsniai taikomi platesne apimtimi, t. y. visų privačių juridinių asmenų teisinių formų atžvilgiu. Atsižvelgiant į tai, kad Direktyvoje nėra įtvirtinto aiškaus draudimo taikyti Direktyvos nuostatų, įskaitant ir Direktyvos 10 straipsnio, ir kitokių teisinių formų juridinių asmenų atžvilgiu, autoriaus vertimu, aptariamų Civilinio kodekso nuostatų taikymas visų privačiųjų juridinių asmenų teisinių formų atžvilgiu turėtų būti vertinamas teigiamai bei laikytinas atitinkančiu subjektų lygiateisiškumo, proporcingumo, nediskriminavimo principus (Civilinio kodekso 1.2 straipsnis). Be kita ko, taikant aptariamas Civilinio kodekso nuostatas visų privačiųjų juridinių asmenų atžvilgiu yra užtikrinama ir platesnės apimties sąžiningų

[105] Smaliukas A., Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse // Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos. Vilnius: Justitia, 2007. P. 80.

[106] Atkreipiamas dėmesys, kad Tarybos Direktyvoje 68/151/EEB nuostatos, susijusios su *ultra vires* doktrina, buvo nustatytos 9 straipsnyje, tačiau priėmus Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvą 2009/101/EB bei panaikinus Tarybos Direktyvą 68/151/EEB, iš esmės tapačios Tarybos Direktyvos 68/151/EEB 9 straipsnio nuostatos buvo įtvirtintos Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2009/101/EB 10 straipsnyje.

trečiųjų asmenų teisių bei teisėtų interesų apsauga, kurią iš esmės ir buvo siekiama sukurti Direktyvos nuostatomis[107].

Direktyvos 10 straipsnio nuostatos įtvirtina skirtingus *ultra vires* doktrinos taikymo bei išimčių aspektus sandoriams, prieštaraujantiems juridinio asmens veiklos tikslams, bei sandoriams, sudarytiems pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją[108]. Atsižvelgiant į tai, kad šiuo magistro darbu siekiama atskleisti sandorių, sudarytų pažeidžiant bendrovės valdymo organų kompetenciją, negaliojimo sąlygas, Direktyvos nuostatos, susijusios su sandorių, prieštaraujančių juridinio asmens tikslams, negaliojimu šiame magistriniame darbe bus nagrinėjamos tik ta apimtimi, kiek padeda atskleisti sandorių, sudarytų pažeidžiant valdymo organų kompetenciją, negaliojimo klausimus. Įvertinus Direktyvos 10 straipsnyje pateiktas nuostatas, autoriaus vertinimu, galima teigti, kad aptariamo straipsnio formuluotės nėra visa apimti aiškios, todėl tik pasitelkus kompetentingų teisės doktrinos atstovų pateiktas papildomas įžvalgas bei išvadas, susijusias su aptariamo Direktyvos straipsnio analize[109] bei paremtas Direktyvos parengiamąja medžiaga, galima teigti, kad nustatytos šios *ultra vires* doktrinos taikymo bei doktrinos taikymo išimčių nuostatos[110]:

1. Bendrovės organų sandoriai ar kiti veiksmai, prieštaraujantys bei neatitinkantys bendrovės veiklos tikslams, įpareigoja bendrovę prieš trečiuosius asmenis. Tačiau sandoriai ar kiti veiksmai, prieštaraujantys bei neatitinkantys bendrovės veiklos tikslams, neįpareigoja bendrovės prie trečiuosius asmenis, jeigu:

1.1. sandoriai sudaryti ar veiksmai įvykdyti bendrovės organams viršijant kompetenciją, įtvirtintą teisės aktuose; ir (arba)

1.2. bendrovė įrodo, kad trečiasis asmuo žinojo arba pagal susiklosčiusias aplinkybes negalėjo nežinoti, kad sandoriai ar veiksmai prieštarauja bendrovės veiklos tikslams (tokiu atveju bendrovės įstatytų paskelbimas nėra laikytinas pakankamu įrodymu, kad trečiasis asmuo žinojo arba negalėjo nežinoti apie sandorio prieštaravimą bendrovės veiklos tikslams)[111].

2. Bendrovės organų sandoriai ar kiti veiksmai, sudaryti pažeidžiant bendrovės organų kompetenciją, įpareigoja bendrovę prieš trečiuosius asmenis. Tačiau sandoriai ar kiti veiksmai, sudaryti pažeidžiant bendrovės organų kompetenciją, neįpareigoja bendrovės prieš trečiuosius asmenis, jeigu:

---

[107] Direktyvos preambulės 2 punktas.
[108] Smaliukas A., Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse // Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos. Vilnius: Justitia, 2007. P. 79.
[109] Ten pat, P. 78-80.
[110] Direktyvos nuostatų išsamesnė analizė bus pateikta vertinant atitinkamas Civilinio kodekso straipsnių nuostatas bei jų atitikimą Direktyvos 10 straipsnyje įtvirtintiems reikalavimams.
[111] Pažymėtina, kad pastarasis *ultra vires* doktrinos taikymo pagrindas pagal Direktyvos 10 straipsnio 1 dalies nuostatas valstybėse narėse galėjo būti įgyvendinimas ne privalomai, o alternatyviai (pasirinktinai).

2.1. sandoriai ar veiksmai, sudaryti viršijant įstatyme numatytą bendrovės organų kompetenciją;

2.2. sandoriai ar veiksmai, sudaryti viršijant bendrovės organų kompetenciją, įtvirtintą įstatuose ar nustatytą kitų kompetentingų organų, o trečiasis asmuo žinojo arba negalėjo nežinoti apie bendrovės organų kompetencijos pažeidimo faktą (šiuo atveju bendrovės organams nustatytų apribojimų atskleidimas (pavyzdžiui, viešas atskleidimas įstatuose ar kt.) negali būti panaudojamas kaip argumentas prieš trečiuosius asmenis, įrodinėjant pastarųjų žinojimą apie bendrovės organų apribojimų pažeidimo faktą);

2.3. sandoriai ar veiksmai, sudaryti viršijant bendrovės organų bendruosius įgaliojimus atstovauti bendrovę vienasmeniškai ar pagal kiekybinio atstovavimo (t. y. kai leidžiama bendrovės vardu veikti dviem ar daugiau asmenų kartu) taisyklę, neatsižvelgiant į tai, kad teisės aktai įtvirtina arba vienasmenį, arba kiekybinį bendrovės atstovavimą. Bendrovės organų įgaliojimai veikti vienasmeniškai arba pagal kiekybinio atstovavimo taisyklę turi būti tinkamai išviešinti prieš trečiuosius asmenis pagal Direktyvos 3 straipsnio nuostatas)[112].

Autoriaus vertinimu, aukščiau aptartos Direktyvos 10 straipsnio nuostatos akivaizdžiai riboja *ultra vires* doktrinos taikymą bei nustato šios doktrinos taikymo ribojimo pagrindus trečiųjų sąžiningų interesų apsaugos atžvilgiu. Kiek tai susiję su sandorių, sudarytų pažeidžiant bendrovės organų kompetenciją, negaliojimu, pastebėtina, kad Direktyvos nuostatos tam tikra apimtimi pabrėžia aukščiau aptartą Vokietijos ir Jungtinės Karalystės bei Prancūzijos ar kitų kontinentinės teisės šalių kompromisą dėl *ultra vires* doktrinos vertinimo[113]. Lyginant *ultra vires* doktrinos taikymą sandoriams, prieštaraujantiems juridinio asmens veiklos tikslams, bei sandorius, sudarytus pažeidžiant bendrovės organų kompetenciją, autoriaus vertinimu, galima teigti, kad *ultra vires* doktrinos taikymas sandorių, sudarytų pažeidžiant bendrovės organų kompetenciją, negaliojimo atžvilgiu yra ribojamas labiau. Tai patvirtina aukščiau aptartoje 2.2 sąlygoje įtvirtintas draudimas remtis organų kompetencijos išviešinimo faktu prieš trečiuosius asmenis bei atitinkamai apsunkinamas tokio sandorio negaliojimas.

Įvertinę Direktyvos nuostatas, pamėginsime išanalizuoti Civilinio kodekso nuostatas dėl sandorių, sudarytų pažeidžiant bendrovės valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais.

Lietuvoje klasikinė *ultra vires* doktrina, pripažįstant negaliojančiais juridinio asmens sandorius, prieštaraujančius juridinio asmens veiklos tikslams, nepriklausomai nuo trečiosios šalies sąžiningumo vertinimo, buvo plėtojama be šios doktrinos taikymo apribojimų iki senojo

[112] Pažymėtina, kad pastarasis *ultra vires* doktrinos taikymo pagrindas pagal Direktyvos 10 straipsnio 3 dalies nuostatas valstybėse narėse galėjo būti įgyvendinimas ne privalomai, o alternatyviai (pasirinktinai).
[113] Edwards V. Europos Sąjungos bendrovių teisė. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 51.

1964 m. civilinio kodekso[114] galiojimo pabaigos (t. y. iki 2001 m. liepos 1 d.). Senojo civilinio kodekso 49 straipsnyje buvo numatyta, kad juridinio asmens tikslams, nustatytiems steigimo dokumentuose ar bendruose tos rūšies organizacijų nuostatose, prieštaraujantis sandoris negalioja. Civiliniu kodeksu, įsigaliojusiu nuo 2001 m. liepos 1 d., klasikinės *ultra vires* doktrinos tam tikra apimtimi atsisakyta bei šios doktrinos taikymas buvo apribotas Civilinio kodekso 1.82, 2.74 bei 2.83 – 2.85 straipsnių nuostatomis. Pastarųjų Civilinio kodekso straipsnių nuostatomis buvo siekiama įgyvendinti minėto Direktyvos 10 straipsnio reikalavimus.

Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 1 dalyje įtvirtinama bendroji taisyklė, kad sandoriai, sudaryti bendrovės valdymo organų, pastariesiems pažeidžiant savo kompetenciją, sukuria prievoles juridiniam asmeniui. Toje pačioje Civilinio kodekso straipsnio dalyje nustatoma ir išimtis iš bendros taisyklės, pagal kurią prievolės juridiniam asmeniui dėl sandorio, sudaryto pažeidus valdymo organų kompetenciją, nėra sukuriamos, jeigu įrodomas trečiosios šalies nesąžiningumas (t. y. trečioji šalis žinojo arba dėl susiklosčiusių aplinkybių negalėjo nežinoti valdymo organų kompetencijos pažeidimo fakto). Pagal Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 2 dalį nustatyto bei išviešinto kiekybinio atstovavimo atveju aptariamos Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos nuostatos nėra taikomos. Pagal Civilinio kodekso 2.85 straipsnio nuostatas juridinio asmens steigimo dokumentuose įtvirtintos valdymo organų kompetencijos pateikimas juridinių asmenų registrui bei viešas paskelbimas neturi įtakos, be kita ko, Civilinio kodekso 2.83 straipsnio taikymui.

Atitinkamai Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalyje sandoriai, be kita ko, sudaryti pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų steigimo dokumentų įtvirtintą kompetenciją, gali būti pripažinti negaliojančiais tik esant kitos sandorio šalies nesąžiningumui. Šiuo atveju sandorio šalies nesąžiningumas apibrėžiamas kaip asmens žinojimas ar turėjimas žinoti, kad atitinkamas sandoris prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams. Toje pačioje Civilinio kodekso straipsnio dalyje yra nustatyta, kad steigimo dokumentų paskelbimo faktas nėra pakankamas įrodymas, pripažįstant sandorio šalį nesąžininga, bei nustatoma juridiniam asmeniui pareiga įrodyti, kad kita šalis buvo nesąžininga, pateikiant nuoroda į Civilinio kodekso 2.74, 2.83-2.85 straipsnius.

Įvertinus aptariamas Civilinio kodekso nuostatas, autoriaus vertinimu, darytina išvada, kad šios Civilinio kodekso nuostatos tam tikra apimti skiriasi nuo Direktyvos 10 straipsnio nuostatų bei tam tikra prasme neaiškios bei dviprasmiškos. Tai pripažįsta ir teisės doktrinos

[114] Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Vyriausybės žinios. 1964, Nr. 19-138.

atstovai[115]. Kiek tai susiję su sandorių, sudarytų pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, galiojimo klausimu, galima rasti šiuos neatitikimus tarp Civilinio kodekso ir Direktyvos nuostatų:

Pirma, analizuojamose Civilinio kodekso straipsniuose nėra nuostatų dėl sandorių, sudarytų pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, nustatytą įstatymuose, galiojimo klausimo. Kaip nurodyta aukščiau, pagal Direktyvos 10 straipsnį tokie juridinio asmens sandoriai laikytini bendrovę neįpareigojančiais, nepriklausomai nuo trečiojo asmens sąžiningumo fakto (žr. 2.1 p.). Autoriaus vertinimu, Direktyvos 10 straipsnio nuostatomis sandorius, sudarytus pažeidžiant valdymo organų kompetenciją, numatytą įstatymuose, buvo nuspręsta laikyti bendrovę neįpareigojančiais, atsižvelgiant į Vokietijoje Direktyvos rengimo ir priėmimo metu plėtotos Organinės teorijos ypatumus. Kaip pagrįstai pažymi dr. A. Smaliukas ir V. Pacenkaitė[116], tretieji asmenys šiuo atveju nėra ginami vien dėl priežasties, kad įstatymo nežinojimas neatleidžia asmens nuo atsakomybės;

Antra, Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalimi buvo sujungtos Direktyvos 10 straipsniu iš esmės atskirai reglamentuojamos taisyklės sandoriams, sudarytiems pažeidžiant juridinio asmens veiklos tikslus, bei sandoriams, sudarytiems, pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetencija. Atitinkamai, autoriaus vertinimu, siekiant įvertinti sandorių, sudarytų pažeidžiant valdymo organų kompetenciją, negaliojimo sąlygas pagal šį Civilinio kodekso straipsnį tampa neaišku, ar bendrovė gali remtis įstatų išviešimo faktu prieš trečiąjį asmenį, siekiant įrodyti trečiojo asmens nesąžiningumą. Autoriaus nuomone, šiuo klausimu papildomos sumaišties įveda Civilinio kodekso 1.82 straipsnyje pateikta nuoroda į Civilinio kodekso 2.85 straipsnio nuostatas, pagal kurias juridinio asmens valdymo organų kompetencijos išviešinimas juridinių asmenų registre bei viešas paskelbimas neturi įtakos, be kita ko, Civilinio kodekso 2.83 straipsnio nuostatų taikymui. Kaip nurodyta aukščiau, pagal Direktyvos 10 straipsnį buvo siekiama, kad bendrovė negalėtų panaudoti prieš trečiąją asmenį įstatų paskelbimo bei išviešimo fakto, įrodinėjant trečiojo asmens nesąžiningumą (žr. 2.2 p.). Deja, tokios vienareikšmiškos bei aiškios nuostatos analizuojami Civilinio kodekso straipsniai nepateikia. Be to, Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnio nuostatomis trečiojo asmens nesąžiningumas apibrėžiamas skirtingai (vienur apibrėžiamas kaip žinojimas ar turėjimas žinoti, kad sandoris prieštarauja bendrovėms veiklos tikslams, o kitur pabrėžiamas trečiojo asmens žinojimas ar turėjimas žinoti, kad sandoris prieštarauja valdymo organų kompetencijai). Taigi aptariama reglamentavimo situacija galimai pažeidžiami teisėtų lūkesčių bei teisinio apibrėžtumo principai (Civilinio kodekso 1.2 straipsnis);

[115] Smaliukas A., Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse // Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos. Vilnius: Justitia, 2007. P. 76.
[116] Ten pat, P. 81.

Trečia, nėra aiški kiekybinio atstovavimo taisyklės reikšmė, sprendžiant klausimą dėl sandorio, sudaryto pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, negaliojimo. Pavyzdžiui, Civilinio kodekso 1.82 straipsnyje apie tai nieko neužsimenama, o Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad kiekybinio atstovavimo atveju Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos nuostatos nėra taikomos. Aptariamos nuostatos nepateikia daugelio atsakymo į klausimus, susijusius su kiekybinio atstovavimo taisyklės bei *ultra vires* doktrinos taikymu: 1) nėra aišku, ar bendrovės neįpareigoja sandoriai, sudaryti pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, ar sandoriai, sudaryti pažeidžiant pačią kiekybinio atstovavimo taisyklę; 2) nėra aišku, ar trečiojo asmens nesąžiningumą reikia bendrovei įrodinėti, jeigu buvo pažeista tinkamai išviešinta bendrovės kiekybinio atstovavimo taisyklė; 3) nėra aišku, ar *ultra vires* doktrina taikoma tik esant absoliučios (bendro pobūdžio) kiekybinio atstovavimo taisyklės pažeidimo atveju, ar *ultra vires* doktrina gali būti taikoma ir esant bendrovėje sąlyginio kiekybinio atstovavimo taisyklės pažeidimui, kuomet bendrovės vardu gali veikti kartu keli asmenys tik tam tikrose sandoriuose, ar tik tam tikrose sandorių vertėse. Kaip minėta aukščiau, pagal Direktyvos 10 straipsnio nuostatas kiekybinio atstovavimo taisyklė yra reikšminga tuo, kad sandoriai, sudaryti viršijant bendrovės organų *bendruosius įgaliojimus* atstovauti bendrovę pagal kiekybinio atstovavimo taisyklę, bendrovės neįpareigoja, nepriklausomai nuo trečiųjų asmenų sąžiningumo. Kaip galima pastebėti iš Direktyvos 10 straipsnio nuostatų, bendrovės neįpareigoja tik sandoriai, sudaryti pažeidžiant būtent *bendruosius įgaliojimus* atstovauti bendrovę, taigi Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 2 dalies nuostatos turėtų būti taikytinos tik absoliučios kiekybinio atstovavimo taisyklės atžvilgiu[117], ką pripažįsta ir Civilinio kodekso II knygos komentaro autoriai[118]. Sąlyginio kiekybinio atstovavimo taisyklės atveju reikėtų taikyti bendrą Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 1 dalies nuostatas[119] Deja, tokios vienareikšmiškos bei aiškios nuostatos analizuojami Civilinio kodekso straipsniai dėl kiekybinio atstovavimo taisyklės nepateikia, o tik įveda papildomos sumaišties.

Be aukščiau aptarto, autoriaus vertinimu, svarbu atkreipti dėmesį, kad analizuojamos Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnių nuostatos tiesiogiai nereglamentuoja bendrovės sandorių negaliojimo atvejų, kuomet sandoriai bendrovės vardu buvo sudaryti bendrovės įgalioto atstovo. Aptariamos Civilinio kodekso nuostatos *expressis verbis* įtvirtina *ultra vires* doktrinos taikymą tik sandoriams, sudarytiems pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją. Teisės doktrinos atstovų vertinimu, šiuo aspektų nacionalinis įstatymų leidėjas

[117] A. Smaliukas, Y. Goldammer. Kiekybinio atstovavimo taisyklės taikymo problemos // Justitia. 2007, Nr. 3 (65). P. 3-4.
[118] Bartkus G., Keserauskas Š., Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. P. 188.
[119] A. Smaliukas, Y. Goldammer. Kiekybinio atstovavimo taisyklės taikymo problemos // Justitia. 2007, Nr. 3 (65). P. 3-4.

turėtų išplėsti *ultra vires* doktrinos taikymą ir teisėtų atstovų sudarytų sandorių atžvilgiu[120].

Atsižvelgiant į tai, kas aukščiau išdėstyta, bei apibendrinant antrą šio magistro darbo skyrių, galima teigti, kad yra nemažai netikslinimų Civilinio kodekso straipsnių nuostatose dėl sandorių, sudarytų pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais. Autorius vertinimu, netinkamai bei netiksliai perkeltos į nacionalinę teisę Direktyvos nuostatos dėl *ultra vires* doktrinos taikymo bei jos išimčių neturėtų būti laikytinos tik teorinio pobūdžio probleminiais aspektais, kadangi aptarti Civilinio kodekso nuostatų netikslumai bei neaiškumai turi ir praktinės reikšmės. Pastebėtina, kad netinkamas Civilinio kodekso 1.82, 2.83 bei 2.85 straipsnių nuostatų taikymas teisės doktrinos atstovų pastebimas ir nacionalinėje teismų praktikoje, o neteisingų materialine prasme bylų išsprendimas neužtikrina tinkamos sąžiningų trečiųjų šalių interesų apsaugos, kurią ir buvo siekiama sukurti Direktyvos nuostatomis[121].

Atitinkamai kyla tiek teorinis, tiek praktinis poreikis įvertinti nacionalinę teismų praktiką, taikant bei aiškinant atskiras sandorių, sudarytų pažeidžiant akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais sąlygas.

[120] Smaliukas A., Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse // Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos. Vilnius: Justitia, 2007. P. 86.
[121] Ten pat, P. 85-87.

3. SANDORIŲ, SUDARYTŲ PAŽEIDŽIANT AKCINIO KAPITALO BENDROVIŲ VALDYMO ORGANŲ KOMPETENCIJĄ, GINČIJIMO ASPEKTAI LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra pabrėžiama, kad civilinių santykių reglamentavimas pastaruoju metu plėtojamas civilinių santykių stabilumo, jų teisinio tikrumo bei apibrėžtumo, sutarties išsaugojimo principų linkme, todėl ne išimtis ir sandorių, sudarytų pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, negaliojimo sąlygų reglamentavimas bei jų taikymas[122]. Kaip minėta aukščiau, aptariamų sandorių negaliojimo sąlygos buvo įtvirtintos analizuotose Civilinio kodekso straipsniuose, kurios buvo priimtos įgyvendinant Direktyvos 10 straipsnio nuostatas, todėl teismų praktikoje pagrįstai pripažintina, kad pastarosios Civilinio kodekso nuostatos turėtų būti taikytinos bei aiškintinos atsižvelgiant į Direktyvoje įtvirtintą vieną iš pagrindinių tikslų – siekį užtikrinti trečiųjų šalių interesų apsaugą, kiek įmanoma ribojant pagrindus, kuomet bendrovės vardu prisiimami įsipareigojimai būtų laikytini negaliojančiais[123]. Kita vertus, sandorių negalimo instituto paskirtis laikytinas siekis užtikrinti, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose egzistuotų teisėtumas [124]. Autoriaus vertinimu, aptariami kasacinio teismo išaiškinimai yra itin svarbūs, tinkamai vertinant sandorių, sudarytų pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, negaliojimo sąlygų taikymą teismų praktikoje. *Pirma,* pateikti išaiškinimai suponuoja tai, kad atvejai, kuomet pastarieji sandoriai būtų pripažįstami bendrovę neįpareigojančiais, turi būti tikslūs bei netaikytini plečiamai. *Antra*, vertinant sandorių, sudarytų pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, negaliojimo sąlygas, pastarosios turi būti aiškintinos ir vertintinos neatsiejamai nuo Direktyvos nuostatų bei tikslo maksimaliai užtikrinti sąžiningų trečiųjų asmenų interesų apsauga bei nepaneigiant teisėtumo civiliniuose santykiuose principo. Tolimesnė aptariamų sandorių negaliojimo sąlygų analizė, be kita ko, atitinkamai bus paremta aukščiau aptartomis negaliojimo sąlygų vertinimo taisyklėms.

3.1. Bendrovės valdymo organų sudaromų sandorių ir sprendimų santykis bei teisė ginčyti sandorius dėl valdymo organų kompetencijos pažeidimo

Prieš pradedant sandorių, sudarytų pažeidžiant bendrovės valdymo organų kompetenciją, atskirų negaliojimo sąlygų vertinimo teismų praktikoje analizę bei vertinimą, autoriaus nuomone, tikslinga aptarti ir keletą bendrų, tačiau svarbių, aspektų, susijusių su pastarųjų sandorių negaliojimo sąlygomis. Šiame poskyryje aptarsime juridinio asmens

[122] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17/2011.
[123] Ten pat.
[124] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-650/2013.

valdymo organų sudaromų sandorių ir sprendimų santykį bei teisės ginčyti sandorius dėl valdymo organų kompetencijos pažeidimo aspektą.

Kaip matyti pagal aukščiau analizuotas Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnių formuluotes, dėl valdymo organų kompetencijos pažeidimo gali būti ginčijami bendrovės sandoriai. Autoriaus nuomone, pravartu trumpai aptarti ir atskiri bendrovės sandorius nuo sprendimų, nes tik tuomet žinosime kokiai juridinio asmens valios formai gali būti taikoma *ultra vires* doktrina pagal Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnius. Šiuo klausimu buvo ne kartą pasisakyta teismų praktikoje[125], kurioje akcentuojama, kad juridinio asmens organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais pagrindai yra įtvirtinti Civilinio kodekso 2.82 straipsnio 4 dalyje, kurie laikytini savarankiškais sprendimų negaliojimo pagrindais bei atitinkamai nėra tiesiogiai siejami su bendrovės sandorių negaliojimo pagrindais (pavyzdžiui, įtvirtintais Civilinio kodekso 1.82 straipsnyje ar kt.). Kadangi pripažįstami savarankiški bei atskiri negaliojimo pagrindai tiek bendrovės organų sprendimų, tiek bendrovės sandorių atžvilgiu, autoriaus vertinimu, analizuojamos Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnių nuostatos aktualios tik bendrovės sudaromų sandorių atžvilgiu. Atskiriant bendrovės sandorius nuo sprendimų, taikliai pažymėta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje[126], kad juridinio asmens organo valios išreiškimą bei jos materializavimąsi lemia ne dokumentų forma ar jų kiekis, tačiau dokumente išreikštos bendrovės valios turinys bei tuo pačiu valią išreiškiančio organo kompetencija, įtvirtinta steigimo dokumentuose. Suprantama, kad tiek bendrovės sprendimu, tiek sandoriu gali būti išreiškia bendrovės valia įgyti civilines teises bei pareigas, tačiau sprendimą nuo sandorio skiria tai, kad sprendimai yra laikytini bendrovės vidaus aktais, priimamais turint tikslą ateityje sudaryti sandorį su kontrahentu, bei būtent sprendimai yra tie pirminiai bendrovės aktai, kurių pagrindu sukuriamos teisinės prielaidos sutartiniams teisiniams santykiams bendrovės atžvilgiu atsirasti ateityje[127].

Sandorių sudarymas priskirtinas valdymo organų veiklos sričiai[128]. Įvertinus Akcinių bendrovių įstatymo nuostatas bei aptariamą teismų praktiką, galima daryti išvadą, kad teisė sudaryti sandorius akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių vardu yra iš esmės suteikta šių teisinių formų juridinių asmenų vadovui, išskyrus atvejus, kuomet nustatytas kiekybinis atstovavimas (Akcinių bendrovių įstatymo 37 straipsnio 10 dalis). Atitinkamai, kaip matysime

[125] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17/2011, 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-513/2009, Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1516/2012.
[126] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-350/2010.
[127] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-513/2009.
[128] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-350/2010.

žemiau, teismų praktikoje daugiausiai ir kyla ginčų dėl sandorių, sudarytų vadovui viršijant jam nustatytą kompetenciją, galiojimo klausimų. Be abejo, juridinio asmens organai pagal savo kompetenciją turi teisę įgalioti ir kitus asmenis bendrovės vardu atlikti tam tikrus veiksmus, ką pripažįsta ir teismų praktika[129], atitinkamai pamėginsime, žemiau nagrinėjant atskiras sandorių, sudarytų pažeidžiant bendrovės valdymo organo kompetenciją, negaliojimo sąlygas aptarti ir šį apsektą *ultra vires* doktrinos taikymo atžvilgiu.

Aukščiau aptarus Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnių nuostatų taikymą bendrovės sudaromų sandorių atžvilgiu, autoriaus vertinimu, taip pat tikslinga aptarti ir asmenis, turinčius teisę kreiptis dėl sandorių, sudarytų pažeidžiant valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais klausimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikosi vieningos nuomonės, kad Civilinio kodekso 1.82 straipsnyje numatyti sandoriai, pažeidžiantys juridinio asmens teisnumą, yra laikytini nuginčijimais bei atitinkamai teisę pastaruosius sandorius reikalauti pripažinti negaliojančiais turi tik Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 3 dalyje įtvirtinti asmenys, t. y. pats juridinis asmuo, jo steigėjai arba dalyviai, jeigu nenustatyta specifinių reikalavimų atskiruose įstatymuose, reglamentuojančiuose atskirų teisinių formų juridinių asmenų veiklą[130]. Autorius pastebi, kad aptariamų asmenų teisė kreiptis dėl pastarųjų sandorių pripažinimo negaliojančiais turi būti aiškinama neatsiejamai nuo Civilinio proceso kodekso[131] 5 straipsnio nuostatų, pagal kurias teisė kreiptis dėl pažeistų teisių gynimo priklauso tik suinteresuotiems asmenims. Teismų praktikoje yra pažymėta, kad teisminė gynyba dėl pažeistų teisių gynimo negali būti naudojama „kitais nei pažeistų teisių ar teisėtų interesų gynyba tikslais, priešingas asmens elgesys gali būti vertinamas kaip piktnaudžiavimas teise“[132]. Atitinkamai viena iš sandorių, sudarytų pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, negaliojimo sąlygų teismų praktikoje pripažįstama sandorį ginčijančio asmens teisės ar teisėto intereso pažeidimas[133]. Šiame kontekste svarbu paminėti ir tai, kad teismų praktikoje pripažįstama teisė ginčyti sandorius, sudarytus pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, ne tik Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 3 dalyje įtvirtintiems asmenims, tačiau ir bankroto administratoriui bankroto bylose[134]. Kiek tai susiję su bankroto administratoriaus teise ginčyti analizuojamus sandorius, pažymėtina, kad pastarojo teisė

[129] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-577/2013.
[130] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17/2011.
[131] Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
[132] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17/2011.
[133] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17/2011, Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. rugpjūčio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-772/2011 bei 2013 m. lapkričio 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-1333/2013.
[134] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-636/2004 bei kt.

kildinama iš Įmonių bankroto įstatymo[135] 11 straipsnio 3 dalies 8 bei 14 punktų ir Civilinio kodekso 6.66 straipsnio nuostatų, suteikiančių teisę bankroto administratoriui, ginant bankrutuojančios bendrovės kreditorių interesus, ginčyti bendrovės sudarytus sandorius.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad juridinio asmens organų sprendimą nuo sandorių skiria tai, kad sprendimai pripažinti vidaus aktais, priimamais turint tikslą ateityje sudaryti sandorį su kontrahentu bei laikytini pirminiais bendrovės aktais, kurių pagrindu sukuriamos teisinės prielaidos sutartiniams teisiniams santykiams bendrovės atžvilgiu atsirasti. Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnių nuostatos taikomos tik dėl bendrovės sandorių, kadangi dėl juridinio asmens sprendimų (vidinių aktų) Civilinio kodekso 2.82 straipsnio 4 dalis numato savarankiškus pripažinimo negaliojančiais pagrindus. Analizuojamų juridinių asmenų formų vardu sandorius sudaro vadovas, nebent numatyta kiekybinio atstovavimo taisyklė. Teisė ginčyti bendrovės nuginčytinus sandorius Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnių pagrindu gali asmenys išvardinti Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 3 dalyje, tačiau pastarieji asmenys, kreipdamiesi dėl ginčijamo sandorio pripažinimo negaliojančiu, turi įrodyti teisės ar teisėto intereso pažeidimą. Be kita ko, teisė kreiptis dėl pastarų sandorių pripažinimo negaliojančiais yra suteikiama ir bankroto administratoriams su bankrutuojančios bendrovės kreditorių interesų apsaugos tikslu.

Išanalizavę bendruosius sandorių, sudarytų pažeidžiant juridinio asmens valdymo organo kompetenciją, klausimus, kitame poskyryje pamėginkime aptarti atskirų Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnių nuostatose įtvirtintų sandorių negaliojimo sąlygų taikymą bei vertinimą teismų praktikoje.

3.2. Sandorių, sudarytų pažeidžiant bendrovės valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais atskirų sąlygų vertinimas teismų praktikoje

Analizuojant teismų praktiką, galima pastebėti, kad teismų buvo ne kartą siekiama nustatyti (identifikuoti) sandorių, sudarytų pažeidžiant bendrovėms valdymo organų kompetenciją, negaliojimo sąlygas, atskleidžiant ir koreliacinį santykį tarp Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnių. Teismų praktikoje buvo ne kartą bendrai pabrėžiama, kad sandorio pripažinimui negaliojančiu pagal Civilinio kodekso 1.82 straipsnio nuostatas yra būtina nustatyti tam tikrų teisiškai reikšmingų aplinkybių visumą, t. y.: *pirma,* sandoris sudarytas viešojo ar privataus juridinio asmens; *antra*, sandoris prieštarauja jį sudariusio juridinio asmens teisnumui (pavyzdžiui, steigimo dokumentuose įtvirtintiems veiklos tikslams, valdymo organų kompetencijai ar pan.); *trečia,* ar privataus juridinio asmens sandoris sudarytas su sąžiningu trečiuoju asmeniu, ar ne, t. y. kita sandorio šalis žinojo arba turėjo žinoti, kad tas sandoris

[135] Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybinės žinios. 2001, Nr. 31-1010.

prieštarauja privataus juridinio asmens veiklos tikslams; *ketvirta*, ar ginčijamas sandoris pažeidė ginčijančio sandorio asmens teises ar teisėtus interesus; *penkta*, ar yra pagrindas pripažinti sandorį negaliojančiu, ar suteikti teisę ginčijančiam sandorį asmeniui pažeistas teises apginti kitais teisių gynimo būdais (pavyzdžiui, reiškiant ieškinį valdymo organams dėl nuostolių atlyginimo pagal Civilinio kodekso 2.87 straipsnio 7 dalį bei kt.)[136]. Teismų praktikoje pripažįstama, kad tarp aptariamo reguliavimo, įtvirtinto Civilinio kodekso 1.82 straipsnyje, bei Civilinio kodekso 2.83 straipsnyje įtvirtinto reguliavimo egzistuoja koreliacinis ryšis bei Civilinio kodekso 2.83 straipsnio nuostatos nustato teisinius padarinius sandorių, sudarytų pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, atžvilgiu, t. y. bendrąją taisyklę, kad pastarieji sandoriai sukuria prievoles juridiniam asmeniui, išskyrus šiame Civilinio kodekso straipsnyje numatytas išimtis[137].

Autoriaus vertinimu, nors ir pateikiamas aukščiau aptartoje teismų praktikoje bendras sandorių, sudarytų pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, negaliojimo sąlygų vaizdas, tačiau tik bendras pastarųjų sandorių negaliojimo sąlygų išvardijimas nepateikia atsakymų į šio magistro darbo antrajame skyriuje kilusius klausimus, vertinant Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnių nuostatas su Direktyvos 10 straipsniu (pavyzdžiui, dėl bendrovės valdymo organų kompetencijos, numatytos įstatymuose, pažeidimo ar kiekybinio atstovavimo taisyklės pažeidimo reikšmės analizuojamų sandorių galiojimui). Atitinkamai, autoriaus vertinimu, tikslinga išanalizuoti atskirai sandorių negaliojimui teisiškai reikšmingų sąlygų vertinimą teismų praktikoje.

3.2.1. Įstatymuose įtvirtintos bendrovės valdymo organų kompetencijos pažeidimas ir jo reikšmė analizuojamų sandorių galiojimui

Kaip minėta aukščiau, bendrovės valdymo organų kompetencijos pažeidimas yra viena iš būtinų sąlygų, pripažįstant sandorį, sudarytą pažeidžiant bendrovės valdymo organų kompetenciją, negaliojančiu pagal Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalies nuostatas. Taip pat, nustatant šio magistro darbo pirmajame skyriuje bendrovės valdymo organų funkcijas bei kompetenciją, buvo atskleista, kad akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių valdymo organų bendroji kompetencija nustatyta Civilinio kodekso 2.82 straipsnio nuostatose, o specifinė pastarųjų juridinių asmenų valdymo organų kompetencija įtvirtinta Akcinių bendrovių įstatymo 34 straipsnyje, 37 straipsnio 8-15 dalyse bei kitose aptariamo įstatymo straipsnių nuostatose.

[136] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-126/2013, 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-131/2012; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1333/2013, 2014 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-168/2014 bei kt.

[137] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17/2011, Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-285/2013.

Taip pat buvo pabrėžta, kad bendrovės valdymo organų kompetencija gali būti nustatyta ir bendrovės įstatuose, kiek tai neprieštarauja imperatyvioms įstatymo nuostatoms. Atitinkamai darytina išvada, kad bendrovei sudarant sandorį gali būti pažeidžiama valdymo organų kompetencija įtvirtinta Akcinių bendrovių įstatyme ir (arba) bendrovės įstatuose. Deja, autoriaus vertinimu, pati Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalies formuluotė leidžia daryti preliminarias išvadas, kad tik sandoriai, sudaryti pažeidžiant bendrovės valdymo organų kompetenciją, nustatytą steigimo dokumentuose, gali būti pripažįstami negaliojančias pagal Civilinio kodekso 1.82 straipsnio (bei atitinkamai tik steigimo dokumentuose įtvirtintos valdymo organų kompetencijos pažeidimas aktualus Civilinio kodekso 2.82 straipsnio nuostatų taikymui). Tikslinga paanalizuoti teismų praktiką dėl valdymo organų kompetencijos, nustatytos įstatymuose (pavyzdžiui, Akcinių bendrovių įstatyme), pažeidimo bei įvertinti šią praktiką, be kita ko, atitikimo Direktyvos nuostatų atžvilgiu.

Kaip pavyzdį, galima pateikti Lietuvos Aukščiausio Teismo civilinę bylą[138], kurioje, be kita ko, buvo spręstas klausimas dėl bendrovei priklausančių transporto priemonių pirkimo – pardavimo sutarties pripažinimo niekine. Šį sandorį uždarosios akcinės bendrovės vadovas sudarė be akcininkų sprendimo, kuris buvo būtinas pagal bylos metu galiojusio Akcinių bendrovių įstatymo nuostatas bei šios bendrovės įstatus. Teismas pripažino, kad bendrovės vadovas neturėjo kompetencijos sudaryti aptariamo sandorio, šį bendrovės sandorį pripažino prieštaraujančiu Akcinių bendrovių įstatymo bei bendrovės įstatų nuostatoms ir atitinkamai jį laikė niekiniu pagal Civilinio kodekso 1.80 straipsnio 1 dalies nuostatas.

Lietuvos apeliacinis teismas vienoje civilinėje byloje[139] sprendė klausimą dėl laidavimo sutarties pripažinimo negaliojančia, kurią žemės ūkio kooperatinės bendrovės vardu sudarė bendrovės vadovas be būtino bendrovės narių susirinkimo sprendimo. Atitinkamai Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. rugsėjo 20 d. sprendimu buvo pripažinta, kad bendrovės vadovas viršijo jam Kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymo 16 straipsnio 10 dalyje bei bendrovės įstatais suteiktą kompetenciją, pritaikytos Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalies nuostatos bei sandoris pripažintas negaliojančiu. Teismas, be kita ko, pažymėjo, kad pagal Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalį sandoriai, sudaryti pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, numatytą steigimo dokumentuose *ar įstatymuose*, gali būti pripažinti negaliojančias *tik esant kitos šalies nesąžiningumui*. Šiuo atveju Lietuvos apeliacinis teismas kitos sandorio šalies (komercinio banko) nesąžiningumą įvertino, be kita ko, kaip žinojimą ar turėjimą žinoti įstatymus, įskaitant ir reguliuojančius kooperatinių bendrovių

[138] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-532/2006.
[139] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 20 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-212/2011.

veiklą.

Šiuo klausimu galima paminėti ir kitą Lietuvos apeliacinio teismo civilinę bylą[140], kurioje, be kita ko, buvo sprendžiamas klausimas dėl pastatų pirkimo – pardavimo sutarties pripažinimo niekine, kurią sudarė akcinės bendrovės vadovas, neesant teisėto visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo būtino pagal tuo metu galiojusias Akcinių bendrovių įstatymo nuostatas bei bendrovės įstatus. Lietuvos apeliacinis teismas pripažino, kad neesant teisėto visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimo dėl turto perleidimo, sudarant sandorį buvo pažeista aukščiausio bendrovės organo visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencija. Atitinkamai pastatų pirkimo – pardavimo sutartis buvo pripažinta niekinė, kaip prieštaraujanti Civilinio kodekso 1.80 straipsnio 1 dalies nuostatoms.

Galima paminėti ir dar vieną Lietuvos apeliacinio teismo nutartį[141], kuri ypatinga tuo, kad pastarojoje išaiškinta, jog Civilinio kodekso 1.82 straipsnio nuostatose įtvirtinti juridinio asmens teisnumui prieštaraujančių sandorių negaliojimo pagrindai ir nuginčijimo sąlygos. Tačiau teismo buvo pabrėžta, kad jei juridinio asmens teisnumui prieštaraujantis sandoris kartu pažeidžia ir imperatyvias teisės aktų nuostatas, tai pastarajam sandoriui taikomos Civilinio kodekso 1.80 straipsnio nuostatos dėl niekinių sandorių.

Šiame valdymo organų kompetencijos pažeidimo vertinimo kontekste, autoriaus vertinimu, svarbu pastebėti ir tai, kad teismų praktikoje sutinkama besiginančių asmenų argumentų, kad formalus imperatyvių įstatymo normų (pavyzdžiui, Akcinių bendrovių įstatymo nuostatų), susijusių su valdymo organų kompetencija veikti bendrovės vardu, pažeidimas neturėtų būti laikomas valdymo organų kompetencijos pažeidimu Civilinio kodekso 1.82 straipsnio nuostatų prasme ar pakankamu pagrindu pripažinti sandorį negaliojančiu pagal Civilinio kodekso 1.80 straipsnio 1 dalį[142]. Autoriaus pastebi, kad pastaroji besiginančių asmenų argumentacija yra galimai kildinama iš teismų praktikos, suformuotos dėl bendrovės organų sprendimų, prieštaraujančių imperatyvioms įstatymo normoms, pripažinimo negaliojančiais pagal Civilinio kodekso 2.82 straipsnio 4 dalies nuostatas[143]. Aptariamoje teismų praktikoje vieningai pripažįstama, kad nėra galima pripažinti negaliojančiu visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimo vien tik dėl formalių pažeidimų, kurie iš esmės nesukelia jokių neigiamų padarinių bendrovei, akcininkams ar viešajam interesui[144]. Deja, autoriaus vertinimu,

[140] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1338/2012.
[141] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1516/2012.
[142] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1338/2012.
[143] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-315/2010.
[144] Ten pat.

teismai tokios argumentacijos nepalaiko bei formalų Akcinių bendrovių įstatymo ar kitų teisės aktų nuostatų pažeidimą pripažįsta pakankamu sandorio, sudaryto pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, negaliojimui[145]. Tačiau teismų praktikoje teko rasti itin įdomių bylų, kuriose teismai vertina sandorio bendrovės vardu sudarymo aplinkybes iš esmės bei atitinkamai teismų akcentuojama būtinybė atsižvelgti į faktinių aplinkybių visumą bei iš to išplaukiantį rezultatą[146]. Pavyzdžiui, vienoje Lietuvos apeliacinio teismo byloje buvo tam tikra prasme pažymėta, kad vertinant bendrovės sudaryto sandorio galiojimo klausimą reikia įvertinti sandorio galiojimo pasekmes bendrovei bei aplinkybes, lėmusias valdymo organams bendrovės vardu sudaryti konkretų sandorį (pavyzdžiui, visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo priėmimo aplinkybes bei kt.)[147].

Apibendrinant aukščiau aptartą teismų praktiką, pastebėtina teismų praktikos tendencija sandorius, sudarytus pažeidžiant bendrovės valdymo organų kompetenciją, numatytą įstatymuose, pripažinti niekiniais pagal Civilinio kodekso 1.80 straipsnio 1 dalies nuostatas bei šiuos sandorius laikyti bendrovės neįpareigojančiais. Tačiau autorius pastebi, kad dauguma Akcinių bendrovių įstatymo nuostatų, susijusių su valdymo organų kompetencija, gali būti laikomos dispozityvaus pobūdžio bei bendrovės atitinkamai turi ganėtinai plačias galimybes nustatyti savo nuožiūra konkrečių valdymo organų kompetencijos ribas įstatuose. Taigi, atvejų, kuomet būtų pažeidžiama imperatyvi Akcinių bendrovių įstatymo nuostata dėl valdymo organų kompetencijos ir atitinkamai spręstinas klausimas dėl sudaryto bendrovės sandorio negaliojimo, teismų praktikoje nėra gausu. Be to, dauguma Akcinių bendrovių įstatymo nuostatomis valdymo organų kompetencijai priskiriamų teisių bei pareigų (taigi, kompetencijos) yra teismų praktikoje dažniau vertinamos valdymo organų narių atsakomybės, nei bendrovės sandorių negaliojimo pagrindų, kontekste. Bet kokiu atveju, vertinant aukščiau aptartą teismų praktiką, sveikintina, kad *ultra vires* doktrina taikytina ir sandoriams, sudarytiems pažeidžiant įstatymuose įtvirtinta valdymo organų kompetenciją. Tai atitinka ir aukščiau aptartus Direktyvos 10 straipsnio nuostatų reikalavimus, nors šis *ultra vires* doktrinos aspektas nebuvo perkeltas konkrečiai į Civilinio kodekso 1.82 straipsnio nuostatas, kurios nustato sandorių, prieštaraujančių juridinio asmens teisnumui, negaliojimo pagrindus. Tačiau aukščiau aptarta ganėtinai nauja Lietuvos apeliacinio teismo praktika patvirtina ir tai, kad sandorius, sudarytus pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, numatytą įstatymuose, siekiama pripažinti negaliojančias Civilinio kodekso 1.82 straipsnio nuostatomis, kuomet papildomai yra vertinamas ir kitos sandorio šalies nesąžiningumo faktas. Autoriaus

[145] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1338/2012.
[146] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. sausio 27 d. nutartis priimta civilinėje byloje Nr. 2A-107/2009.
[147] Ten pat.

vertinimu, tokia teismų pozicija šiuo klausimu, kuomet sandoriai, sudaryti pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, numatytą įstatymuose, būtų pripažįstami negaliojančiais pagal Civilinio kodekso 1.82 straipsnio nuostatas neatitinka Direktyvos 10 straipsnio nuostatų bei yra ydinga dėl toliau aptariamų priežasčių.

Pirma, *ultra vires* doktrinos taikymui bendrovės valdymo organų kompetencijos, įtvirtintos įstatymuose, pažeidimo atveju neturi turėti įtakos trečiojo asmens sąžiningumo kriterijus. Aukščiau buvo minėta, kad Direktyvos 10 straipsnio nuostatomis sandorius, sudarytus pažeidžiant valdymo organų kompetenciją, numatytą įstatymuose, buvo nuspręsta laikyti bendrovę neįpareigojančiais, atsižvelgiant į Vokietijoje Direktyvos rengimo ir priėmimo metu plėtotos Organinės teorijos ypatumus bei tretieji asmenys šiuo atveju neturėtų būti ginami vien dėl priežasties, kad įstatymo nežinojimas neatleidžia asmens nuo atsakomybės. Autoriaus vertinimu, neveltui vienoje iš aukščiau minėtų Lietuvos apeliacinio teismo bylų[148] teismas „kūrybingai“ įvertino asmens nesąžiningumą kaip žinojimą ar turėjimą žinoti įstatymus, įskaitant ir reguliuojančius bendrovių veiklą.

Antra, svarbus momentas yra tai, kad sandoriai pagal Civilinio kodekso 1.82 straipsnio nuostatas laikytini nugинčijamais (Civilinio kodekso 1.78 straipsnio 2 dalis)[149]. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje vienareikšmiškai pripažinta, kad sandorius, sudarytus pažeidžiant įstatuose įtvirtintą valdymo organų kompetenciją, šalis, turinti teisę pastarąjį sandorį nugинčyti, turi ir teisę tokį sandorį patvirtinti pagal Civilinio kodekso 1.79 straipsnio nuostatas. Sandorio patvirtinimas atima vėlesnę šalies teisę ginčyti tokį sandorį[150]. Jeigu sandoriams, sudarytiems pažeidžiant įstatymuose įtvirtintą valdymo organų kompetenciją, taikytume nugинčijamų sandorių pagal Civilinio kodekso 1.82 straipsnio nuostatas, autoriaus vertinimu, tai neatitiktų siekio civiliniuose santykiuose užtikrinti teisėtumą. Kita vertus, teismų praktikoje pagrįstai pripažįstama, kad bendrovės sandorio pripažinimas negaliojančiu ar niekiniu be pakankamo teisinio pagrindo prieštarautų civilinių santykių stabilumo siekiui. Nacionalinė teismų praktika pripažįsta, kad civilinius santykius galima griauti tik išimtinais atvejais, kuomet yra nekvestionuojamai patvirtinta, kad konkretūs santykiai susiklostė pažeidžiant imperatyvias teisės normas bei tai lėmė viešo ar privataus intereso, ginamo pastarųjų imperatyvių teisės normų, pažeidimą[151]. Neveltui vienoje civilinėje byloje[152] teismas

[148] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 20 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-212/2011.
[149] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17/2011.
[150] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-650/2013.
[151] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-163/2009.
[152] Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-575-264/2010.

nepripažino niekiniu bendrovės sandorio, sudaryto vienasmeniškai vadovo be būtino pagal Akcinių bendrovių įstatymo nuostatas valdybos sprendimo, bei laikė sandorio teisėtumui tinkamą aplinkybę, kad vėlesniais veiksmais bendrovės valdyba patvirtino byloje ginčijamą sandorį. Tokią teismo poziciją lėmė ir siekis išsaugoti civilinių santykių stabilumą, kadangi ginčijamas sandoris (negyvenamų patalpų nuoma) jau buvo vykdoma dėl bendrovės turto apie 10 metų.

Apibendrinant aukščiau aptartą teismų praktikoje pastebėta ir tai, kad teismų praktikoje formalus Akcinių bendrovių įstatymo ar kitų teisės aktų nuostatų pažeidimas gali būti pripažįstamas pakankamu sandorio, sudaryto pažeidžiant bendrovių valdymo organų kompetenciją, negaliojimui. Autoriaus nuomone, valdymo organų kompetencijos pažeidimo faktas turėtų būti vertinamas neformaliai, siekiant maksimaliai suderinti trečiųjų asmenų apsaugos ir teisėtumo principų pusiausvyrą. Bendrovės valdymo organų bendrovės vardu sudaromų sandorių aplinkybių tinkamas bei visapusiškas išsiaškinimas leistų užtikrinti teisingą bylos nagrinėjimą bei atitinkamai realesnę trečiųjų asmenų apsaugą.

3.2.2. Bendrovės kiekybinio atstovavimo taisyklės pažeidimas ir jo reikšmė

Kaip minėta aukščiau, kiekybinio atstovavimo taisyklės pažeidimas turi reikšmės bendrovės sandoriais prisiimtų įsipareigojimų galiojimui. Remiantis autoritetingų teisės doktrinos atstovų įžvalgomis bei pastebėjimais, buvo nuspręsta, kad juridinio asmens kiekybinės atstovavimo taisyklės pažeidimas pagal Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 2 dalies nuostatas turėtų būti laikytinas juridinio asmens valdymo organų kompetencijos apribojimo pažeidimu bei pripažintinas savarankišku pagrindu, kuomet taikoma *ultra vires* doktrina bendrovės sandorių atžvilgiu, nepriklausomai nuo trečiosios šalies sąžiningumo kriterijaus. Be kita ko, buvo nuspręsta, kad Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos nuostatos taikomos tik tinkamai išviešinto absoliutaus kiekybinio atstovavimo atveju, t. y. jei juridinio asmeniui kiekybinio atstovavimo taisyklė veikti bendrovės vardu keliems asmenis nėra apribota tam tikrais veiksmais ar sandoriais bei pastarųjų verte ir atitinkamai kiekybinis atstovavimas yra susijęs su bendrais įgaliojimais atstovauti bendrovę. Tikslinga panagrinėti teismų praktika, ar laikomasi aukščiau aptartų teisės doktrinoje suformuluotų nuostatų, susijusių su kiekybinio atstovavimo taisyklės pažeidimu.

Prieš analizuojant detaliau kiekybinio atstovavimo taisyklės aspektus teismų praktikoje, reikėtų įvertinti asmenis, galinčius veikti pagal kiekybinio atstovavimo taisyklę akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių vardu. Pastebėtina tai, kad pagal Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 2 dalyje nustatytą juridinio asmens kiekybinio atstovavimo taisyklę bendrovės vardu leidžiama veikti tik keliems valdymo organų nariams kartu ar valdymo organo nariui ir atstovui

kartu, ar valdymo organo nariui ir kito bendrovės organo nariui kartu, ar valdymo organo nariui ir dalyviui kartu. Tai išties plati kiekybinio atstovavimo taisyklės apimtis, tačiau nagrinėjant Akcinių bendrovių įstatymo nuostatas, pastebėtina, kad pagal šio įstatymo 19 straipsnio 7 dalį bendrovės įstatuose turi būti nustatyta konkreti kiekybinio atstovavimo taisyklė, pagal kurią kartu su bendrovės valdymo organų nariais privalomai visais atvejais turi veikti ir bendrovės vadovas kartu. Taigi, kyla klausimas, kurio teisės akto nuostatos turi pirmenybę. Kiek tai susiję su juridinių asmenų organų kompetencijos bei funkcijų reglamentavimu, pagal Civilinio kodekso 1.3 straipsnio 1 dalies bei 2.82 straipsnio 1 dalies nuostatas Civilinio kodekso nuostatų atžvilgiu suteikiama pirmenybė atskiras juridinių asmenų teisines formas reglamentuojantiems teisės aktams (taigi ir Akcinių bendrovių įstatymui). Atsižvelgiant į tai, akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių vardu pagal kiekybinio atstovavimo taisyklę be privalomo bendrovės vadovo kartu bendrovės vardu gali veikti tik valdymo organų nariai. Pagal aukščiau analizuotą juridinio asmens valdymo organų sampratą akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių atžvilgiu, autoriaus vertinimu, tai galėtų būti valdybos ar stebėtojų tarybos nariai. Tačiau šiame teisės atstovauti bendrovės vardu kontekste galima pastebėti įdomios Lietuvos apeliacinio teismo praktikos. Pavyzdžiui, vienoje Lietuvos apeliacinio teismo byloje[153] buvo sprendžiamas klausimas dėl uždarosios akcinės bendrovės akcininko – užsienio valstybės juridinio asmens – valdybos pirmininko sudarytos bendrovės vardu valdymo paslaugų sutarties pripažinimo negaliojančia. Teisėjų kolegija pripažino, kad sutartis bendrovės vardu buvo sudaryta netinkamo asmens (akcininko), tačiau nepripažino sutarties negaliojančios. Lietuvos apeliacinio teismo vertinimu, pastaroji sutartis nepripažinta negaliojančia, kadangi byloje esantys įrodymai leidžia daryti išvadą, kad bendrovės vadovas, turintis teisę pasirašyti ginčo sutartį bendrovės vardu, patvirtino šios sutarties galiojimą pagal Civilinio kodekso 1.79 straipsnio 2 dalies leistinas nuostatas. Vertinant Lietuvos apeliacinio teismo sprendimą, galima pastebėti, kad vadovui atitinkamais veiksmais buvo leista patvirtinti bendrovės vardu sutartį, kuri buvo sudaryta, pažeidžiant imperatyvias Akcinių bendrovių įstatymo normas dėl asmenų, galinčių atstovauti bendrovės vardu. Kaip minėta aukščiau, bendrovės vardu gali veikti arba bendrovės vadovas vienasmeniškai, arba pagal kiekybinio atstovavimo taisyklę, pagal kurią be vadovo gali veikti tik valdybos ar stebėtojų tarybos nariai. Autoriaus nuomone, sveikintina, kad siekiama maksimaliai riboti sandorių negaliojimo pagrindus, taip apsaugant sąžiningus trečiuosius asmenis, tačiau neturėtų būti paneigiama ir teisėtumo principo svarba civiliniuose teisiniuose santykiuose.

Nors pagal Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnio 7 dalį konkreti kiekybinio

[153] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-851/2013.

atstovavimo taisyklė turi būti bendrovės įstatuose, autorius pastebi, kad tai ne vienintelis kiekybinio atstovavimo taisyklės atsiradimo pagrindas. Šiuo klausimu paminėta Lietuvos apeliacinio teismo praktika, kuomet kiekybinio atstovavimo taisyklė nustatoma ne akcininkų iniciatyva, tačiau teismo sprendimu kaip laikinoji apsaugos priemonė. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliaciniam teismui civilinėje byloje[154] teko pritaikyti laikinąją apsaugos priemonę – kiekybinio atstovavimo taisyklės nustatymą, kuomet uždarosios akcinės bendrovės vardu leista veikti tik bendrovės vadovei bei bendrovės akcininkams kartu. Atsižvelgiant į Civilinio proceso kodekso 1 straipsnio 2 dalį, suteikiantį pastarajam kodeksui viršenybę kitų įstatymų atžvilgiu (jeigu pačiame kodekse nėra nustatyta kitaip), bei į šio kodekso penkto skirsnio, reglamentuojančių laikinųjų apsaugos priemonių klausimus, nuostatas, galima teigti, kad tokio pobūdžio laikinųjų apsaugos priemonių nustatymas civilinėse bylose turėtų būti leidžiamas. Taigi darytina išvada, kad subjektų, galinčių veikti pagal kiekybinio atstovavimo taisyklę, ratas gali būti skirtingos apimties, priklausomai nuo kiekybinės taisyklės atsiradimo pagrindo, ar akcininkų sprendimu, ar teismo sprendimu.

Aptarus asmenų ratą, galinčių veikti akcinio kapitalo bendrovės vardu pagal kiekybinio atstovavimo taisyklę, bei trumpai šios taisyklės nustatymo pagrindus, svarbu aptarti momentą, nuo kada kiekybinio atstovavimo taisyklė gali būti taikoma bei laikytina įpareigojanti įgaliotus asmenis veikti bendrovės vardu pagal šią taisyklę. Kaip minėta aukščiau, kiekybinio atstovavimo taisyklė, nagrinėjamų teisinių formų juridinių asmenų atžvilgiu, gali būti nustatoma akcininkų valia. Atsižvelgiant į Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnio 7 dalį, 20 straipsnio 1 dalies 1 punktą bei 28 straipsnio 1 dalies 1 punktą, galima daryti išvadą, kad kiekybinio atstovavimo taisyklė gali būti nustatoma visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimu, priimtu kvalifikuotų balsų dauguma bei atitinkamai nustatant tai bendrovės įstatuose. Tačiau svarbu atkreipti į kiekybinio atstovavimo taisyklės įsigaliojimo momentą, dėl kurio buvo pasisakyta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje[155]. Kasacinis teismas išaiškino, kad konstatavimui, jog bendrovės įstatai su kiekybinio atstovavimo taisyklės įtvirtinimu yra pakeisti, nepakanka visuotinių akcininkų sprendimo apie tai. Teismo vertinimu, pagal Akcinių bendrovių įstatymo 4 straipsnio 10 dalies nuostatas reikalaujama tokio visuotinio akcininkų sprendimo turinio atskleidimo (išviešinimo), todėl turi būti taip pat surašoma visa pakeistų įstatymų redakcija ir pastarieji bendrovės įstatai atitinkamai pasirašyti visuotinio akcininkų susirinkimo įgalioto asmens. Be kita ko, kiekybinio atstovavimo taisyklė pradeda galioti juridiniam asmeniui ir jo vardu sudaromų sandorių ar kitų veiksmų atžvilgiu nuo

[154] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. vasario 4 d. nutartis priimta civilinėje byloje Nr. 2-81/2009.
[155] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-298/2008.

pakeistų įstatų redakcijos įsigaliojimo arba įregistravimo juridinių asmenų registre pagal Civilinio kodekso 2.66 straipsnio 5 dalies reikalavimus. Šioje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje buvo akcentuotas ir kitas svarbus aspektas, kad juridinio asmens valdymo organų veiksmai bendrovės vardu iki įstatų su kiekybinio atstovavimo taisyklės įregistravimo juridinių asmenų registre negali būti laikytini neteisėtais (suprantama, kiek tai susiję su tokios taisyklės pažeidimu). Autorius pritaria pastarajai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicijai, kad tik įregistruoti juridinių asmenų registre bendrovės įstatai su kiekybinio atstovavimo taisyklės taikymu yra bendrovę įpareigojantis laikytis šios taisyklės pagrindas. Be kita ko, autoriaus vertinimu, svarbu atkreipti dėmesį, kad taip pat ir *ultra vires* doktrina būtų taikoma bendrovės sandorių atžvilgiu tik tinkamai išviešinus bendrovės sprendimą dėl kiekybinio atstovavimo taisyklės taikymo pagal Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 2 dalies reikalavimus. Jeigu kiekybinio atstovavimo taisyklė nustatoma teismo sprendimu, tai pastaruoju atveju ši kiekybinio atstovavimo taisyklė turėtų įsigalioti juridiniam asmeniui pagal Civilinio proceso kodekso 152 straipsnio 1 dalį bei 281 straipsnį nuo teismo sprendimo priėmimo dienos bei vykdytina skubiai.

Kitas svarbus aspektas, analizuotas teismų praktikoje dėl kiekybinio atstovavimo taisyklės, yra pastarosios taisyklės bei teisės juridinio asmens organams ar jų dalyviams atstovauti bendrovę teismuose santykis. Civilinio proceso kodekso 55 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad bylos juridinių asmenų vardų yra vedamos vienasmenio valdymo organo, o įstatymuose bei steigimo dokumentuose nustatytais atvejais juridinio asmens vardu teisme gali veikti kitų organų nariai ir dalyviai fiziniai asmenys pagal suteikiamas teisių ir pareigų apimtis. O kreiptis į teismą dėl pažeistų teisių gynimo pagal Civilinio proceso kodekso 5 straipsnio nuostatas turi kiekvienas suinteresuotas asmuo, manantis, kad jo teisės pažeistos. Atitinkamai šių Civilinio proceso kodekso nuostatų kontekste kyla santykio su kiekybinio atstovavimo taisyklės problema. Tačiau šiuo atveju Lietuvos Aukščiausias Teismas yra pateikęs svarbų išaiškinimą[156], kad kiekybinio atstovavimo taisyklė yra skirta specialios įmonės atstovavimo tvarkos užtikrinimui, pastarajai sudarant sandorius (Akcinių bendrovių įstatymo 37 straipsnio 8 dalis), tačiau kiekybinio atstovavimo taisykle negalima paneigti suinteresuoto asmens teisės kreiptis į teismą dėl pažeistų teisių apsaugos. Teismas pripažino, kad bendrovės vadovas, net ir esant nustatytai kiekybinei taisyklei, turėjo teisę paduoti kasacinį skundą bei tai nelaikytina šios taisyklės pažeidimu. Pastaruoju kasacinio teismo išaiškinimu teismai remiamasi ir kitose bylose, kuriuo dar kartą pabrėžiama kiekybinio atstovavimo taisyklės materialinė prasmė, t. y. kiekybinio atstovavimo taisyklė sietina su sandorių sudarymų bei neįtakoja Civilinio proceso

[156] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-564/2006.

kodekso 55 straipsnyje procesinių teisių juridinio asmens organams veikti bendrovės vardu[157]. Autoriaus nuomone, teismų praktikos pozicija dėl teisės kreiptis į teismą juridinio asmens vardu negalėjimo apriboti kiekybinio atstovavimo taisykle yra pažangi. Šiuo atveju užtikrinama tinkama apsauga dėl teisių ar teisėtų interesų pažeidimo. Juridinio asmens dalyvių (pavyzdžiui, akcininkų) interesai ne visada sutampa su juridinio asmens interesais, o vadovas (ir kiti juridinio asmens valdymo organų nariai) turi fiduciarines pareigas juridiniam asmeniui[158]. Atitinkamai jeigu būtų suteikta galimybė visuotinių akcininkų susirinkimo sprendimu kiekybinio atstovavimo taisyklės pagrindu apriboti savarankiškai vadovui teisę kreiptis į teismą[159], tuomet esant ginčui tarp bendrovės ir akcininkų gali būti nepagrįstai bei tam tikra prasme strategiškai apribota bendrovės galimybė paduoti akcininkus į teismą. Tai neatitiktų protingumo, sąžiningumo, proporcingumo ar kitų principų (Civilinio kodekso 1.2 bei 1.5 straipsniai).

Analizuojant teismų praktiką kiekybinio atstovavimo taisyklės problematika, nepastebėta atvejų, kuomet teismų praktikoje buvo pripažintas kiekybinio atstovavimo taisyklės pažeidimas Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 2 dalies ir (arba) Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnio 7 dalies ar kitų šio įstatymo nuostatų pagrindu. Tačiau atvejų, kuomet buvo mėginta remtis šios taisyklės pažeidimu bei atitinkamai siekiama pripažinti bendrovės sandorį negaliojančiu, teismų praktikoje būta. Autoriaus vertinimu, svarbu paminėti vieną Lietuvos apeliacinio teismo bylą, kurioje pateikti reikšmingi teismo išaiškinimai, nustatant kiekybinio atstovavimo taisyklės pažeidimo faktą. Aptariamoje Lietuvos apeliacinio teismo byloje[160] buvo sprendžiamas klausimas dėl akcinės bendrovės vardu sudarytos sutarties, susijusios su franšizės klausimais, galiojimo. Šios bendrovės įstatuose buvo nustatyta kiekybinio atstovavimo taisyklė, pagal kurią bendrovės vardu sandorius galėjo sudaryti bendrovės generalinis direktorius bei vienas valdybos narys veikdami kartu, tačiau ginčijamą sutartį, susijusią su franšizės klausimais, pasirašė generalinis direktorius vienasmeniškai. Atitinkamai šioje byloje bendrovė, be kita ko, siekė pripažinti ginčijamą sutartį negaliojančią Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 2 dalies pagrindu dėl kiekybinio atstovavimo taisyklės pažeidimo. Bylos ypatumas yra toks, kad šios ginčijamos bendrovės sutarties sudarymui generalinis direktorius turėjo vienos iš bendrovės valdybos narių įgaliojimą veikti bendrovės vardu santykiuose su trečiosiomis šalimis valdymo srityje bei atitinkamai pasirašyti bendrovės

[157] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-73/2008.
[158] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-329/2009.
[159] Pavyzdžiui, būtų nustatyta, kad bendrovės vardu į teismą galima kreiptis tik bendrovės vadovui ir valdybos nariui, kuris yra ir tos bendrovės akcininkas fizinis asmuo, kartu.
[160] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1242/2013.

vardu sutartis (pagal turinį įgaliojimas nebuvo pripažintas prokūra). Atsižvelgiant į įgaliojimo turtinį bei teisių apimtis, bendrovė siekė, be kita ko, pripažinti negaliojančiu ir šį įgaliojimą dėl prieštaravimo kiekybinio atstovavimo taisyklei, įtvirtintai įstatuose, ir kitų susijusių argumentų. Nors juridinių asmenų registre šiuo įgaliojimu bendrovės vadovui suteikta teisė vienasmeniškai pasirašyti bendrovės vardu sutartis nebuvo išviešinta, tačiau šis įgaliojimas bendrovės generaliniam direktoriui buvo patvirtintas notaro. Be to, byloje paaiškėjo ir keletą papildomų svarbių aplinkybių, t. y bendrovės valdybos sprendimu iki ginčijamo sandorio sudarymo, vis dėlto, buvo patvirtintas tokių įgaliojimų išdavimo generaliniam direktoriui veikti bendrovės vardu vienasmeniškai principas bei tokių įgaliojimų išdavimo ankstesnė praktika bendrovėje ir kitų buvusių bendrovės generalinių direktorių atžvilgiu. Šių aplinkybių kontekste, Lietuvos apeliacinis teismas įvertino, kad nėra pagrindo laikyti bendrovės generalinį direktorių pažeidus kiekybinio atstovavimo taisyklę dėl bendrovės vardu vienasmeniškai sudarytos sutarties, susijusios su frančizės klausimais, bei laikyti išduotą įgaliojimą negaliojančiu. Atsižvelgiant į tai, kad įgaliojimas buvo išduotas vieno iš valdybos narių, teismas pabrėžė, kad kiekybinio atstovavimo taisyklė pagal bendrovės įstatytuose nustatytą tvarką tam tikra prasme buvo išlaikyta (t. y. sudarant sandorį veikė bendrovės vardu tiek vadovas, tiek valdybos narys). Kiek tai susiję su įgaliojimo teisėtumu, nustatytos kiekybinės taisyklės atžvilgiu, teismas pabrėžė, kad *šioje byloje*, tai neturi savarankiškos teisinės reikšmės bei tai bet kokiu atveju nebūtų pakankamas pagrindas pripažinti bendrovės sudarytą sutartį negaliojančia. Esmine *šios bylos* aplinkybe, įtakojusia aukščiau aptartą Lietuvos apeliacinio teismo poziciją, galima laikyti įprastinę bendrovės praktiką dėl analogiško pobūdžio įgaliojimų išdavimo bendrovės generaliniam direktoriui ir sandorių bendrovės vardu sudarymas juos pasirašant tik generaliniam direktoriui. Autoriaus vertinimu, ši byla reikšminga tuo, kad, vertinant bendrovės kiekybinio atstovavimo taisyklės pažeidimo faktą teisėtumo požiūriu, pabrėžiama įprastinės praktikos bendrovėje svarba. Autoriaus vertinimu, atitinkamai tai gali būti vienas iš kriterijų sprendžiant kiekybinio atstovavimo taisyklės pažeidimo sąlygą pagal Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 2 dalies nuostatas.

Apibendrinant galima teigti, kad kiekybinio atstovavimo taisyklė gali būti nustatoma ne tik pagal Akcinių bendrovių įstatymo nuostatas, tai įtvirtinant bendrovės įstatuose, tačiau ir teismo sprendimu kaip laikinoji apsaugos priemonė. Atitinkamai nuo kiekybinio atstovavimo taisyklės atsiradimo pagrindo priklauso asmenų, galinčių veikti akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių vardu, ratas. Laikinųjų apsaugos priemonių kontekste, pastarasis asmenų ratas yra platesnis bei leidžiama bendrovės vardu veikti ne tik vadovui ir valdymo organų nariams kartu, tačiau ir akcininkams. Kiek tai susiję su kiekybinio atstovavimo taisyklės pažeidimu, šiuo metu nacionalinė teismų praktika nepateikia visų atsakymų į aukščiau aptartas problemas

(neaiškumus) dėl Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 2 dalies nuostatų taikymo. Lieka neaiški teismų pozicija dėl absoliutaus ar sąlyginio kiekybinio atstovavimo, trečiųjų asmenų sąžiningumo kriterijaus reikšmės, jeigu būtų nustatytas kiekybinio atstovavimo taisyklės pažeidimas Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 2 dalies nuostatų kontekste. Tačiau teismų praktikoje yra pateiktų ir vertingų išaiškinimų dėl kiekybinio atstovavimo taisyklės, t. y. dėl pastarosios taisyklės įsigaliojimo nuo įregistravimo viešajame registre momento, draudimo kiekybinio atstovavimo taisykle apriboti juridinio asmens organų teisę atstovauti bendrovę teisme, kiekybinio atstovavimo taisyklės kaip laikinosios apsaugos priemonės taikymo ar dėl bendrovės įprastos praktikos dėl sandorių sudarymo reikšmės. Lieka tikėtis, kad teismų praktika nenukryps nuo teisės doktrinoje suformuotų nuostatų dėl absoliutaus ar sąlyginio kiekybinio atstovavimo, trečiųjų asmenų sąžiningumo kriterijaus reikšmės bei kiekybinio atstovavimo taisyklė ateityje bus taikoma taisyklingai.

3.2.3. Bendrovės atstovo kompetencijos pažeidimas ir jo vertinimas

Kaip minėta aukščiau, Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnių nuostatos tiesiogiai nereglamentuoja bendrovės sandorių negaliojimo atvejų, kuomet sandoriai bendrovės vardu buvo sudaryti bendrovės atstovo. Aptariamos Civilinio kodekso nuostatos *expressis verbis* įtvirtina *ultra vires* doktrinos taikymą tik sandoriams, sudarytiems pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją. Tikslinga išanalizuoti pastarojo aspekto vertinimą teismų praktikoje bei įvertinti, ar užtikrinama trečiųjų asmenų interesų apsauga, kaip to buvo siekiama pagal Direktyvos nuostatas.

Teisės doktrinoje vyrauja nuomonė, kad juridinio asmens valdymo organų sudaromi sandoriai pastarojo vardu nėra laikytini įprasto atstovavimo teisinio santykio išraiška[161]. Pripažįstama, kad juridinio asmens organai vykdo atstovavimo funkciją be atskiro įgaliojimo bei pastarųjų veiksmai laikytini paties juridinio asmens veiksmais[162]. Pastaroji teisės doktrinos atstovų pozicija, autoriaus vertinimu, patvirtina, kad teisės doktrinoje tam tikra apimtimi pripažįstamas aukščiau aptartos Organinės teorijos pagrįstumas. Įprasti juridinio asmens atstovavimo teisiniai santykiai galėtų būti tuomet, kai būtų įgaliojamas konkretus asmuo veikti juridinio asmens vardu[163]. Šiame kontekste aktualūs du savarankiški sandorių negaliojimo pagrindai įtvirtinti Civilinio kodekso 1.82 bei 1.92 straipsnių nuostatose. Jau ne kartą minėtame Civilinio kodekso 1.82 straipsnyje, be kita ko, įtvirtintos sandorių, sudarytų pažeidžiant

[161] Jurkevičius V. Neįgaliotas atstovas civilinėje teisėje: lyginamoji analizė: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, 2014. P. 39-40.
[162] J. Kiršienė, A. Tikniūtė. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55(47). P. 33.
[163] Jurkevičius V. Neįgaliotas atstovas civilinėje teisėje: lyginamoji analizė: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, 2014. P. 39-40.

valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais sąlygos, o Civilinio kodekso 1.92 straipsnyje pateikiamos sąlygos, kuomet atstovo įgaliojimo viršijimo atveju gali būti pripažįstami atstovaujamojo vardu sudaryti sandoriai negaliojančiais. Vertinant teisės doktrinos atstovų poziciją dėl juridinio asmens valdymo organų statuso juridinio asmens atžvilgiu, atrodytų, kad praktinių problemų, taikant aptariamas Civilinio kodekso nuostatas, neturėtų kilti. Jeigu juridinio asmens valdymo organų sudarytas sandoris, tai turėtų būti taikomas Civilinio kodekso 2.83 straipsnis. Jeigu bendrovės vardu sandoris sudarytas atstovo, turėtų būti taikomas Civilinio kodekso 1.92 straipsnis. Deja, kaip matysime toliau, teismų praktikoje susiduriama ir su praktinėmis šių Civilinio kodekso straipsnių taikymo problemomis, tuomet, kai vertinami bendrovės sandorių negaliojimo aspektai dėl teisės sudaryti bendrovės vardu sandorį neturinčio asmens (neįgalioto atstovo), sąžiningos kitos sandorio šalies apsaugos bei kt.

Vienoje Lietuvos Aukščiausio Teismo byloje[164] buvo sprendžiamas klausimas dėl uždarosios akcinės bendrovės sudarytos sutarties galiojimo, kurią pasirašė bendrovės vardu jos darbuotojas. Bendrovės teigimu, sutartis turėtų būti laikytina negaliojančia, kadangi, be kita ko, sudaryta bendrovės neįgalioto asmens – darbuotojo. Kasacinis teismas pabrėžė, kad šiuo atveju Civilinio kodekso 1.92 straipsnio nuostatos turėtų būti kartu aiškinamos ir taikomos kartu su Civilinio kodekso 2.133 straipsnio nuostatomis bei teismo buvo pateiktas šiam bylai aktualus Civilinio kodekso 2.133 straipsnio 6 bei 9 dalies nuostatų santykio išaiškinimas. Teismas pabrėžė, kad sprendžiant dėl sandorio, sudaryto atstovo šiam viršijant įgaliojimus, negaliojimo klausimus, vėlesnė galimybė atstovaujamajam patvirtinti tokį sandorį (Civilinio kodekso 2.133 straipsnio 6 dalis) yra reikšminga tik tokiu atveju, jeigu kita sandorio šalis nereikalauja sandorio galiojimo bei neįrodinėja, kad buvo rimtas pagrindas pastarajai sandorio šaliai manyti, kad sandoris buvo sudarytas su tokia teisę turinčiu atstovu (Civilinio kodekso 2.133 straipsnio 9 dalis). Jeigu kita sandorio šalis įrodinėja šias aplinkybes, atstovaujamasis (šiuo atveju bendrovė) turi ginčyti sandorio galiojimą per kitos šalies nesąžiningumą, t. y. sandorio šalis žinojo ar turėjo žinoti, kad atstovas viršija jam suteiktus įgaliojimus bendrovės atžvilgiu. Be kita ko, teismas pažymėjo, kad Civilinio kodekso 2.83 straipsnyje įtvirtintos principinės nuostatos dėl sandorių, sudarytų pažeidžiant valdymo organų kompetenciją, galiojimo sąžiningų trečiųjų asmenų atžvilgiu iš esmės analogiškos Civilinio kodekso 2.133 straipsnio 9 dalies nuostatų atžvilgiu. Ši byla buvo grąžinta apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo, kadangi nebuvo įvertintos aplinkybės dėl trečiojo asmens nesąžiningumo. Šios Lietuvos Aukščiausio Teismo praktikos laikomasi ir kitose Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylose[165],

[164] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-173/2011.
[165] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-412/2012, 2007 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-147/2007 bei kt.

taip pat ir Lietuvos apeliacinio teismo bylose[166].

Apibendrinant aukščiau aptartą teismų praktiką, galima pastebėti, kad neįgaliotų atstovų atveju yra taikomos ne Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnių, tačiau Civilinio kodekso 1.92 bei 2.133 straipsnių nuostatos. Autoriaus vertinimu, patvirtina tai, kad valdymo organai ne tik teorijoje, tačiau ir praktikoje nėra laikytini juridinio asmens atstovai bei pastarųjų organų bendrovės vardu sudarytų sandorių galiojimo klausimai sprendžiami pagal specialiąsias Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnio nuostatas. Atitinkamai bendrosios atstovavimo santykius reglamentuojančios nuostatos gali būti taikomos subsidiariai juridinio asmens organų veikimui pastarojo vardu tik tiek, kiek neprieštarauja specialiosioms nuostatoms (pavyzdžiui, Civilinio kodekso 1.82, 2.83-2.84 straipsniai)[167]. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad Direktyva buvo siekiama maksimalios sąžiningų trečiųjų asmenų teisių bei teisėtų interesų apsaugos, autoriaus vertinimu, reikėtų pritarti aukščiau aptartai A. Smaliuko bei V. Pacenkaitės išsakytai nuomone, kad Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnio nuostatos turėtų būti taikomos ir juridinio asmens atstovų sudaromų sandorių atžvilgiu.

Autorius pastebi, kad Civilinio kodekso 1.82 ir 2.83 straipsniuose įtvirtintas reglamentavimas tam tikra apimtimi skiriasi nuo Civilinio kodekso 1.92 ir 2.133 straipsniuose įtvirtinto. Autoriaus vertinimu, principinis skirtumas yra tai, kad Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsniuose įtvirtinama bendra nuostata, kad sandoriai, sudaryti pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, yra galiojantys bei įpareigojantys bendrovę ir numatomos tik kelios išimtys, kuomet ši bendroji taisyklė nėra taikoma. Civilinio kodekso 1.92 ir 2.133 straipsniuose įtvirtinamas priešingas principas, pagal kurį tik tinkamai atskleistas ir neviršijant suteiktų teisių atstovavimas sukuria atstovaujamam civilines teises bei pareigas bei nustatomos tik kelios išimtys, kuomet atstovavimas sukuria atstovaujamam įsipareigojimus atstovui viršijus įgaliojimus. Kitas svarbus aspektas, kad numanomo atstovavimo atveju pagal Civilinio kodekso 2.133 straipsnio 2 dalies nuostatas, autoriaus vertinimu, būtent sąžiningai trečiajai šaliai tenka pareiga įrodyti, kad pastarajai buvo rimtas pagrindas manyti, kad atstovaujamasis paskyrė kitą asmenį savo atstovu ir kad atstovaujamam sandoris turi galioti. Šie aspektai, patvirtina praktinį poreikį bendrovės atstovų sudarytus sandorius vertinti per Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsniuose įtvirtinamą reglamentavimą, tik tokiu atveju galima maksimali bei neapsunkina trečiųjų asmenų apsauga bei sudaromų sandorių (civilinių teisinių santykių) stabilumas.

[166] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-925/2013.
[167] Jurkevičius V. Neįgaliotas atstovas civilinėje teisėje: lyginamoji analizė: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, 2014. P. 40.

3.2.4. Trečiosios šalies nesąžiningumas bei bendrovės įstatų išviešinimo reikšmė

Vertinant Civilinio kodekso 1.82 ir (arba) 2.83 straipsnio nuostatų formuluotes, galima daryti išvadą, kad trečiosios šalies nesąžiningumas sandorių, sudarytų pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais kontekste turėtų būti apibrėžiamas kaip asmens žinojimas arba turėjimas žinoti[168], kad asmens sudaromas sandoris prieštarauja kitos sandorio šalies juridinio asmens valdymo organų kompetencijai. Atsižvelgiant į tai, kad analizuojamų Civilinio kodekso nuostatų formuluotės yra ganėtinai abstraktaus pobūdžio ir neatskleidžia išsamiau asmens nesąžiningumo sampratos, tikslinga išanalizuoti bei aptarti teismų praktiką šiuo aspektu.

Vertinant teismų praktikoje trečiųjų šalių nesąžiningumą, buvo atskleistos žinojimo ar turėjimo žinoti sąvokų reikšmės. Teismų praktikoje pripažįstama, kad sąvoka „žinojimas“ turėtų būti suprantama kaip „asmens turėjimas tam tikrų duomenų“[169], o sąvoka „turėjimas žinoti“ turėtų būti suvokiama kaip „asmens pareiga veikti aktyviai, nustatyta pareiga pasidomėti“[170]. Atitinkamai nepagrįstas neveikimas teismų praktikoje būtų pripažintinas kaip asmens nesąžiningu elgesiu[171]. Sąžiningas asmuo teismų praktikoje pripažįstamas kaip protingas ir apdairus asmuo, kuris „jam prieinamomis priemonėmis pasidomėjo, ar sandorį ketinantis sudaryti asmuo turi tokią teisę ir ar sudarant sandorį nebus pažeisti priešingos sandorio šalies ar kitų asmenų interesai“[172]. Teismų praktikoje pripažįstama, kad „galėjimas ar negalėjimas, galimybių turėjimas ar neturėjimas, sugebėjimas ar nesugebėjimas atlikti reikalaujamus veiksmus ar susilaikyti nuo jų atlikimo yra elgesio sąžiningumo vertinimo kriterijai“. Taip pat svarbu paminėti, kad „verslininko statusas sustiprina sandorio šaliai pareigą domėtis kita sandorio šalimi bei jos turtine padėtimi, kiek normaliai reikia sandoriui sudaryti, nepažeidžiant įstatymų“[173]. Aptariami teismų išaiškinimai dėl nesąžiningos šalies taikomi įvairiose bylose, taip pat ir bylose, kuriose sprendžiamas klausimas dėl sandorių, sudarytų pažeidžiant valdymo organų kompetenciją, negaliojimo[174].

Autorius pastebi, kad sandorių, prieštaraujančių juridinio asmens teisnumui, ginčijimas pagal Civilinio kodekso 1.82 straipsnio nuostatas yra dažnas reiškinys bankroto bylose, todėl tikslinga aptarti pastarųjų sandorių ginčijimo ypatumus bankroto procese, kiek tai

[168] Autorius pastebi, kad Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 1 dalies nuostatų formuluotėje šis nesąžiningumo aspektas apibrėžiamas kaip dėl susiklosčiusių aplinkybių negalėjimas nežinoti.
[169] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-341/2013, 2013 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-167/2013.
[170] Ten pat.
[171] Ten pat.
[172] Ten pat.
[173] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-167/2013.
[174] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 20 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-212/2011.

susiję su trečiosios šalies nesąžiningumo nustatymu. Šiose bankroto bylose bankrutuojančios bendrovės administratorius, siekdamas tinkamai atstovauti bendrovės kreditorių interesus, ginčija bendrovės vardu sudarytus sandorius Civilinio kodekso 6.66 (*actio Pauliana*) bei 1.82 straipsnių pagrindais. Kaip minėta anksčiau, teisę bankroto administratoriui ginčyti šiais Civilinio kodekso straipsnių pagrindais suteikiama Įmonių bankroto įstatymo nuostatomis bei pripažįstama teismų praktikoje[175]. Kadangi pagal Civilinio kodekso 6.66 straipsnio 2 dalį dvišalį atlygintinį sandorį pripažinti negaliojančiu *actio Pauliana* pagrindu galima tik nustačius trečiosios šalies (skolininko) nesąžiningumą[176], neretai bankroto procese siekiama remtis Civilinio kodekso 6.67 straipsnio nuostatose įtvirtinta skolininko nesąžiningumo prezumpcija (pagal šiame Civilinio kodekso straipsnyje įtvirtinamus atvejus). Analizuota bankroto bylų praktika patvirtina, kad tuomet kyla trečiojo asmens nesąžiningumo prezumpcijos pagal Civilinio kodekso 6.67 straipsnį bei trečiojo asmens sąžiningumo prezumpcijos pagal Civilinio kodekso 1.82 straipsnį santykio problema. Dėl pastarojo trečiosios šalies sąžiningumo (nesąžiningumo) santykio yra pasisakęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Kasacinio teismo praktikoje[177] buvo pateiktas svarbus išaiškinimas, kad siekiant pripažinti sandorį, prieštaraujantį juridinio asmens teisnumui, negaliojančiu, trečiosios šalies nesąžiningumas turi būti įrodytas pagal bendrąsias Civilinio proceso kodekso 177, 178 bei 185 straipsniuose įtvirtintas įrodinėjimo taisykles, o nesąžiningumo prezumpcija pagal Civilinio kodekso 6.66 straipsnio nuostatas nėra taikoma Civilinio kodekso 1.82 straipsnio nuostatų atžvilgiu. Be kita ko, buvo pažymėta ir tai, kad Civilinio kodekso 6.67 straipsnyje įtvirtintos nuostatos neturi reikšmės įrodinėjimo naštos paskirstymui, tačiau pastarosios nuostatos gali būti laikomos „sąžiningumo vertinimo matas, įrodinėjant kitos sandorio šalies nesąžiningumą (nepaneigiant sąžiningumo prezumpcijos)“[178]. Atsižvelgiant į tai, kad Įmonių bankroto įstatymo normos[179] bankroto administratoriui suteikia teisę ginčyti tik sandorius, priešingus bendrovės veiklos tikslams ir (arba) galėjusius daryti įtaką bendrovės neatsiskaitymui su kreditoriais, autoriaus vertinimu, gali kilti pagrįstas klausimas, kiek šie Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimai aktualūs būtent sandorių, sudarytų pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais atžvilgiu. Autoriaus vertinimu, šiuo metu teismų praktika atsakymo dėl galimybės bankroto administratoriui ginčyti ir pastaruosius sandorius nepateikia, tačiau, bet

[175] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-550/2011, 2008 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-226/2008.
[176] Pagal Civilinio kodekso 6.66 straipsnio 2 dalį trečiosios šalies nesąžiningumas suprantamas kaip žinojimas arba turėjimas žinoti, kad sandoris pažeidžia skolininko kreditoriaus teises.
[177] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-462/2012.
[178] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-462/2012.
[179] Konkrečiai Įmonių bankroto įstatymo 11 straipsnio 3 dalies 8 punktas.

kokiu atveju, šis išaiškinimas pabrėžia trečiosios šalies sąžiningumo prezumpcijos svarbą, pateikia galimus sąžiningumo vertinimo kriterijus, todėl išaiškinimai aktualūs ir pastarųjų sandorių galiojimo klausimo vertinimui.

Kiek tai susiję trečiosios šalies nesąžiningumo vertinimu, sandorių, sudarytų pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, galiojimo kontekste, svarbu paminėti, kad Civilinio kodekso 2.85 straipsnio nuostatose įtvirtinama taisyklė, kad valdymo organų kompetencijos atskleidimas juridinio asmens steigimo dokumentuose, nurodymas juridinių asmenų registre bei viešas paskelbimas neturi įtakos, be kita ko, Civilinio kodekso 2.83 straipsnio nuostatų taikymui. Nors pati pastarojo straipsnio formuluotė teisės doktrinos atstovų pripažįstama kaip ydinga[180], tačiau, autoriaus vertinimu, atsižvelgiant į Direktyvos nuostatas, šio straipsnio nuostatos reiškia, kad įrodinėjant asmens nesąžiningumą negalima remtis valdymo organų kompetencijos nustatymu steigimo dokumentuose, juridinių asmenų registre bei išviešinimu. Deja, teismų praktikoje atvejų, kuomet pastaroji norma būtų pritaikyta, nėra. Lieka tikėtis, kad teismai vadovausis teisės doktrinos formuojama pastarųjų nuostatų aiškinimo linkime ir atsižvelgiant į Direktyvą.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta aukščiau, galima teigti, kad trečiojo asmens nesąžiningumo kriterijus teismų praktikoje atskleidžiamas pakankamai išsamiai, išaiškinant, be kita ko, su nesąžiningumo kriterijui siejamas žinojimo ar turėjimo žinoti sąvokas. Be to, teismų praktikoje pripažįstama, kad nesąžiningumo kriterijaus vertinimas trečiojo asmens – verslininko požiūriu yra griežtesnis, nei asmenų, neveikiančių verslo sektoriuje. Autoriaus vertinimu, pastaroji teismų praktikos pozicija turėtų būti vertinama teigiamai, kadangi Civilinio kodekso 2.4 straipsnio nuostatų pagrindu verslininkams keliami aukštesni veiklos standartai negu įprastam fiziniam asmeniui[181]. Be kita ko, trečiojo asmens nesąžiningumo nustatymui yra aktualūs bankroto bylose teismų suformuoti išaiškinimai, pagal kuriuos leidžiama, ginčijant sandorį Civilinio kodekso 1.82 straipsnio nuostatų pagrindu, remtis Civilinio kodekso 6.67 straipsnyje įtvirtintais skolininko nesąžiningumo atvejais. Šiais atvejais galima remtis tik kaip vertinimo kriterijais, įrodinėjant asmens nesąžiningumą pagal įprastas Civilinio proceso kodekso įrodinėjimo taisykles, o ne taikant Civilinio kodekso 6.67 straipsnyje įtvirtintos nesąžiningumo prezumpcijos. Kiek tai susiję su juridinio asmens valdymo organų kompetencijos atskleidimu juridinio asmens steigimo dokumentuose, nurodymu juridinių asmenų registre bei viešu paskelbimu, teismų praktikos šiuo klausimu nėra. Tikimasi, kad teismai vadovausis teisės doktrinos formuojama pastarųjų nuostatų aiškinimo linkime ir laikys,

[180] Smaliukas A., Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse // Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos. Vilnius: Justitia, 2007. P. 85.
[181] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-378/2006.

kad įrodinėjant asmens nesąžiningumą negalima remtis valdymo organų kompetencijos nustatymu steigimo dokumentuose, juridinių asmenų registre bei išviešinimu.

3.2.5. Kiti asmens pažeistų teisių ar teisėtų interesų gynimo būdai

Kaip minėta aukščiau, teismų praktikoje kaip vienas vertinamųjų kriterijų dėl sandorių, sudarytų pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančias yra pripažįstamas galimybės juridinio asmens teises apginti kitais būdais kriterijus[182]. Kiek pastarasis kriterijus turėtų būti laikytinas savarankišku, autoriaus vertinimu, yra diskutuotina. Autorius pastebėjimu, pastarasis kriterijus yra glaudžiai susijęs ir teismų praktikoje[183] kildinamas iš pareigos besikreipiančiam asmeniui dėl sandorių, sudarytų pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, įrodyti pastarojo asmens subjektinės teisės ar teisėtų interesų pažeidimą (pastarasis aspektas taip pat trumpai buvo aptartas šio skyriaus pirmajame poskyryje, todėl plačiau nenagrinėtinas). Bet kokiu atveju, atsižvelgiant į tai, kad galimybės apginti juridinio asmens teises kitais būdais nustatymas turi reikšmės bendrovės sandorių galiojimui, tikslinga aptarti ir šį kriterijų plačiau bei išanalizuoti teismų praktiką pastaruoju aspektu.

Teismų praktikoje pripažįstama, kad „pajamas bendrovei duodančios sutarties nuginčijimas tuo pagrindu, kad pažeista juridinio asmens organų kompetenciją, nekeliant sutarties nuostolingumo (jeigu jis negali būti pašalintas kitu būdu, pavyzdžiui, peržiūrint sutartį, pašalinant esminę sutarties šalių nelygybę, akcininkui priteisiant nuostolius iš bendrovės valdymo organų narių dėl nuostolingos sutarties sudarymo ir vykdymo) ar kitų svarbių aspektų, neatitinka reikalavimo paisyti sutartinių santykių stabilumo ir sutartis pripažinti negaliojančiomis tik tada, jeigu pažeistų teisių negalima apginti kitais būdais“[184]. Štai vienoje Lietuvos apeliacinio teismo byloje[185] buvo atskleista šio kriterijaus reikšmė sandorių, sudarytų pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais kontekste. Pagal Lietuvos apeliacinio teismo išaiškinimą, tuomet, kai nustatomas juridinio asmens teisnumo pažeidimas, turi būti sprendžiamas klausimas dėl juridinio asmens teisių apginimo kitais būdais galimybių. Jeigu galimybių nėra, sandoris

[182] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-126/2013, 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-131/2012, Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1333/2013, 2014 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-168/2014 bei kt.

[183] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17/2011.

[184] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-534/2007, 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-650/2013, 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-126/2013 bei kt.

[185] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 21 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-22/2013.

pripažįstamas negaliojančiu Civilinio kodekso 1.82 straipsnio nuostatų pagrindu. Pastaroji teismų pozicija yra paremta aukščiau aptarta[186] sandorių negaliojimo instituto dvejopos paskirties (t. y. teisėtumo bei stabilumo užtikrinimo) išaiškinimu. Atitinkamai pripažįstama, kad sandorį galima pripažinti negaliojančiu tik tuo atveju, kai interesas, kurį siekiama apginti nuo neigiamų sudaryto sandorio pasekmių yra reikšmingesnis už interesą, kuris būtų apgintas sandorį išsaugojus[187].

Paminėtina ir tai, kad ne tik valdymo organų kompetencijos pažeidimo faktas bei ir kitos sandorio šalies nesąžiningumas teismų praktikoje yra laikytinas pernelyg abstraktus tam, kad būtų įrodytas asmens teisių ar teisėtų interesų pažeidimas bei atitinkamai sandoris būtų pripažintas negaliojantis, nevertinant kitų pažeistų teisių ar teisėtų interesų gynimo būdų[188].

Apibendrinant tai, kas išdėstyta aukščiau, galima teigti, kad galimybei apginti asmens pažeistas teises ar teisėtus interesus kitais gynimo budais teismų praktikoje suteikiama ypatinga reikšmė sandorių, sudarytų pažeidžiant bendrovės valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais kontekste. Net nustačius juridinio asmens organų kompetencijos pažeidimo faktą bei trečiosios šalies nesąžiningumą, bendrovės vardu sandoris gali paliktas galioti bei pripažįstamas įpareigojančių bendrovę, jeigu esama galimybių besikreipiančio asmens pažeistas teises apginti kitais gynimo būdais. Tokios reikšmės suteikimas šiam vertinamajam kriterijui yra paremtas santykių stabilumo bei trečiųjų interesų apsaugos principais. Kaip matyti pagal analizuotą teismų praktiką, pažeistų teisių gynimo būdai gali būti įvairūs, t. y. pašalinant esminę sutarties šalių nelygybę, akcininkui priteisiant nuostolius iš bendrovės valdymo organų narių dėl nuostolingos sutarties sudarymo ir vykdymo bei kt.

Apibendrinant trečiąjį magistro darbo skyrių, pastebėtina, kad Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnių nuostatos taikomos tik dėl bendrovės sandorių, kadangi dėl juridinio asmens sprendimų (vidinių aktų) Civilinio kodekso 2.82 straipsnio 4 dalis numato savarankiškus pripažinimo negaliojančiais pagrindus. Teisė ginčyti bendrovės sandorius Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnių pagrindu gali Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 3 dalyje išvardinti asmenys, tačiau pastarieji asmenys, kreipiantis dėl ginčijamo sandorio pripažinimo negaliojančiu, turi įrodyti teisės ar teisėto intereso pažeidimą. Be kita ko, teisė kreiptis dėl pastarų sandorių pripažinimo negaliojančiais yra suteikiama ir bankroto administratoriams su bankrutuojančios bendrovės kreditorių interesų apsaugos gynimo tikslu. Pastebėtina teismų praktikos tendencija sandorius, sudarytus pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų

[186] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-189/2008, 2008 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-317/2008.
[187] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. sausio 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-11/2010.
[188] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1516/2012.

kompetenciją, numatytą įstatymuose, pripažinti niekiniais pagal Civilinio kodekso 1.80 straipsnio 1 dalies nuostatas bei šiuos sandorius laikyti bendrovės neįpareigojančiais. Kiek tai susiję su kiekybinio atstovavimo taisyklės pažeidimu, teismų praktikoje yra pateiktų vertingų išaiškinimų dėl kiekybinio atstovavimo taisyklės, t. y. dėl pastarosios taisyklės įsigaliojimo nuo įregistravimo viešajame registre momento, draudimo kiekybinio atstovavimo taisykle apriboti juridinio asmens organų teisę atstovauti bendrovę teisme, kiekybinio atstovavimo taisyklės kaip laikinosios apsaugos priemonės taikymo ar dėl bendrovės įprastos praktikos dėl sandorių sudarymo reikšmės. Kiek tai susiję su juridinio asmens atstovų sudarytų sandorių bendrovės vardu galiojimu, pastebėtina, kad yra taikomos ne Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnių, tačiau Civilinio kodekso 1.92 bei 2.133 straipsnių nuostatos. Tai patvirtina, kad valdymo organai ne tik teorijoje, tačiau ir praktikoje nėra laikytini juridinio asmens atstovai bei pastarųjų organų bendrovės vardu sudarytų sandorių galiojimo klausimai sprendžiami pagal specialiąsias Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnio nuostatas. Trečiojo asmens nesąžiningumo kriterijus teismų praktikoje atskleidžiamas pakankamai išsamiai, išaiškinant, be kita ko, su nesąžiningumo kriterijui siejamas žinojimo ar turėjimo žinoti sąvokas. Be kita ko, trečiojo asmens nesąžiningumo vertinimas trečiojo asmens – verslininko požiūriu yra griežtesnis. Svarbu paminėti ir tai, kad trečiojo asmens nesąžiningumo nustatymui yra aktualūs bankroto bylose teismų suformuoti išaiškinimai, pagal kuriuos leidžiama, ginčijant sandorį Civilinio kodekso 1.82 straipsnio nuostatų pagrindu, remtis Civilinio kodekso 6.67 straipsnyje įtvirtintais skolininko nesąžiningumo atvejais. Šiais atvejais galima remtis tik kaip vertinimo kriterijais, įrodinėjant asmens nesąžiningumą pagal įprastas Civilinio proceso kodekso įrodinėjimo taisykles, o ne taikant Civilinio kodekso 6.67 straipsnyje įtvirtintos nesąžiningumo prezumpcijos. Net nustačius juridinio asmens organų kompetencijos pažeidimo faktą bei trečiosios šalies nesąžiningumą, bendrovės vardu sandoris gali paliktas galioti bei pripažįstamas įpareigojančių bendrovę, jeigu esama galimybių besikreipiančio asmens pažeistas teises apginti kitais gynimo būdais. Pažeistų teisių gynimo būdai gali būti įvairūs, t. y. pašalinant esminę sutarties šalių nelygybę, akcininkui priteisiant nuostolius iš bendrovės valdymo organų narių dėl nuostolingos sutarties sudarymo ir vykdymo bei kt.

IŠVADOS

1. Bendrovės valdymo sąvokos bei esmės, valdymo struktūrų įvairovės bei valdymo organams priskiriamų funkcijų analizė leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kategorijai turėtų būti priskiriami bendrovės vadovas, valdyba bei stebėtojų taryba. Bendrovės valdymo organams priskiriamos juridinio asmens valios formavimo bei išreikimo, atstovavimo be įgaliojimo, valdymo (vadovavimo) bei kontrolės funkcijos, kurias detalizuoja Civilinio kodekso bei Akcinių bendrovių įstatymo nuostatomis įtvirtinta valdymo organų kompetencija. Valdymo organų kompetencijos analizė leidžia identifikuoti tik vadovą kaip akcinio kapitalo bendrovių valdymo organą, turintį teisę sudaryti bendrovės vardu sandorius. Bendrovės vadovas šia teise naudojasi vienašališkai, išskyrus atvejus, kuomet nustatytas kiekybinis atstovavimas.

2. *Ultra vires* doktrinos analizė leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad klasikinė *ultra vires* doktrina yra suvokiama dviem aspektais: 1) kaip bendrovės neįpareigojimas sandoriais, prieštaraujančiais pastarosios veiklos tikslams, bei 2) kaip bendrovės neįpareigojimas sandoriais, sudarytais pažeidžiant bendrovės valdymo organų kompetenciją. Skirtingose Europos valstybėse *ultra vires* doktrina tam tikra apimtimi buvo suvokiama skirtingai, kas sąlygojo skirtingą sąžiningų trečiųjų šalių teisių ir teisėtų interesų apsaugos lygį bei atitinkamai poreikį Direktyvos priėmimui. Direktyvos 10 straipsnio nuostatų analizė leidžia daryti išvadą, kad sandorių, sudarytų pažeidžiant bendrovės valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais sąlygos yra sukonstruotos Vokietijoje plėtotos Organinės teorijos bei Jungtinėje Karalystėje bei kontinentinės teisės šalyse, išskyrus Vokietiją, plėtotos Įgaliojimo teorijos kompromiso pagrindu. Direktyvos 10 straipsnio nuostatų įgyvendinimo Lietuvoje analizė leidžia daryti išvadą, kad Direktyvos 10 straipsnio nuostatos iš esmės yra įgyvendintos Civilinio kodekso 1.82, 2.83-2.85 straipsniuose. Pastarosios Civilinio kodekso nuostatos nevisiškai atitinka Direktyvos 10 straipsnio nuostatas bei tai kelia nemažai praktinių problemų, kas sąlygojo poreikį atlikti nacionalinės teismų praktikos vertinimą šio subinstituto atžvilgiu.

3. Nacionalinės teismų praktikos, taikant bei aiškinant atskiras sandorių, sudarytų pažeidžiant akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais sąlygas įvertinimas leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad:

a) egzistuoja teismų praktikos tendencija bendrovės sandorius, sudarytus pažeidžiant valdymo organų kompetenciją, įtvirtintą imperatyviose įstatymų normose, pripažinti niekiniais pagal Civilinio kodekso 1.80 straipsnio 1 dalį bei laikyti pastaruosius sandorius bedrovės neįpareigojančiais. Tačiau pastabėta atvejų, kuomet pastarieji sandoriai teismų praktikoje pripažįstami negaliojančiais taip pat Civilinio kodekso 1.82 straipsnio

nuostatų pagrindu;

b) nepastebėta atvejų, kuomet teismų praktikoje buvo pripažintas konkretus kiekybinio atstovavimo taisyklės pažeidimas Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 2 dalies ir (arba) Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnio 7 dalies ar kitų šio įstatymo nuostatų pagrindu. Tačiau teismų praktikoje pateikta svarbių išaiškinimų, t. y.: 1) kiekybinio atstovavimo taisyklė būtų pažeidžiama tik nuo pastarosios įsigaliojimo, įregistravus viešajame registre, momento, 2) kiekybinio atstovavimo taisyklės pažeidimu nėra laikytinas bendrovės atstovavimas teisme ne pagal pastarąją taisyklę, 3) kiekybinio atstovavimo taisyklės pažeidimo teisėtumo vertinimui turi reikšmės bendrovėje susiklosčiusi veikimo bendrovės vardu praktika;

c) egzistuoja teismų praktikos tendencija bendrovės sandorių, sudarytų atstovo, galiojimo klausimą spręsti Civilinio kodekso 1.92 bei 2.133 straipsnių nuostatų pagrindu;

d) trečiojo asmens nesąžiningumo vertinimas trečiojo asmens – verslininko požiūriu yra griežtesnis. Be kita ko, trečiojo asmens nesąžiningumo nustatymui yra aktualūs bankroto bylose teismų suformuoti išaiškinimai, pagal kuriuos leidžiama, ginčijant sandorį Civilinio kodekso 1.82 straipsnio nuostatų pagrindu, remtis Civilinio kodekso 6.67 straipsnyje įtvirtintais skolininko nesąžiningumo atvejais. Šiais atvejais galima remtis tik kaip vertinimo kriterijais, įrodinėjant asmens nesąžiningumą pagal įprastas Civilinio proceso kodekso įrodinėjimo taisykles, o ne taikant Civilinio kodekso 6.67 straipsnyje įtvirtintos nesąžiningumo prezumpcijos;

e) egzistuoja teismų praktikos tendencija, net nustačius juridinio asmens organų kompetencijos pažeidimo faktą bei trečiosios šalies nesąžiningumą, sandorį palikti galioti bei pripažinti įpareigojančiu bendrovę, jeigu esama galimybių besikreipiančio asmens pažeistas teises apginti kitais gynimo būdais t. y. pašalinant esminę sutarties šalių nelygybę, akcininkui priteisiant nuostolius iš bendrovės valdymo organų narių dėl nuostolingos sutarties sudarymo ir vykdymo bei kt.

Autoriaus vertinimu, šio magistro darbo hipotezė nepasitvirtino. Atliktas tyrimas nepatvirtina dėl netikslaus Direktyvos nuostatų nacionalinėje teisėje įgyvendinimo nacionalinėje teismų praktikoje atskiras sandorių, sudarytų pažeidžiant akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais sąlygas vertinti skirtingai. Tačiau atvejų, kuomet pastarųjų sandorių pripažinimo negaliojančiais sąlygos teismų praktikoje buvo vertinamos bei taikomos skirtingai pastebėta (pavyzdžiui, dėl valdymo organų kompetencijos, įtvirtintos įstatymuose, pažeidimo yra teismų praktikos, kuomet sandoriai pripažįstami negaliojančiais Civilinio kodekso 1.82 straipsnio nuostatų pagrindu bei kt.).

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

1. Atliekant sandorių, sudarytų pažeidžiant akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kompetenciją, negaliojimo subinstituto, nacionalinėje teismų praktikoje taikymo bei aiškinimo vertinimą, pastebėta, kad praktikoje sandoriai bendrovės vardu sudaromi ne tik per juridinio asmens valdymo organus, tačiau ir atstovų pagalba. Nors Direktyvos 10 straipsnio nuostatos bei Civilinio kodekso 1.82 ir 2.83 straipsniai *expressis verbis* įtvirtina nuostatas tik sandoriams, sudarytiems pažeidžiant bendrovės valdymo organų kompetenciją, autorius vertinimu, tikslinga bei siūlytina įstatymų leidėjui išplėsti Civilinio kodekso 1.82 ir 2.83 straipsnių nuostatų taikymą ir bendrovės atstovų sudarytų sandorių atžvilgiu. Teismų praktikos analizė parodė, kad Civilinio kodekso 1.92 bei 2.133 straipsnių nuostatomis nėra užtikrinama maksimali sąžiningų trečiųjų asmenų apsauga bei sudaromų sandorių (civilinių teisinių santykių) stabilumas. Pavyzdžiui, numanomo atstovavimo atveju, pagal Civilinio kodekso 2.133 straipsnio 2 dalies nuostatas, būtent sąžiningai trečiajai šaliai tenka pareiga įrodyti, kad pastarajai buvo rimtas pagrindas manyti, kad atstovaujamasis paskyrė kitą asmenį savo atstovu ir kad atstovaujamam sandoris turi galioti.

2. Atliekant sandorių, sudarytų pažeidžiant akcinio kapitalo bendrovių valdymo organų kompetenciją, negaliojimo subinstituto, nacionalinėje teismų praktikoje taikymo bei aiškinimo vertinimą, pastebėta, kad teismų praktikoje formalus Akcinių bendrovių įstatymo ar kitų teisės aktų nuostatų, susijusių su bendrovės valdymo organų kompetencija, pažeidimas neretai pripažįstamas pakankamu pagrindu[189] sandorio, sudaryto pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, negaliojimui. Autoriaus rekomenduoja nacionaliniams teismams bendrovės valdymo organų kompetencijos pažeidimo faktą vertinti neformaliai, siekiant maksimaliai apsaugoti sąžiningų trečiųjų asmenų teises ir teisėtus interesus. Suprantama, nepaneigiant ir teisėtumo principo svarbos. Atsižvelgiant į formuojamą teismų praktiką dėl bendrovės organų sprendimų, prieštaraujančių imperatyvioms įstatymo normoms, pripažinimo negaliojančiais pagal Civilinio kodekso 2.82 straipsnio 4 dalies nuostatas, autorius rekomenduoja teismams juridinio asmens valdymo organų kompetencijos pažeidimą pripažinti reikšmingą Civilinio kodekso 1.82 bei 2.83 straipsnių taikymui tik tuo atveju, jeigu bendrovės vardu sudarytas sandoris sukelia tikrus neigiamus padarinius bendrovei, akcininkams ar viešajam interesui.

[189] Šiuo atveju darytina prielaida, kad visos kitos sąlygos sandorių, sudarytų pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, egzistuoja.

LITERATŪRA

Teisės aktai

Europos Sąjungos teisės aktai

1. 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/101/EB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės reikalauja iš Sutarties 48 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių siekiant apsaugoti narių ir trečiųjų asmenų interesus, koordinavimo, siekiant suvienodinti tokias apsaugos priemones. OL L. 2009, Nr. 258.
2. 1968 m. kovo 9 d. Pirmoji Tarybos direktyva 68/151/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos suvienodinti tokias apsaugos priemones visoje Bendrijoje, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, koordinavimo. OL L. 1968, Nr. 65/8.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Vyriausybės žinios. 1964, Nr. 19-138.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
4. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914; 2003, Nr. 123-5574.
5. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 19, 20, 24, 25, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 44, 54, 59, 60(1), 63, 67, 69, 72 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 45(2) straipsniu ir įstatymo priedo pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas. Prieiga per internetą adresu: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=462269 [prisijungimo laikas: 2013-12-02].
6. NASDAQ OMX Vilnius listinguojamu bendrovių valdymo kodeksas. Prieiga per internetą adresu: http://www.nasdaqomxbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas%20(galioja%20nuo%202010-01-01).pdf [prisijungimo laikas: 2013-09-11].
7. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybinės žinios. 2001, Nr. 31-1010.

Specialioji literatūra

1. Baranauskas E. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.
2. Bartkus G., Keserauskas Š., Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2002. T. 2.
3. Bendrovių valdymo principai (OECD Principles of Corporate Governance). Prieiga per internetą adresu:

<http://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceprinciples/31557724.pdf> [prisijungimo laikas: 2013-09-10].

4. Bloomfield S. Theory and practice of corporate governance: an integrated approach. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2013.
5. Dambrauskaitė, A. Sandorių pripažinimas negaliojančiais ir sąžiningo įgijėjo interesų apsauga. Jurisprudencija, 2002. T. 28 (20). P. 23–33.
6. Edwards V. Europos Sąjungos bendrovių teisė. Vilnius: Eugrimas, 2002.
7. Fayol H. Administravimas: teorija ir praktika. Vilnius: Eugrimas, 2005.
8. Greenfield K. Ultra Vires Lives! A Stakeholder Analysis of Corporate Illegality (with Notes on How Corporate Law Could Reinforce International Law Norms) // Boston College Law School Research Paper. 2001, Nr. 2001-02. P. 1-102. Prieiga per internetą adresu: http://ssrn.com/abstract=253770 [prisijungimo laikas: 2014-01-02].
9. Greičius R. Įmonių valdymas Europos bendrovių teisės reformos kontekste // Teisės problemos. 2003, Nr. 4.
10. Greičius R. Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007.
11. Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, 2012.
12. Joshi V. Doctrine of Ultra Vires a Changing Attitude in Company Law // The Journal of Legal Awareness. 2009, Nr. 4.
13. Jungtinės Karalystės bendrovių įstatymas (Companies Act 2006). Prieiga per internetą adresu: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents [prisijungimo laikas: 2013-10-02].
14. Jungtinės Karalystės bendrovių valdymo kodeksas (The UK Corporate Governance Code). Prieiga per internetą adresu: http://www.frc.org.uk/Our-Work/Publications/Corporate-Governance/UK-Corporate-Governance-Code-September-2012.pdf [prisijungimo laikas: 2013-10-02].
15. Juridinių asmenų registro 2014 m. pirmo ketvirčio pradžios duomenų statistika. Statistikos prieiga per internetą adresu: http://www.registrucentras.lt/jar/stat/index.php [prisijungimo laikas: 2014-01-02].
16. Jurkevičius V. Neįgaliotas atstovas civilinėje teisėje: lyginamoji analizė: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU, 2014.
17. Kavalnė S., Norkus R. Bankroto teisė. Antroji dalis. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2011.
18. Kiršienė J., Tikniūtė A. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55(47).

19. Kononovič A. Bendrovių valdymas, akcininkų susirinkimai, vertybiniai popieriai. Vilnius: Vilniaus universiteto spaustuvė, 2001.
20. Leacock S. J. The Rise and Fall of the Ultra Vires Doctrine in United States, United Kingdom, and Commonwealth Caribbean Corporate Common Law: A Triumph of Experience over Logic // DePaul Business & Commercial Law Journal. 2006, Nr. 5.
21. Lyginamoji bendrovių valdymo studija (Comparative Study of Corporate Governance Codes Relevant to the European Union and its Member States). Prieiga per internetą adresu: http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/corpgov/corp-gov-codes-rpt-part1_en.pdf [prisijungimo laikas: 2013-09-23].
22. Prancūzijos komercinis kodeksas (Code de commerce). Prieiga per internetą adresu: http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000005634379 [prisijungimo laikas: 2013-10-02].
23. Prancūzijos listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas (Corporate Governance Code of Listed Corporations). Prieiga per internetą adresu: http://www.ecgi.org/codes/documents/afep_medef_code_revision_jun2013_en.pdf [prisijungimo laikas: 2013-10-02].
24. Raworth P. The French Commercial Code in English, 2010: Le Code de Commerce Francais Traduit en Anglais, 2010. New York: Oxford University Press, 2011.
25. Rimas J. Akcijų opcionai kaip privataus kapitalo investuotojo ir bendrovės vadovų interesų derinimo priemonė // Teisė. 2009, T. 73.
26. Smaliukas A. Tobulintina bendrovių valdymo sistema. Prieiga per internetą adresu: http://lt.triniti.ee/archives/3100 [prisijungimo laikas: 2013-12-02].
27. Smaliukas A., Goldammer Y. Kiekybinio atstovavimo taisyklės taikymo problemos // Justitia. 2007, Nr. 3(65).
28. Smaliukas, A. Pacenkaitė, V. Ultra vires doktrina naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos. Vilnius: Justitia, 2007.
29. Stoner J. A. F., Freeman R. E., Gilbert D. R. Vadyba. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2005.
30. Šalcius A. Organizacijos valdymas. Mokomoji knyga. Vilnius: Efrata, 2009.
31. Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Žodynas, 2001.
32. Vileita A. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Justitia, 2009.
33. Vokietijos Akcinių bendrovių įstatymas. Prieiga per internetą adresu: http://www.gesetze-im-internet.de/aktg/index.html [prisijungimo laikas 2013_09-27].
34. Vokietijos bendrovių valdymo kodeksas (German Corporate Governance Code). Prieiga

per internetą adresu: http://www.corporate-governance-code.de/eng/kodex/index.html [prisijungimo laikas: 2013-10-02].

35. Žalioji knyga „ES įmonių valdymo sistema“, 2011. Prieiga per internetą adresu: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0164:FIN:LT:PDF [prisijungimo laikas 2013-09-10].

Lietuvos Respublikos teismų praktika

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-650/2013.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-341/2013.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-167/2013.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-126/2013.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-6/2013.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-462/2012.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-412/2012.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-131/2012.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-550/2011.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-173/2011.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17/2011.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-496/2010.

15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-350/2010.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-315/2010.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. sausio 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-11/2010.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-528/2009.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-444/2009.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-513/2009.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-329/2009.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-244/2009.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-163/2009.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-139/2009.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-317/2008.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-298/2008.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-226/2008.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-189/2008.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-73/2008.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-534/2007.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-147/2007.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 23 d. nutartis

civilinėje byloje Nr. 3K-3-532/2006.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-564/2006.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-378/2006.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-636/2004.

Lietuvos apeliacinio teismo praktika

1. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-168/2014.
2. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1333/2013.
3. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-925/2013.
4. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1242/2013.
5. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-851/2013.
6. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugpjūčio 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-1698/2013.
7. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-577/2013.
8. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 21 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-22/2013.
9. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-285/2013.
10. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-715/2013.
11. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 12 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-1517/2012.
12. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1516/2012.
13. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje

byloje Nr. 2-108/2013.

14. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1415/2012.
15. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1338/2012.
16. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 20 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-212/2011.
17. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. rugpjūčio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-772/2011.
18. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. vasario 4 d. nutartis priimta civilinėje byloje Nr. 2-81/2009.
19. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. sausio 27 d. nutartis priimta civilinėje byloje Nr. 2A-107/2009.

Lietuvos apygardų teismų praktika

1. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-575-264/2010.

SANTRAUKA

SANDORIŲ, SUDARYTŲ PAŽEIDŽIANT AKCINIO KAPITALO BENDROVIŲ VALDYMO ORGANŲ KOMPETENCIJĄ, GINČIJIMAS

Pagrindinės sąvokos: akcinio kapitalo bendrovės, akcinio kapitalo bendrovių valdymo organai, valdymo organų kompetencija, *ultra vires* doktrina, bendrovių sandoriai

Ne visos sandorių, sudarytų pažeidžiant akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių valdymo organų kompetenciją, pripažinimo negaliojančiais sąlygos, įtvirtintos nacionalinių teisės aktų nuostatose, yra suformuluotos aiškiai bei nedviprasmiškai ir atitinkamai tai kelia nemažai klausimų tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje (pavyzdžiui, nėra aiški kiekybinio atstovavimo taisyklės ar valdymo organų kompetencijos, numatytos įstatymuose, pažeidimo reikšmė pastarųjų sandorių galiojimui bei kt.). Nuo konkretaus šiame darbe nagrinėjamų sandorių ginčijimo sąlygų turinio vertinimo bei taikymo priklauso bendrovių sandorių galiojimas bei sąžiningų trečiųjų šalių teisių ir teisėtų interesų apsauga. Šio magistro baigiamojo darbo tikslas – įvertinti sandorių, sudarytų pažeidžiant akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių valdymo organų kompetenciją, negaliojimo sąlygas pagal Direktyvos su vėlesniais jos pakeitimais nuostatas, Lietuvos Respublikos teisę bei nacionalinę teismų praktiką. Siekiant įgyvendinti magistro baigiamojo darbo tikslą, pirmajame magistro baigiamojo darbo skyriuje buvo išanalizuota bendrovės valdymo sąvoka bei esmė, bendrovės struktūrų įvairovė, valdymo organų funkcijos bei kompetencija. Atitinkamai identifikuoti akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių valdymo organų kategorijai priskiriami bendrovės organai, jų funkcijos bei kompetencija ir išskirti valdymo organai, turintis teisę sudaryti sandorius bendrovės vardu. Antrajame magistro baigiamojo darbo skyriuje buvo atliktas *ultra vires* doktrinos, Direktyvos su vėlesniais jos pakeitimais nuostatų bei pastarųjų įgyvendinimo nacionalinėje teisėje vertinimas bei atitinkamai aptarti esminiai nagrinėjamų sandorių pripažinimo negaliojančiais sąlygų neaiškumai ar netikslumai. Trečiajame magistro baigiamojo darbo skyriuje išanalizuota nacionalinė teismų praktika, ginčijant sandorius, sudarytus pažeidžiant akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių kompetenciją, bei atitinkamai aptartas nagrinėjamų sandorių pripažinimo negaliojančiais reikšmingų sąlygų turinys. Gauto tyrimo pagrindu pateiktas analizuojamų sandorių pripažinimo negaliojančiais sąlygų turinio įvertinimas, pasiūlymai ir rekomendacijos nacionaliniam įstatymui leidėjui bei teismams.

SUMMARY

CHALLENGE OF CONTRACTS CONCLUDED BY GOVERNING BODIES OF SHARE CAPITAL COMPANIES IN BREACH OF POWERS CONFERRED ON THEM

Keywords: share capital companies, governing bodies of share capital companies, powers of governing bodies of companies, *ultra vires* doctrine, contracts concluded by companies

Not all of the conditions under which the contracts concluded by the governing bodies of share capital companies in breach of the powers conferred on them may be declared void are established clearly and unambiguously by the provisions of national legislation. Therefore, the latter issue raises many questions both in legal doctrine and in case law (e. g. the consequences of the breach of the quantitative representation rule or of the powers of governing bodies conferred on them by the laws are not explicit). The evaluation of the content of a specific condition under which the contracts at question may be declared void and the subsequent application affect the validity of the contracts and the level of protection of the rights and legitimate interests of the third persons acting in good faith. The objective of the present master's thesis is to evaluate the conditions under which the contracts concluded by governing bodies of a company in breach of the powers conferred on them may be declared void in accordance with the provisions of the Directive with its subsequent amendments, the Lithuanian laws and national case law. Following the latter objective, the concept and essence of company governance, variety of governing structures, functions and powers of governing bodies were revealed in the first chapter of master's thesis. Respectively, the organs of a company assigned to the category of the governing bodies of share capital companies, their functions and powers were identified, as well as the governing bodies entitled to conclude the contracts on behalf of a company were determined. Further, the analysis of the *ultra vires* doctrine, provisions of the Directive with its subsequent amendments and the Lithuanian laws implementing these provisions was carried out in the second chapter of master's thesis. As a result, the essential ambiguities or imprecise of the conditions under which the contracts at question may be declared void were verified. The national case law, where the contracts concluded by the governing bodies of share capital companies in breach of the powers conferred on them were aimed to be challenged, was analysed in the third chapter of master's thesis. Respectively, the specific content of conditions under which the contracts at question may be declared void was identified. At the end of the present master's thesis the evaluation of the specific content of conditions under which the contracts at question may be declared void

was presented, as well as the suggestions and recommendations to the national legislator and courts were provided.